RUPE • IRAK İŞGALİNİN PERDE ARKASI

Irak işgalinin perde arkası

Rupe

İngilizceden çevirenler
Buket Dabancalı - Alaz Pesen

Haluk Gerger'in önsözüyle

Yordam Kitap

RUPE (The Research Unit for Political Economy, Ekonomi Politik Araştırma Birimi)

RUPE, kamu yararına çalışan bir vakıf olan *People's Research Trust* bünyesinde oluşturulmuş Bombay merkezli bir araştırma kurumudur. Herhangi bir kuruluş ya da organa bağlı olmayan ve kişisel katkılardan ibaret sınırlı bir bütçe dışında para kaynağı bulunmayan vakfın çalışmaları, gönüllülük esasına göre yürütülmektedir.

RUPE, ağırlıklı olarak Hindistan'daki ekonomik hayatın ve kurumların kuramsal ve ampirik düzeyde analizini yapmakta, derlediği bilgi ve istasitikleri halka sunmaktadır. Amaçlanan, insanların, muhatap oldukları her günkü ekonomik uygulamaların gerçek içeriğini anlamalarını sağlamaktır. RUPE, bu amacı gerçekleştirirken toplumun her alanından insanlarla işbirliği yaparak onların katkısını ve öngörüsünü almayı hedeflemektedir.

RUPE, ayrıca, yaklaşık yılda üç sayı yayınlanan Aspects of India's Economy (Hindistan Ekonomisinin Durumu) adlı bir dergi de çıkarmaktadır. Bu dergi, bir yandan Hindistan ekonomisinin günlük sorunlarını kolayca anlaşılabilecek biçimde işlerken, bir yandan da bu konuları ülkenin ekonomi politiğiyle bağıntılandırma çabasındadır.

Eserin orijinal adı:
Behind The Invasion of Iraq
(Monthly Review Press, 2003)

IRAK İŞGALİNİN PERDE ARKASI

RUPE

İngilizceden Çevirenler:
Buket Dabancalı - Alaz Pesen

Yordam Kitap: 22 • **Irak İşgalinin Perde Arkası** • RUPE • ISBN-978-9944-122-09-2
İngilizceden Çevirenler: Buket Dabancalı-Alaz Pesen • *Kitap Editörü:* Ali Gündoğan
Düzeltme: Sakine Erdoğan • *Kapak ve İç Tasarım:* Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Haziran 2007 • Yayın Yönetmeni: Hayri Erdoğan
© Yordam Kitap, 2006; © RUPE, 2003
(Bu kitabın yayın hakkı Monthly Review Press aracılığıyla alınmıştır)

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.
Nuruosmaniye Caddesi Eser İşhanı No: 23 Kat:1/105 Cağaloğlu 34110 İstanbul
T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09 W: www.yordamkitap.com
E: info@yordamkitap.com

Baskı: **Ayhan Matbaası**
Yüzyıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi
5. Cadde No: 47 Bağcılar-İstanbul
Tel: 0212 629 01 65

güncel

IRAK İŞGALİNİN PERDE ARKASI

RUPE
(Ekonomi Politik Araştırma Birimi, Hindistan)

İÇİNDEKİLER

BAĞDAT'TAN DÖNEN HESAP 7

1 GİRİŞ 17

2 BATI EMPERYALİZMİ VE IRAK 23

Sömürgecilikten Yarı Sömürgeciliğe 24

Ulusallaştırmaya Doğru 31

İran-Irak Savaşı: ABD Çıkarlarına Hizmet 37

Irak İşkencesi 41

Emperyalist İşgale Dönüş 57

3 IRAK İŞGALİNİN GERÇEK NEDENLERİ VE ÖTESİ 67

Amerika Birleşik Devletleri'nin Mevcut Stratejik Gündemi 68

Oralarda İşler Karışık 94

Ekonomik Krize Askeri Çözüm 115

4 SÖMÜRGECİLİĞİN MEŞRULAŞTIRILMASI 131

EK: ABD'NİN YIRTIP ATTIĞI SAYFALAR 157

BAĞDAT'TAN DÖNEN HESAP

Haluk Gerger

Elinizde gerçekten değerli bir kitap var.

Her şeyden önce, bu kitapta, ABD'nin Irak'a, Ortadoğu'ya, giderek, bütün dünyaya yönelik hakimiyet saldırısının arkaplanı, bütün boyutlarıyla bu saldırganlığın temel nedenleri ve dinamikleri anlatılıyor. Kitabı hazırlayan araştırma grubu RUPE, tarihsel bağlamı ve uluslararası konjonktürü içinde, sadece ABD'nin dünya hakimiyetine yönelik emperyalist planlarını açığa çıkarmakla kalmıyor, Irak'ın işgaline giden sürecin çok boyutlu bir tablosunu resmediyor. Kitapta, Amerikan saldırganlığının bu ülkeye özgü ekonomik/politik dinamiklerinden kapitalizme özgü yapısal nedenlerine; emperyalistler arası güç ilişkilerinden sömürgeci güdülerin sonuçlarına; uygulamaya konulan yöntemlerden uluslararası tepkilere, pek çok unsur dengeli bir bütünsellikle ele alınıyor.

Bu kitabı değerli kılan temel özelliklerinden bir başkası da, RUPE'nin, güncelin yanılsamalarına kapılmadan, yapısal dinamiklere de odaklanması, sistemik hakim eğilimleri saptaması. Bir başka ifadeyle, ağaçlara bakarken, hazırlayıcıların, aynı zamanda, ormanın bütününü de gözden kaçırmaması, elinizdeki kitabı değerli ve yararlı yapıyor.

Bu kitap, aynı zamanda, entelektüel dürüstlüğün, insani duyarlılığın, politik bilincin, bilimsel yöntemin, nesnel analiz yapma yeteneğinin önemini de gösteriyor. Bu bakımdan kitabın iki yararından söz etmek mümkün. Birincisi, hemen işgal öncesinde yazılan kitap, dönemin medya gözbağcılığının, harekete geçirilen azgın propaganda makinasının, politikacı aldatmacalarının, kısacası, ruhlara hükmetmeye yönelmiş yalanlar imparatorluğunun yarattığı kargaşadan, gerçeği, görüntünün ardındaki özü saptayıp açığa çıkarmanın mümkün olduğunu kanıtlıyor. Görmek ve duymak isteyenin, gerekli bilimsel araçlara ve bakış açısına sahip olunca, gerçeğe ulaşabileceğinin güzel bir örneği bu kitap. Böylece de, kitap, içinde yaşadığımız bunalımın ve kargaşanın, enformasyon kirliliğiyle propaganda saldırısının, giderek, ideolojik manipülasyonun ve hatta sağlıklı haber ve bilgi edinme hakkının sistematik ihlalinin sonuçlarından korunabileceğini gösteriyor okuyucuya; bir yandan belleğimizi savaş öncesinin yalanlarının tortusundan arındırıyor, öte yandan da, bilincimizi bugün de aydınlık tutabilmenin yöntemini gösteriyor.

Aynı biçimde, RUPE, bu kitapta bilimsel öngörünün gücünü de gösteriyor. ABD'nin işgal sonrasında karşı karşıya kalacağı sorunları, Irak'ın ve bölgenin uğrayacağı yıkımı ve fakat yığınların direnme iradesini, uluslararası yapıdaki sarsıntıları, kısacası, işgalle birlikte ortaya çıkan gelişmeleri şaşırtıcı bir netlikle gözler önüne seriyor. Unutulmamalı ki, kitabın tamamlandığı işgalin hemen öncesi, emperyalistlerin özgüveninin ve işbirlikçilerinin zafer çığlıklarının dorukta olduğu bir dönemdi. Okur, Türkiye'nin "en büyük" gazetesinin "Tam Gaz Bağdat" manşetiy-

le zafer naraları attığı, HaberTürk adlı bir televizyon kanalının, Amerikan ordusunun Bağdatı, "Kurban Bayram'ında Türkiye'de meydana gelen trafik kazalarındakinden daha az kayıpla işgal ettiği"ni gururla mujdelediği o dönemi anımsamalıdır. Paraya, tüketime, güce tutsak ruhların "Hür Dünya"sının önderi bölgeye refah ve özgürlük götürme seferine çıkmıştı. İnsan aklına ve ahlakına değil sadece, insan onuruna da saldırı başlamıştı aslında. Gerçekleri dillendirenlerin çığlığı duyulmaz, bu işin sonunun nereye varacağını anlatanların sesi boğulurken yazılmıştı elinizdeki kitap. Dolayısıyla, kalıcı yapısal analizlerinin, uluslararası konjonktürün ve sürecin aktörlerinin gerçek durumunu saptayan gözlemlerinin yanı sıra, olacakları önceden görmesiyle, yani bilimsel öngörüsüyle de bu kitap, işgal öncesinde yazılmış olmasına karşın asla "eskimiş" değil. Aksine, köhnemiş dünyaların temsilcileri karşısında taptaze güncelliğini koruyor, gerçeklerin ışığıyla bilinçleri aydınlatıyor, aklımızı, vicdanımızı ve ahlakımızı onların yalanlarının tasallutundan korumada önemli bir işlevi yerine getiriyor. Kronoloji bakımından "eskimiş" bu kitap, emperyalist/işbirlikçi yalan makinalarının rengarenk görüntülerinin ardında karartılmak istenen öze, günün-zamanın gerçeğine ulaşmanın mümkün olduğunu göstermekle kalmıyor, aynı zamanda, olacakların da bilinebileceğini kanıtlıyor. Kitabın her sayfasında gerçekleri gizleyenlerin iş ve suç birliği de sırıtıyor böylece.

Evet, bu kitap Irak'ın işgalinin hemen öncesinde bitirilmiş. Sonrasına hepimiz tanıklık ettik.

Önce korkutma ve yalanlar geldi. Uzmanlarca hazırlanmış mizansenlerle televizyon ekranlarından milyarların gözlerinin içine bakarak anlı şanlı insanlar yalanlar söylediler. Başkanlar, Krallar, başbakanlar, savunma bakanları, dışişleri bakanları, ge-

neraller, işadamları, gazeteciler, profesörler; Irak'ta kitle imha silahlarının saklandığı adresleri verdiler, bir zamanlar emperyalizmin tetikçisi olan Irak diktatörü Saddam Hüseyin'in El Kaide ile bağlantılarını, Usame Bin Ladin'le ortaklığını anlattılar. En başta Amerikan halkı olmak üzere, dünya kamuoyunun ödünü kopartacak senaryoları uygulamaya soktular.

Ardından, televizyonlarda ışıltılı bir gölge oyunu gibi izlettirilen bombardıman terörü geldi. Önce Afganistan'ın, sonra da Irak'ın, teknoloji tapınaklarının şövalyelerince "taş devri"ne dönüştürülmesi izlendi.

Bağdat, 9 Nisan 2003'te "düştü." 1 Mayıs'ta da, askeri üniforma giymiş Bush bir uçak gemisinde "görev tamamlanmıştır" dedi. Yaklaşık bir ay sonra da, Irak'taki kitle imha silahlarını "bulduklarını" açıkladı ABD Başkanı.

Bu süre içinde, Irak'a uygarlık getirenler, Ortaçağlardan kalma bir alışkanlıkla, Binbir Gece Masalları'nın kadim şehri Bağdat'ı yağmaladılar, tarih hazinelerini götürdüler.

Kendi deyimleriyle bölgeyi "yeniden dizayn" etmeye, yani bölge halklarını köleleştirmeye soyunan yeni sömürgeciler şimdi yeni kurbanı belirleme aşamasına geçtiklerini hesaplıyorlardı. Suriye ya da İran ilk hedefler olarak tartışılırken, bu kitapta da isabetle belirtildiği gibi, sömürgecilere 60-70 yıldır kölece hizmet etmiş feodal despotizmin yatağı Suudi Arabistan ve ülkesini canhıraş özelleştirmeyle pazarlayan Mübarek'in Mısır'ı da listedeydi. Pax Amerikana'da artık ulus-devletlerin dünyasının geleneksel diplomasisine, politikasına, uluslararası hukukuna, sözde bile olsa egemen devletçiklerine yer yoktu. Tek bir efendi ve onun vasallarından oluşan yeni sermaye imparatorluğu belirleyecekti yaşamı.

Yağma ve zulüm karşısında Irak'ta ise, sadece insan vardı—aç, çıplak, çaresiz, tek başına insan, sadece insan. Teknoloji ile insan,

karşı karşıya yalnız başlarınaydılar. Teknolojide insan yitip gitmişti, insanda direniş büyümekteydi.

Teknolojiye para gerekti. 6 Kasım'da Bush 87 milyarlık ek savaş bütçesini onayladı. Ölümcül teknoloji ile kan parası elele verdiler bir kez daha.

Ne var ki, insan direnmekteydi...

İşgal güçleri de, bir zamanlar Irak'ta istikrarsızlık yaratmak için terör eylemleri düzenleyen işbirlikçi Başbakan Çelebi'nin hükümeti de çaresizdi. 2004 yılının başında, Amerikan kayıpları 500'e ulaşmış, yani Türkiye'de bir Bayram'daki trafik kazalarında ölenleri aşmıştı. Üstelik, Irak'taki "yol kazaları" her geçen gün artmaktaydı.

Dünya Irak'taki kitle imha silahlarını ararken, yayınlanan bazı fotoğraflardan gözlerden ırak bir Bağdat cezaevinde insanlığın yittiği anlaşıldı 28 Nisan 2004 tarihinde.

Direniş'in adı, "terörizm" ya da "iç savaş" olarak konmuştu ama gerçeğin üzerini bombalarla, emperyalist propaganda ile ya da her yerdeki işbirlikçilerin yalanlarıyla örtmek mümkün değildi. Sadece Irak'ta değil, umarsız bir felç halinde tutulan tüm bölgede direniş iradesi yeniden canlanırken, dünya kamuoyunda tepkiler yoğunlaşıyor, hatta Amerika'da da muhalefet sesini duyurmaya başlıyordu. Amerikan kayıplarının 1000'i bulduğu Eylül ayında, partiyi baştan kaybedenlerden Birleşmiş Milletler'in Genel Sekreteri Kofi Annan, savaşın "illegal" olduğunu açıklıyordu.

Kasım 2004'te Bush, seçimde Demokrat rakibi Kerry'den daha az oy almasına karşın delege çoğunluğuna dayanarak, başkanlığa yeniden seçildi. İki ay sonra, Irak'ta kitle imha silahlarının aranmasının durdurulduğu açıklandı.

Dünya egemen medyası ölen Amerikan askerlerinin sayısıyla uğraşırken, Irak'ta ölen sivillerin sayısı sayılamayacak boyutlara ulaşmaya başladı. Dolarların sayısı da kontrolden çıkmaya başlamıştı. 30 Ocak 2005'te, CIA, Irak petrolünün satışlarından elde

edilen yaklaşık 9 milyar doların izinin kaybolduğunu açıkladı. 11 Mayıs'ta da Bush 76 milyar dolarlık bir ek savaş fonu daha oluşturdu. Oysa, tam bir yıl önce, 12 Mayıs 2004'te, hem de Amerikan Senatosu'nda yaptığı bir konuşmada, ABD Genelkurmay Başkanı Myers, "Irak'ta askeri bir zaferin mümkün olmadığı"nı söylemişti.

Beklenmedik direniş karşısındaki askeri gerileme ve politik fiyasko, dünya kamuoyundaki tepkiler ve ülke içinde gelişen muhalefet ile birleşince, sadece kaba kuvvete dayanarak bölgeyi çökerteceklerine inanan ama tapındıkları şiddet, para ve teknolojinin insan onuru karşısında işe yaramadığını gören emperyalistleri şaşkına çevirdi, perspektiflerini bozdu. Panik içinde önce Birleşmiş Milletler'i, NATO'yu devreye sokmaya çalıştılar, ardından da, alelacele Büyük Ortadoğu Projesini (BOP) ısıtıp gündeme soktular.

Birleşmiş Milletler kendisini silkeleyip kullanılmış bir kirli mendil gibi bir tarafa fırlatmış ABD adına Irak bataklığına gömülmeye elbette hevesli değildi. ABD'nin dünya nimetlerine tek başına el koyma iradesinden ve bu arada emperyalist istikrarı da bozan gözükara cüretinden hoşnutsuz emperyalist müttefikleri de geri durdular. Planın ilk aşaması çok da başarılı olmamıştı. İşgale askeri katkıda bulunan ülkeler bile, bataktan kaçmak için fırsat kollamaya başlamışlardı.

Kaba kuvvetin şiddeti yanına, hakimiyeti tesis için kültürel/ideolojik saldırıyı, değerler hegemonyasını ve ekonomik/sosyal aldatmacaları da ekleme projesi olan BOP da, ne denli çürütülmüş olursa olsun, zengin kültürü ve insan potansiyeli ile uygarlık beşiği kadim Ortadoğu'da alıcı bulmadı. Emperyalizme köleliği, yerel kurumlarla, yozlaştırılmış sosyo-kültürel yapıyla, gündelik yaşamın içinde kendi doğallığında yeniden üretme projesi olan ve demokratikleşme-modernleşme-kalkınma üçlüsü olarak pazarlanan BOP da direniş duvarına çarpınca, yeniden başa, şiddete dönüldü.

Bu kez, özgüvenini yitirmiş ve yalnızlaşmış ABD, yerel tetikçilere başvuracaktı. Irak'a yeni askeri güçler gönderilecek, Basra Körfezi'ne İran'ın vurulmasında kullanılmak üzere askeri yığınak yapılacak ve bu arada öncelikle Siyonist Devlet büyük saldırı öncesinin mıntıka temizliği için Filistin ve Lübnan'da devreye sokulacaktı. Ardından da, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün, "Irak'ta ABD'nin başarısı bizim de başarımızdır" dediği, ABD'nin bölgedeki stratejik hedeflerini desteklediğini ve paylaştığını bütün kurumlarıyla her fırsatta açıklayan Türkiye'nin "terörizme karşı" katkıları sağlanacaktı. AKP İstanbul milletvekili Egemen Bağış'ın, 20 Mart 2007'de NTV'nIn 13:00 haberlerinde belirttiği gibi, "Irak'taki Amerikan askerlerinin lojistik desteğinin yüzde 80'ini karşılayan Türkiye"nin sadece bu kadarla yetinmesi elbette beklenemezdi.

2007 yılına girildiğinde, suç ortaklığını açıklamasın diye Saddam asılmış, sivil sömürge valisi Bremer'den işgal komutanı pek çok generale, yenilgiden sorumlu tutulan görevliler azledilmiş, Irak'ta toplu kırımlar, cinayetler, işkence, şiddet operasyonları tırmandırılmış, 1 milyondan fazla Irak'lı öldürülmüş, 2 milyon insan yaralanmış ya da sakat kalmış, 2 milyondan fazlası ülkeyi terk etmek zorunda bırakılmış, yeni işbirlikçi yerel hükümetler kurdurulmuş, mezhep savaşları kışkırtılmış, dökülen kandan ve yağmadan arta kalan milyarlar akıtılmış, on binlerce işgalci asker ağır biçimde yaralanmış, ölen Amerikan askerlerinin sayısı 11 Eylül'de ölenleri aşmış ama ABD savaşı lehine çevirememiştir. Bir kez daha görülmüştür ki, bataklıktan çıkmak için çırpınan batağa daha fazla saplanmaktadır.

2006 yılında ABD Senatosu'nun İstihbarat Komitesi bir rapor yayınlayarak Saddam Hükümeti'nin El Kaide bağlantısı iddiasıyla 11 Eylül saldırılarıyla ilgisi olduğu suçlamasının temelsiz olduğunu açıkladı. Senato'nun bir başka komisyonunda Edward Ken-

nedy, ABD'nin Irak'taki konumunu "imkansız bir durum" olarak tanımladı. Bush'un partisi seçimlerde bozguna uğradı, Senato ve Kongre'de çoğunluğu yitirdi. Wolfowitz gitti, Rumsfeld istifa etmek zorunda kaldı. Bush'un kurduğu bir araştırma komisyonu, Irak'tan çekilme takvimi yapılmasını, İran ve Suriye ile görüşmeler yoluyla bataktan çıkışın yollarının aranmasını istedi. İsgal güçlerinin Saddamcılarla, BAAS mensuplarıyla ve öteki direniş gruplarıyla görüşmeler yaptığı açıklandı.

Nihayet, eski Başkan Yardımcılarından Walter Mondale 15 Nisan 2007 günü CNN televizyonu ekranlarında Irak'taki durumun "Vietnam'ın son dönemlerine benzediği"ni söyledi. Anadolu Ajansı'nın 20 Nisan tarihli haberine göreyse, ABD Senatosu Demokrat Çoğunluk grubu lideri Harry Reid, ABD Başkanı George W. Bush'a, 'Irak savaşının kaybedildiğini' söyledi. Bu satırların yazıldığı gün de, 26 Nisan 2007'de, Bush'un acil olarak talep ettiği 124 milyarlık ek savaş fonunun serbest bırakılmasını, ABD Senatosu, 1 Ekim'e kadar bir kademeli çekilme planının yapılmasına ve 2008 Nisan başında da Amerikan askerlerinin Irak'tan çekilmesi işleminin tamamlanmasına bağlayan yasayı kabul ederek daha önce Kongre'nin almış olduğu karara uymuş oldu.

ABD, Irak'ta yenildi ve bir batağa saplanıp kaldı. Emperyalizm yenilgiyi kolayca kabullenmez, barışçıl bir konumlanışa geçemez. Tarih, zalimlerin, yenildiklerinde de, bütün dünyayı ateşe atmaya eğilimli olduklarını gösteriyor. Emperyalist hegemon, kendi konumunun nesnel yasallıkları nedeniyle, dünya hakimiyetinden vazgeçemez, var olduğu sürece güce dayanarak, kaba kuvvete başvurarak, şiddet uygulayarak sömürme ve bastırma güdüsünden arınamaz. Şimdi, İran'a saldırmaktan bölgeyi mezhep savaşlarıyla yeni bir kaosa sürüklemenin hesapları yapılmakta. Bush yönetiminin muhaliflerinden Brzezinski'nin yıllar önce

önerdikleri ABD stratejisi açısından hâlâ geçerliliğini koruyor: "Vasalların komplo kurmalarını engelle ve güvenliklerini sağlayarak onları bağımlı durumda tut; korunan bağımlıların itaatkarlığını garanti altına al; barbarların saldırgan birlikler kurmalarını engelle." Bataktaki çırpınışın daha süreceği kuşkusuz. Dijital barbarlar bozguna uğrayıp bölgeden kovulana dek.

Bu son tümceyi, bu kitabın yazarları gibi, daha savaştan önce dillendirenlerin, anımsayın, ne Saddamcılıkları kalmıştı, ne aptallıkları, ne de önyargılı hayalperestlikleri. Bundan yüz yıldan fazla bir zaman önce Arthur Schopenhauer'in dediği gibi, "bütün doğrular üç aşamadan geçerler. Önce, alay konusu yapılırlar. İkinci olarak, şiddetle karşı çıkılırlar. Nihayet, kendiliğinden belli bir şeymiş gibi kabullenilirler."

Elinizdeki kitabı okurken, işgal başlamadan önce yazıldığını, "eskiliği"nin ne denli taze olduğunu ve o zamanlar başkalarının neler dediğini unutmayın. Hurafelere karşı bilimin gücünü duyumsayın. Zalimin nihai yenilgisinin, insanın yengisinin şimdiden tadını çıkarın...

26 Nisan 2007

1

GİRİŞ

ABD emperyalizmi, Irak'ı işgal edip rejimini değiştirmek istediğini açıkladı. İşgal, ABD'nin son on yıllık faaliyetinin doruk noktası olacak.

ABD'nin Kuveyt'i boşaltma gerekçesiyle başlattığı 1991 saldırısı büyük can kaybına yol açarken Irak'ın sivil altyapısını sistemli bir biçimde ve kasten yok etti. On bir yıllık yaptırımlar, ülkenin ekonomik hayatında eşi görülmemiş bir tahribat yarattı ve ülkeyi temel ihtiyaçlarından mahrum bırakarak, üst düzey bir BM yetkilisinin deyişiyle "soykırım"a sebep oldu. Irak kendi petrolünün satışından gelen parayı istediği gibi harcamakta özgür değil. 'Uçuşa yasak bölgeler' ve sürekli devam eden bombalamalar ülkenin egemenliğini ve güvenliğini tehdit ediyor. Amerika Birleşik Devletleri-İngiltere koruması altındaki ABD yanlısı Kürt kuvvetleri Kuzey Irak'a hükmediyor. ABD, İngiltere ve İsrail 'silah denetimi' adı altında casusluk faaliyetleri yürütüyor.

Şimdiyse geniş kapsamlı sonuçları olacak büyük bir gelişmeye tanıklık etmek üzereyiz: Emperyalistlerin Irak'ı bütünüyle işgal etmesi. Amerikan basınında ABD'nin işgalin ardından

Ortadoğu'yu tamamen yeniden biçimlendirirken Irak'ı atış rampası olarak kullanmayı planladığı haberine geniş yer verildi. Bush hükümeti, çeşitli ülkeleri işgal etmeyi ve bölgedeki rejimlerin hepsini değiştirmeyi düşünüyor. İran, Suudi Arabistan, Suriye, Libya, Mısır ve Lübnan hedeflenen ülkeler arasında. İsrail de Filistin sorununa toplu tahliye ya da sömürgeleştirme yoluyla bir çeşit 'kesin çözüm' bularak ABD'ye eşlik etme yolunda.

ABD emperyalizminin yaklaşan Irak saldırısı için öne sürdüğü gerekçeler saçma ve çoğu çelişkili. ABD, 1991 Körfez Savaşı ve 2001 Afganistan işgalinin tersine, bu sefer saldırısına gerekçe bulmakta zorlanıyor. ABD'nin ve İngiltere'nin büyük basın kuruluşları bir kez daha savaşın piyadeleri olarak boy gösteriyorlar.

İngiltere ve İsrail dışındaki ülkeler ya planlanan saldırıya karşı çıktı ya da en azından kendilerini bundan uzak tutmaya çalıştı. ABD ve İsrail dışındaki kamuoyu savaşa karşı çıkıyor. Hatta ABD'nin belli bir kesiminde bile kıpırdanmalar oluyor; savaşa karşı ABD de dahil olmak üzere tüm dünyada olağanüstü bir protesto dalgası hakim. Ortadoğu'da uzun zamandır beklenen halk isyanının yaklaştığına dair işaretler var. ABD baskısından dolayı ya tepkisiz kalan ya da isyana hizmet edecek olan ABD'ye bağımlı Arap devletleri, halklarının tepkisinden korkuyorlar. Bu eylem Amerikan yönetiminin hem büyük harcamalar yapmasını hem de siyasi riskler almasını gerektirecek. Yine de harekete geçmeye kararlılar.

Başlarda Amerikalı üst düzey strateji uzmanları ve siyasilerden ihtiyatlı davranmaktan yana olanlar olsa da, şu anda Amerikan yönetimindekilerinin çoğu bu olağanüstü macera ve tek taraflı saldırı konusunda hemfikir görünüyor. ABD Başkanı'nın geniş kapsamlı ve açık uçlu savaş planlarını Kongre'den geçirebilmiş olması, bütün şirketlerlerin (yalnızca petrol şirketlerinin değil) savaşla yakından ilgilendiklerini gösteriyor. Ekonomik

durgunluk ve belirsizliğe, bütçe ve ödemeler dengesindeki artan açığa rağmen ABD'nin geniş kapsamlı, açık uçlu bir askeri operasyon başlatmaya istekli olmasının önemi büyük. Amerikan şirketleri alınacak sonucun savaşı haklı çıkaracağına ve savaşa gitmemenin vahim sonuçları olacağına inanıyorlar.

Savaşın ilk getirisinin sömürgecilik günlerinden beri görülmemiş miktarda petrol kazanımı olacağı halka açıkça ilan edildi. Irak'ın zengin petrol kaynaklarına oranla Hazar sönük kalıyor. Irak, şu anda 115 milyar varil olduğu bilinen, henüz teyit edilmemiş rezervlerle beraber 220-250 milyar varil olduğu tahmin edilen rezervleriyle dünyanın en büyük ikinci petrol üreticisi. Üstelik, Suudi Arabistan, Kuveyt ve İran'la birlikte petrolün çıkartılmasının en ucuz olduğu bölge. ABD, mevcut rejimle yaptırımlar altında uygulanması mümkün olmayan çok büyük sözleşmeleri olan Fransa ve Rusya'ya açık açık Güvenlik Konseyi'nde onay vermelerinin karşılığında işgal pastasından dilimler teklif ediyor.

Petrol kaynaklarının ve boru hattı güzergâhlarının denetimi ABD'nin dünya çapındaki emperyalist amaçlarının merkezinde yer alıyor. ABD'nin Afganistan'dan Balkanlar'a kadar Orta Asya boyunca kurduğu üsler; Amerikan askerlerinin Filipinler'e girmesi ve İslam kökten dincilerine karşı yürütülen kampanyaya katılması için Endonezya'ya yapılan baskı; ABD ordusunun Kolombiya'ya müdahale etmek istemesi ve Venezüella'da Chavez'i devirme girişimi de bu amaçlar için büyük önem taşıyor. (ABD'nin Latin Amerika'nın kuzeyinde sürdürdüğü sistematik eylem Ortadoğu'da yürüttüğü kampanyayla paralellik gösteriyor.) ABD, Suudi Arabistan'da rejimin çökmesini ya da büyük bir rejim değişikliği beklediği için Suudi Arabistan yakınlarına güçlü bir yedek kuvvet yerleştirmek istiyor. Suudi Arabistan, dünyanın en zengin petrol rezervlerine sahip. ABD, Irak işgalini, Balkanlar'da uzun süredir uygulamada olan ve Afganistan-Pakistan'da devam eden süreç çerçevesinde tüm böl-

gede kökten bir siyasi 'temizlik' yapmak için kullanmayı planlıyor. Irak işgaliyle, bir yandan da bölgenin başka ülkelerinde, bu ülkeleri işgal için ortam hazırlamak amacıyla, ayaklanmalar çıkarmak istiyor. Bunlar spekülasyon değil; hepsi ABD ordusu ve dış politikasından sorumlu kişiler tarafından yazılmış ya da yazdırılmış politika belgelerinde açıkça söyleniyor.

Bunlarla bağlantılı olarak, ABD'nin saldırı amaçlarının başka bir stratejik boyutu daha var. ABD'nin, Ortadoğu petrolünü ele geçirmek istemesinde kendi petrol ihtiyacı için Ortadoğu'ya gitgide bağımlı hale gelmesi dışında emperyalist güçler arasında üstünlüğünü sürdürme isteğinin de etkisi büyük.

Küresel aşırı üretim krizi ABD ticaret ve bütçe açıklarındaki hızlı artışın sonucu olan ABD ekonomisinin yapısındaki zayıflığı meydana çıkarıyor. Uluslararası rezerv para olan dolara güçlü bir alternatif haline gelen euro ABD'nin açıklarını dünya tasarruflarından yararlanarak kapatma şansını tehlikeye atıyor. ABD, Irak'ı ele geçirmenin ve bu bölgeden elde edilecek her şeyin, öbür emperyalist ülkelerdeki şirketlerin önünü keseceğini, buna karşılık kendi petrol, silah, mühendislik, sigorta şirketlerine ve bankalarına doğrudan yararı olacağını öngörüyor. Euro üzerinden yürütülen petrol ticaretini önleyerek doların üstünlüğünü sürdürmek istiyor. Daha geniş anlamda, bu şekilde üstünlüğünü tekrar vurgulayarak (askeri bağlamda ve stratejik kaynakların denetiminde) ortaya AB gibi güçlü bir emperyalist tehdit çıkmasını engelleyeceğine inanıyor. Bu bağlamda, mevcut kampanya başka bir büyük gücün ABD'nin rakipsiz üstünlüğü için tehdit oluşturabilecek güce ulaşmasını engellemek için hazırlanan Pentagon'un 1992 Savunma Planlama Rehberi'ne göre yürütülüyor. (Avrupa'nın İran'a da el atması euroya endeksli bir petrol ekonomisinin oluşmasına sebep olabilir; İran'ın 'şer üçgeni'ne dahil edilmesinin merak uyandıran nedeni de bu olabilir.)

İşte bu sebepler yüzünden, ABD; Fransa, Almanya ve

Rusya'dan, daha önceki stratejik sorunlarda aldığından daha büyük tepki alıyor. Sovyetler Birliği dağıldığından beri Amerikan tek kutupluluğuna karşı koyacak askeri güce sahip herhangi bir emperyalist güç çıkmadı. Emperyalistler ABD'ye karşı çıkmak yerine Sovyet imparatorluğunun ganimetinden küçük bir pay almaya ve şiddetlenen Üçüncü Dünya yağmacılığına odaklandılar. Bu güçler, mevcut kampanyanın kendilerini uzun vadede de ABD ile aynı hak ve yetkilere sahip olma rekabetinin dışında bırakmayı amaçladığının farkındalar. AB'nin asıl var olma nedeni de bu rekabet.

Aynı zamanda, bölgenin petrol kaynakları üzerindeki doğrudan denetimi, ABD'nin eline, önümüzdeki on yılda petrol ithalatına daha da bağımlı hale gelecek olan Çin'e karşı kullanacağı önemli bir koz daha verecek. Ayrıca, ABD kapitalist Çin'in Doğu ve Güneydoğu Asya'ya hakim olma planları için tehdit oluşturabileceğini düşünüyor. ABD Çin'in Ortadoğu ve Hazar petrollerine serbest (yani ABD denetiminde olmayan) ve sabit erişim sağlama planlarını engellemek için çeşitli adımlar attı. ABD çoktan petrol ve gaz zengini Orta Asya'nın her yerine askerlerini yerleştirdi; şimdi de çok daha zengin olan Ortadoğu'ya asker yerleştiriyor.

Bazı koşullar ABD'nin BM Güvenlik Konseyi'nden Irak'la ilgili bir karar tasarısı geçirmesini sağladıysa da, ABD, sonuçlarını göze alıp, BM sisteminin çöküşünü resmen ilan etti: Bunlar Bush'un BM'de yaptığı ve BM'nin ABD üstünlüğünü kayıtsız şartsız tanımamasının yersiz olacağını belirttiği konuşmasında söyledikleriydi. ABD'nin "ortaya çıkmakta olan" ya da olası tehditlere karşı önleyici saldırıda bulunma hakkı olduğunu açıklayan ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde yer alan yeni doktrin öbür emperyalist güçleri, ABD liderliğini tanımadıkları takdirde tek taraflı hareket edeceğini konusunda uyarıyor. Yeni doktrine göre, ABD, nükleer silah kullanımı konusundaki uluslararası görüş birliğini sistematik olarak gözden geçiriyor.

ABD, planını uygulamak için, zaten yeterince zorlanmış olsa da, kendisini daha da zorlamaya mecbur olacak. Filipinler'den Asya'ya (Orta, Güney ve Batı), Asya'dan Latin Amerika'ya kadar dünyanın birçok yerinde asker sayısını ve müdahalelerini artırmanın yanı sıra Afganistan'da doğrudan işgalci konumuna geldi ve aynısını en azından Irak'ta da yapmayı planlıyor. Yeni misyonlarının ağır bedellerini tahmin eden ABD ve İngiltere yönetiminin okumuş gardiyanları yeni bir sömürgecilik krizi için teorik mazeretler hazırlamakla meşgul. Bir yandan da ABD'deki iç baskı araç ve önlemleri güçlendiriliyor ve panik, otoriteye boyun eğme gibi faşizm unsurları yaratılıyor.

Dünya çapındaki direnişin, öbür emperyalist güçlerin muhalefetinin ve ABD ekonomisindeki ciddi zayıflığın aynı anda baş göstermesi olayların, ABD emperyalizminin dilediği gibi gelişmeyeceğini gösteriyor.

2

BATI EMPERYALİZMİ VE IRAK

ABD'nin Irak'ı işgal etme ve ele geçirme planlarının ışığında, son yüzyıl içinde Irak tarihinde öne çıkan üç konu var.

Birincisi, emperyalist güçlerin zengin petrol rezervlerini ele geçirmek için Irak'a hakim olmak istemeleri. Bu konuda petrol şirketleri ile bu şirketleri destekleme, güvence altına alma ve askeri olarak koruma görevini üstlenen bölge hükümetleri arasında tam bir uyum var.

İkincisi, emperyalist güçlerin birbirlerini paylaşımın dışında bırakmaya çalışmaları.

Üçüncüsü, Irak halkı ve bütün bölgenin bu emperyalist planlara gösterdiği ulusal muhalefetin canlılığı. Bu muhalefet, petrol şirketlerinden daha iyi şartlar talep etmesi, hatta bu şirketleri ulusallaştırması için halkın iktidardakilere baskı yapmasıyla ve toplu ayaklanmalarla kendini gösteriyor.

Aşağıdaki açıklamalar Irak'la sınırlıdır ve yalnızca en çarpıcı gerçekleri içermektedir.

SÖMÜRGECİLİKTEN YARI SÖMÜRGECİLİĞE

Söz Emperyalizmin

Arap dünyasının en batısında bulunan Irak dünyanın belki de ilk büyük uygarlığına ev sahipliği yaptı. Klasik dönemde Mezopotamya ("iki nehir arasındaki yer" – Fırat ile Dicle) olarak bilinen Irak şimdiki adını milattan sonra 7. yüzyılda aldı. Bağdat yüzyıllarca zengin ve canlı bir şehir ve Arap dünyasının entelektüel merkezi olarak bilindi. 16. yüzyıldan 1918'e kadar Irak, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçasıydı; kuzeyde Musul, ortada Bağdat ve güneyde Basra olmak üzere üç vilayetten oluşuyordu. Musul'da Kürtler, Bağdat'ta Sünni Araplar, Basra'da Şii Araplar çoğunluktaydı.

Osmanlı İmparatorluğu zayıflamaya başladığında, İngiltere ve Fransa; demiryolları, Süveyş Kanalı gibi büyük projeler başlatarak ve Arap ülkelerini İngiliz ve Fransız bankalarında borca batırarak Osmanlı topraklarındaki etkilerini artırmaya başladı.

20. yüzyılın başlarında, Lübnan ve Suriye'deki baskın güç Fransa'yken Mısır, Sudan ve Basra Körfezi doğrudan İngiltere'nin yönetimindeydi. İran ise İngiltere ve Rusya'nın etki alanındaydı. Emperyalist güçlerin gündeminde Osmanlı topraklarının (Türkiye'den Arap yarımadasına kadar) paylaşılması vardı.

Emperyalistler sofrasına nispeten geç katılan Almanya, Avrupa'dan Bağdat'a uzanan bir demiryolu inşa projesiyle elde ettiği 'imtiyaz'la[1] bölgedeki etkisini artırmaya çalışınca İngiltere telaşlandı. O zaman İngiltere hükümeti, özellikle de donanması, petrolün stratejik önemini anlamıştı ve bölgenin petrol

1 'İmtiyaz' ev sahibi ülkenin, genelde bir miktar para karşılığı, bir şirkete belli bir biçimde kullanma izni verdiği bir toprak parçasıdır. Tarih boyunca imtiyazlar daha çok demiryolları, madenler ve limanlar için verilmiştir.

bakımından zengin olduğu düşünülüyordu. İngiltere Anglo-Persian petrol şirketine (İran'da çalışan bir İngiliz firması) şirkette yüzde 51 pay sahibi olabilmek için 2.2 milyon dolarlık yatırım yaptı. Cesur Ermeni girişimci Gulbenkian Irak'ta da petrol olduğunu iddia ediyordu. Onun önderliğinde yüzde 50 İngiliz, yüzde 25 Alman, yüzde 25 Royal Dutch-Shell (Hollanda ve İngiliz sermayeli) ortaklığıyla Turkish Petroleum Company (TPC) kuruldu.

I. Dünya Savaşı (1914-18) emperyalistlere askeri amaçlar için petrol denetiminin önemini, dolayısıyla petrol kaynaklarının denetiminin aciliyetini hatırlattı. Osmanlılara savaş açıldığı ilan edilir edilmez İngiltere Güney Irak'a çoğunluğu Hint askerlerinden oluşan bir askeri kuvvet yerleştirdi ve 1917'de Bağdat'ı aldı. Kasım 1918'de de Türklerle bir hafta önce yapılan ateşkesi ihlal ederek Musul'u aldı.

Savaş süresince İngiltere, birbiriyle çelişen iki ayrı gizli müzakere yürüttü. Birincisi Mekkeli Şerif Hüseyin'leydi. Araplar Türklere karşı ayaklandıklarında İngiltere savaştan sonra Arapların bağımsızlığını destekleyeceğine söz verdi. Fakat "ortak ekonomik çıkarlarımızı korumak için" "özel idari düzenlemeler" gerektiğinde, İngilizler Bağdat ve Basra'nın kendi özel bölgeleri olması konusunda ısrarcıydı.

Birincisini apaçık ihlal eden ikinci gizli müzakere İngilizler ve Fransızlar arasındaydı. 1916 Sykes-Picot Anlaşması'nda Irak ile Musul vilayeti Fransa'ya, öbür iki vilayet İngiltere'ye verilmek üzere bu iki güç arasında paylaşıldı. Onayı karşılığında Çarlık Rusyası'na Türkiye'nin kuzey doğusundaki topraklar verildi. Bolşevikler Kasım 1917'de iktidarı ele geçirip Sykes-Picot Anlaşması da dahil olmak üzere Çarlık rejiminin yaptığı gizli anlaşmaları açıklayınca Araplar kendilerine nasıl ihanet edildiğini anladılar.

Irak İngiliz egemenliği altında

Savaştan sonra Alman ve Osmanlı imparatorluklarının kalıntıları savaşı kazananlar arasında paylaşıldı. İngiltere'nin savaş boyunca Araplar'ın bağımsızlıklarına kavuşacaklarına dair verdiği sözler hızla unutuldu. Suriye ve Lübnan Fransa'nın, Filistin ve Irak İngiltere'nin mandası altına girdi. (Sömürge yönetiminin inceltilmiş adı olan 'manda' sistemini bugünkü Birleşmiş Milletler'in selefi olan Milletler Cemiyeti getirdi. Daha önce Osmanlılara ait olan manda altındaki topraklar özerkliklerini kanıtlayana kadar galip emperyalist güçler tarafından 'idare edilecekti'.)

İngiltere Fransa'yı petrol kaynaklarına sahip olduğu bilinen Musul vilayeti Irak'ta kalmazsa savaş açmakla tehdit etti. Fransızlar Lübnan ve Suriye'de Fransız hakimiyeti için İngiliz desteği ve TPC'de yüzde yirmi beşlik pay karşılığında Musul'u İngilizlere bıraktı.

Ne var ki, Irak'taki emperyalizm karşıtı direniş başlangıçtan beri İngilizlere zorluk çıkardı. 1920'de İngiltere'ye Irak mandası verildiğinin açıklanmasıyla birlikte İngiliz yönetimine karşı ayaklanma çıktı ve yayıldı. İngilizler ayaklanmayı bir yıl önce Pencap'daki Rowlatt ayaklanmasını bastırmak için yaptığı gibi Irak köylerini havadan bombalayarak ve başka yöntemlerle zalimce bastırdı. 1920'de Savaş ve Havacılık Bakanı Winston Churchill, Mezopotamya'nın güvenliğinin 1921'de Kahire Konferansı'nda kararlaştırılan "4000 İngiliz, 10.000 Hint taburuyla desteklenecek gazlı bombalarla silahlandırılmış uçaklarla ucuza" sağlanmasını önerdi. ("The Hidden History of the Iraq War [Irak Savaşının Gizli Tarihi]", Edward Greer, *Monthly Review*, Mayıs 1991)

İngilizler iktidarı belirliyor

Ayaklanmayla sarsılan İngilizler bir cephe açarak tedbir almanın akıllıca olacağını düşündüler. (Dışişleri Ba-

kanı Curzon'un sözleriyle, İngiltere, Arap topraklarında "İngiltere'nin himayesinde ve yerli bir Müslüman'ın liderliğinde, mümkün olduğunca Araplardan oluşan bir grup tarafından kontrol edilen bir cephe" istiyordu... "Ele geçirilen ülkenin sömürgeleştirilmiş topraklarında şirketleri bulunmamalıdır; ama kaynaşma yoluyla çalışmaya devam eden şirketler himaye, etki alanı, tampon devlet gibi anayasa icatlarıyla kamufle edilebilir".) İngiliz Yüksek Komiseri, Mekke'deki Haşimi ailesinden gelen, Fransız mandası altındaki Suriye'den kovulan emir I. Faysal'ı Irak Kralı ilan etti. Kukla Kral Faysal hemen İngiltere'yle manda şartlarını büyük ölçüde tekrarlayan bir ittifak anlaşması imzaladı. Bu anlaşmanın yarattığı ulusal tepki o kadar güçlüydü ki hükümet istifa etmek zorunda kaldı ve İngiliz Yüksek Komiseri birkaç yıl sürecek olan diktatörlük iktidarını ele aldı. Ulusal liderlerin çoğu ülkeden sınırdışı edildi. (Bu dönemde bütün bölge Filistin ve Suriye'de başlayan emperyalizm karşıtı mücadelelerin de etkisiyle için için kaynıyordu.) İngilizler Irak için parlamentoyu göstermelik hale getirerek Kral'a diktatörlük yetkisi veren bir anayasa da tasarladılar.

1925'te Bağdat'ta tam bağımsızlık için yapılan geniş çaplı gösteriler, Kurucu Meclis'ın anlaşmayı onaylamasını geciktirdi. Yüksek Komiser'in onayın verilmesini sağlamasının tek yolu Meclis'i dağıtmakla tehdit etmekti. İttifak anlaşması onaylanmasından ve hatta Irak hükümeti cephesinin oluşumundan bile önce Turkish Petroleum Company'ye, yoğun itiraza ve iki meclis üyesinin istifasına karşın tüm Irak üzerinde yeni bir imtiyaz verildi. (Bu arada İngilizler Irak'a Türklerle yapılan görüşmelerde Türkiye'ye komşu olan petrol zengini kuzey vilayeti Musul'u terk etmekle, yani daha önce sözü geçen Fransızlarla yapılan görüşmelerde talep ettiklerinin tersini yapmakla tehdit ederek şantaj yaptılar. Böylece bu bölgelerdeki ülkelerin sınırları bile sadece emperyalist sömürünün çıkarlarına göre belirlendi. En çok zarara uğrayan, emperyalist güçlerin topraklarını

Türkiye, Kuzey Suriye, Kuzey Irak ve Kuzeybatı İran arasında paylaştırdığı Kürtlerdi.)

Ülkenin neredeyse tamamı için ve 2000 yılına kadar geçerli olan imtiyazın şartları çok ağırdı. Üretilen bir ton petrol başına yapılan ödeme dört şilindi (İngiliz *sterlininin* beşte biri). Neredeyse bedava olan bu olağanüstü fiyat karşılığında, kukla kral Faysal 40.000 sterlinlik şahsi bir hediye aldı. O zamandan beri yarım yüzyıl boyunca petrol şirketleri bu imtiyazın 'meşru' hakları olduğunu savunmak için savaşıp duracaklardı.

Petrol Rekabeti

Savaşta yenilgiye uğramasıyla Almanya'nın Turkish Petroleum Company'deki payı İngiltere'ye kaldı. Böylece şirketin neredeyse tek hakimi İngiltere olacaktı. Fakat başka emperyalist güçlerin kurduğu yeni ilişkiden sonra bu artık mümkün değildi. İngiltere, emperyalist güçler arasında en büyük imparatorluğa sahip olmasına rağmen zayıflıyordu. Artık öbür sanayi ekonomileriyle yarışacak durumda olmayan İngiltere ekonomik gücünü artırmak için umutsuzca sömürgeleri üzerindeki hakimiyetini kullanma yoluna başvururken, günümüzün en büyük kapitalist gücü ABD eski sömürgeci güçlerin sömürgelerini kullanmak için "açık kapı" istedi.[2] I. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden iki yıl sonra, ABD başkanı Woodrow Wilson şunları yazdı:

> "Açıkça görüyorum ki çok şiddetli bir ticari savaşın eşiğindeyiz ve korkarım Almanya'nın ticari yöntemlerinde uzun yıllar gös-

2 ABD, o zaman Irak petrolünü kendi tüketimi için istemiyordu: 1930'lara kadar kendi topraklarında bulduğu kaynaklar kapasite bolluğu yaratmıştı. Amerikan petrol şirketlerinin küresel petrol tedarikini *kısıtlayarak* fiyatları kendilerine kâr getirecek biçimde korumaları için dışarıda varlığını göstermeye ihtiyaçları vardı. Kapitalist dünyanın yeni lideri olarak dünyadaki stratejik kaynakların kendi kontrolüne girmesini isteyen ABD, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu petrolü üzerindeki kontrolünü Avrupa'ya hükmetmek için bir araç olarak kullanacaktı.

terdiği ticari gaddarlığı Büyük Britanya da göstermeyi başaracak." (*Ortadoğu Petrolü ve Enerji Krizi*, Joe Stork, 1975, s. 14.)

Amerikan petrol şirketleri ABD hükümeti desteğiyle Turkish Petroleum Company'den hisse talep etti; 1928'de daha sonra adları Exxon ve Mobil olarak değişen ve bugün Exxon-Mobil olarak birleşen Jersey Standard ve Socony adlı iki Amerikan şirketi yüzde 23.75'lik hisse sahibi oldu (Royal Dutch-Shell'in hisse payına eşit). Böylece dünyadaki büyük petrol şirketlerinin çoğu bugün adı Irak Petroleum Company olarak değişen ve buradan itibaren IPC olarak geçecek olan Turkish Petroleum Company'ye katıldı.

Milliyetçilikle mücadele

Halkın İngiliz yönetimine karşı direnmeyi sürdürmesi, sonunda İngiltere'yi 1932'de Irak'a bağımsızlık vermek zorunda bıraktı. Ama İngiltere Irak'a bağımsızlığı ancak iki ülke arasında "yakın ittifak" ve "ortak savunma politikası" olmasını –yani İngiltere'nin dolaylı yönetimini– taahhüt eden yeni bir anlaşma çıkardıktan sonra verdi. İngiltere Basra ve Fırat'ın batısındaki üslerini kapatmadı, Faysal da Irak tahtını işgal etmeye devam etti.

Bu şartlar altındaki 'bağımsızlık' bile uzun sürmedi. 1941'de Irak ordusundan bölükler ve siyasi partiler Kral'a karşı bir darbe yaptılar ve İngiltere'den bağımsızlıklarını kazanmak için neredeyse Mihver devletlerle ittifak kurmak üzereydiler. İngiltere, kuklası (1925-1958 yılları arasındaki çalkantılı dönemde 14 kez başbakanlığa getirilen) Nuri Sait Paşa başkanlığında bir kukla kabineyle birlikte Kral'ı yeniden başa getirerek Irak'ı bir kez daha işgal etti.

Savaş 1945'te bittikten sonra İngiliz işgali devam etti. 1948'de Filistin'deki gelişmelere (Filistinlilerin sınır dışı edilmesi ve topraklarına yeni Siyonist devletin el koyması) karşı yapılan protestoları bastırmak için sıkıyönetim ilan edildi. O

sırada Irak hükümeti İngiltere'yle yeni bir dostluk anlaşması imzaladı. Bu anlaşmaya göre Irak, dış politikasıyla ilgili İngiliz talimatlarına ters düşen herhangi bir adım atamayacaktı. Birleşik bir İngiltere-Irak savunma kurulu kurulacaktı. Ancak, başbakan bu anlaşmayı imzalayıp Londra'dan döndükten sonra, Bağdat'ta başbakanın istifasını ve anlaşmanın reddini isteyen bir halk isyanı çıktı. Müteakip yıllarda, milliyetçi kuvvetler petrol sanayisinin ulusallaştırılmasını talep ettiler (1951'de İran'da olduğu gibi).

1952'de öğrenciler ve 'köktenciler' tarafından yürütülen başka bir halk isyanı çıktı. Polis göstericileri kontrol altına alamadığı için düzeni sağlaması için ordudan yardım istedi. Silahlı kuvvetler genel kurmay başkanı ülkeyi iki ayı aşkın bir süre sıkıyönetim altında yönetti. 1954'de siyasi partilerin tümü yasaklandı.

Irak'ta ABD müdahalesi artıyor

Komşu ülke İran, petrol şirketlerine kafa tutmanın bedelini ödedi. İran'daki Musaddık hükümeti 1951'de British Petroleum'u ulusallaştırdı, sonraki iki yıl boyunca petrol devlerinin müthiş boykotuyla karşı karşıya kaldı ve 1953'te bir CIA darbesiyle devrildi. (Bu operasyondan sorumlu CIA adamı daha sonra Gulf Oil'in başkan yardımcısı oldu.[3])

Öte yandan, bölgedeki rejimler Arap halklarının baskısı altındaydı. 1952'de bir darbeyle iktidara gelen Cemal Abdülnasır, Süveyş Kanalı'nı ulusallaştırarak ve Sovyetler Birliği'nden yardım alarak ABD'ye karşı çatışmacı bir tutum içine girdi. Nasır'ın tutumu Irak ve Mısır'ın liderlik savaşında olduğu Arap dünyasında halkın desteğini kazanmasını sağladı. O dönemde

3 Big Oil personeli ve hükümet üyelerinin mübadelesi ABD siyasi yaşamında sonuçları belli olan bir gelenek: mevcut hükümet üyelerinden Başkan Bush, Başkan Yardımcısı Cheney ve Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice daha önce petrol şirketlerinde yöneticilik yaptılar.

Arap ülkelerinde Batı yanlısı kukla yönetimleri tehdit eden emperyalizm karşıtı dalga çığ gibi büyüyordu.

ABD, bölgenin emperyalizme ve kendisine bağımlı devletlere karşı çıkabilecek isyanları bastırmakla görevli yeni jandarması oldu. Mesela, 1953'te Suudi Arabistan ve Irak'ın, petrol işçilerinin grevlerini askerle ve sıkıyönetim rejimleriyle bastırmasının hemen ardından ABD her iki bölgeye de silah gönderdi. 1957'de Ürdün kralı (Irak kralının en büyük kuzeni) ABD'nin ekonomik ve askeri desteğiyle, başbakanı tutukladı, parlamentoyu feshetti, siyasi partileri yasakladı, düşmanlarını toplama kamplarına yolladı. 1958'de sağcı Lübnan yönetimi, milliyetçi direnişi bastırmak için Amerikan silahları kullandı. ABD'nin ısrarıyla ABD/İngiliz yanlısı üç devlet –Irak, Türkiye ve Pakistan– SSCB'ye karşı bir araya gelerek Bağdat Paktı'nı imzaladılar. (Bağdat Paktı'nın adı daha sonra "Merkezi Antlaşma Örgütü", yani "CENTO" olarak değişti; pakta sonradan İngiltere ve Irak da katıldı). Bu pakta katılan tek Arap ülkesi olan Irak, Nasır'ın tepkisiyle karşılaştı.

ULUSALLAŞTIRMAYA DOĞRU

Temmuz 1958'de Abdülkerim Kasım liderliğindeki bir ordu fraksiyonu Irak'ta iktidarı ele geçirdi, kralı ve Nuri Sait Paşa'yı idam ettirdi ve cumhuriyeti ilan etti. Bu, petrol üreten bir ülkede devrilen ilk kukla hükümetti. Yeni yönetim daha ilk bildirisinde halkın emperyalizm karşıtı bilincine hitap ediyordu: "Yüce Allah'ın yardımıyla, halkın ve silahlı kuvvetlerin desteğiyle, ülkeyi emperyalizmin halkı uyutmak için gönderdiği yozlaşmış bir grubun elinden kurtardık."

ABD ve İngiltere, Irak işgaline hazırlık olarak hemen,[4] *önce*

4 Fransa ve Hollanda hissedar olmaya devam etti fakat geri planda kaldı. Irak, özellikle Fransa'nın, kaygılarını paylaştığını düşünüyordu.

Lübnan'a, sonra da Ürdün'e asker gönderdi. Irak'ta devrilen hükümetin karşıtları o kadar fazlaydı ki ABD'nin planını destekleyecek bir güç bulması imkansızdı. ABD, yeni yönetime, petrol çıkarlarına saygı duyulmadığı takdirde müdahale edeceğine dair bir ültimatom gönderdi. Darbe liderleri kendi adlarına bu çıkarlara dokunulmayacağına dair açıklamalar yaptılar. Amerikan ve İngiliz askerleri ancak o zaman geri çekildi. Yani Irak emperyalist işgal tehdidine yabancı değil.

Halk baskısı ve şirketlerin karşı saldırısı

Amerikalılara verdiği teminatlara karşın, yeni Irak yönetimi halk baskısı altında kaldı. Irak halkı, kukla kralın düşüşüyle sömürgecilik çağında IPC'ye verilen petrol imtiyazının yeniden müzakere edilmesini ya da geri alınmasını bekliyordu. (Tanzer'e göre, Irak'taki petrol şirketlerinin toplam yatırımı 50 milyon dolardan azdı — bu imtiyazdan sonra yapılacak bütün yatırımlara yetecek kadar kâr elde ettiler; Stork ise yalnızca 1963'te Irak'tan elde edilen kârı 322.9 milyon dolar olarak hesaplıyor. —Michael Tanzer, *The Energy Crisis, World Struggle for Power and Wealth* [Enerji Krizi, Güç ve Refah için Küresel Mücadele], 1974, s. 59; Stork, s. 119.) İran ve Suudi Arabistan bile Irak'tan daha iyi şartlara sahip oldular; çünkü daha önceki imtiyazları toprakların tamamını kapsamıyordu, fakat IPC Irak topraklarının tamamı üzerinde hak sahibiydi.

Çoğu Amerikan ve İngiliz petrol devleri olan IPC'nin sahiplerinin dünyanın başka yerlerinde de alanları vardı. Önce hangi alanları kullanacaklarını üretim maliyeti değil, karmaşık stratejik hesaplar belirliyordu. Irak'taki alanları genişletmek ya da petrol çıkarma ve nakletme kapasitesini artırmak için aceleleri yoktu; IPC'nin mevcut üsleri imtiyaz alanının yalnızca yüzde 0.5'ini kapsıyordu. Kasım yönetimi IPC'nin imtiyaz alanının yüzde 60'ından vazgeçmesini, petrol üretimi ve arıtma kapasitesini iki

katına çıkarmasını talep edince, IPC üretimi azaltarak karşılık verdi. Petrol devleri, petrol üreticisi başka devletlere de gözdağı vermek için, ibret olsun diye Irak'ı cezalandırmaya karar verdi.

Kasım, petrol devlerinin anlaşma sürecinde çıkardığı sorunlar üzerine Bağdat Paktı'ndan ve sterlin bölgesinden çekildi, 1959'da Sovyetler Birliği'yle bir ekonomik ve teknik yardım anlaşması imzaladı, İngiliz kuvvetlerine Habbaniya'dan çekilme emri verdi ve Amerikan yardım anlaşmasını feshetti. 1961'de IPC ile müzakereleri kesti ve IPC'nin var olan üslerinden yararlanmaya devam edebileceğini, fakat geri kalan toprakların (yüzde 99.5) hükümete intikal edeceğini belirten 80. maddeyi yürürlüğe koydu.[5]

Petrol devlerinin IPC üretimini daha da azaltarak karşılık vermesi üzerine Kasım, 1963'te imtiyaz alanı dışında kalan toprakları işletecek devlete bağlı yeni bir petrol şirketi kurulacağını açıkladı ve ABD'nin Irak'ı tutumunu değiştirmediği takdirde yaptırım uygulamakla tehdit eden bir açıklamasını ortaya çıkardı. Kasım bu açıklamayı yaptıktan dört gün sonra haftalık Paris dergisi *L'Express*'in açıkça "CIA'den güç aldığını" belirttiği bir darbeyle devrildi. (Tanzer, s.52)

1963 darbesi ve IPC müzakereleri

Darbe Baas Partisi (Arap Sosyalist Baas Partisi de denir; "Baas" "diriliş" anlamına gelir.) ve bir ordu fraksiyonunun işbirliğiyle yapıldı; fakat Baas çok geçmeden darbedeki müttefikleri tarafından devrildi. Yeni yönetim hemen IPC'nin daha önce keşfettiği ama işletemediği petrol zengini Kuzey Rumeyla dahil olmak üzere imtiyaz alanından yüzde 0.5'lik bir pay daha verdi. IPC, kamulaştırılmış alanda da işletebileceği büyük alanlar bulmak için Iraq National Oil Company (INOC)

5 Eylül 1960'da, Bağdat'ta üye devletlerin petrol politikalarını birleştirmek ve düzenlemek için Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı (OPEC) kuruldu. Kurucu üyeler Irak, İran, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Venezüella'ydı.

ile ortak bir girişimde bulunmayı kabul etti. Fakat, bu anlaşma Arap milliyetçilerinden büyük tepki aldı ve hükümet anlaşmayı onaylama konusunda yıllarca kararsız kaldı. Bu arada, 1967'de Irak'ın da katıldığı Arap-İsrail Savaşı başladı. İsrail, ABD desteğiyle Suriye, Mısır ve Ürdün'e ait toprakları işgal etti. Irak ve ABD arasındaki diplomatik bağlar zayıfladı. 1967 savaşı sonrası şiddetli Amerikan ve İngiliz karşıtlığı Irak yönetiminin Kuzey Rumeyla'yı IPC'ye geri vermesine izin vermedi. Irak hükümeti onun yerine bütün petrolün INOC tarafından işletileceğini ama IPC'nin yüzde 0.5'lik imtiyaza hâlâ sahip olduğunu belirten 97. maddeyi yürürlüğe koydu.

1961 ve 1968 yılları arasında, IPC'nin Irak'taki üretimindeki artış İran, Kuveyt ve Suudi Arabistan rejimlerinde IPC'nin sahibi aynı petrol devlerinin elde ettiği üretim artışına göre çok azdı. IPC'nin Irak hükümetine yapacağı ödemelerin miktarı ürettiği petrol miktarına bağlı olduğundan ve hükümetin geliri büyük ölçüde bu ödemelerden oluştuğundan, petrol devlerinin taktikleri Irak'ta büyük ekonomik sıkıntıya sebep oldu ve Irak'ın gelişmesini sağlayacak projelere girmesini engelledi. Gizli bir ABD hükümet raporuna göre, IPC üretim kapasitesini azaltmak için kuyuları yanlış derinlikte kazdı ve bazılarının üzerini buldozerlerle kapattı. Uzayan çıkmazın bedeli büyüktü: "yıllar süren ekonomik durgunluk, siyasi istikrarsızlık ve yüzleşmeden daha fazlası" (Stork, p. 194, yukarıdaki bilgilerin çoğu buradan alınmıştır).

Saddam Hüseyin iktidarda

Baas Partisi 1968'de bir darbeyle tekrar iktidara geldi (Saddam Hüseyin başkan yardımcılığı ve Devrim Komuta Konseyi başkan yardımcılığına getirildi; gittikçe iktidarda daha fazla söz sahibi oluyordu). Petrol sanayisini IPC'nin pençesinden kurtarma çalışmalarına devam etti. Nihayet 1972'de IPC ulu-

sallaştırıldı; hissedarlarına 300 milyon dolar tazminat ödendi (bu da şirketlerden alınan 345 milyon dolarlık geri ödemelerle karşılandı). Irak teknik yardım ve kredi için Fransa ve Sovyetler Birliği'ne başvurdu. Sovyetler, Kuzey Rumeyla sahasını önceden belirlenen programa göre 1972'de geliştirdiler.

Sovyetler için Mısır ve Suriye'nin aksine (Sovyetler'in bu ülkelerle bağları 1972'de koptu) Irak bölgede büyük önem taşıyordu: çok zengin petrol rezervleri vardı; böylece kârlı petrol sözleşmeleri, petrol fazlasından dolayı Batı Avrupa'da yatırımlar, büyük miktarlarda silah satışı ve bölgede daha büyük Sovyet etkisi ümidi sağlıyordu. Fransa da Irak petrol sanayii ile bağlarını sürdürüyordu. (Petrolün ülke ekonomisi için büyük önem taşımasına ve ülkenin yabancı firmalara olan bağımlılığının ağır bedeline rağmen, Irak bu alanda, o yıllarda sosyalist Çin'in yaptığını yapamadı: teknolojik olarak kendi kendine yetemedi, yabancı firmalara bağımlı kaldı. Yalnızca başka gelişmiş ülkelerle iş yaparak ABD ve İngiltere'den kopmaya çalıştı.)

Bölgedeki ABD yanlısı rejimlerin tepki göstermesine rağmen Irak'ta ulusallaştırma gerçekleşti. Başta Abdullah Tariki olmak üzere köktenci Arap petrol uzmanları Arap topraklarındaki petrol zenginliklerinin nasıl yağmalandığını belgelerle göstererek halkı ikna etti; OPEC ülkeleri ısrarla petrolleri için daha iyi şartlar talep etti; Muammer Kaddafi liderliğindeki bir grup genç subay 1969'da Libya'da monarşiyi sona erdirdi ve petrol devleriyle hesaplaşmaya karar verdi; bu sırada silahlı Filistin mücadelesi başladı. Arap ordularının 1973'te İsrail'le birlikte yenilgiye uğraması Amerikan karşıtlığını daha da güçlendirdi. Bu süreç Arapların batı ülkelerine ambargo koyması ve petrol üreten ülkelere ödenen miktarın aşırı artmasıyla sonuçlandı. Büyük bir petrol üreticisi olarak Irak (Suudi Arabistan'dan sonra dünyanın en zengin ikinci rezervlerine sahip) bu sorunu çözmede önemli bir rol oynadı.

1958'de monarşi devrilene kadar Irak ekonomisi büyük öl-

çüde tarıma dayanıyordu. Birtakım projelere ancak o yıl kukla kral devrildikten sonra başlandı. 1973'ten sonra artan petrol fiyatlarından elde edilen kârdan yararlanılarak sosyal yardım harcamaları hayli artırıldı. İskân hizmetleri daha etkin hale getirilirken, yaşam standardı büyük ölçüde yükseldi. Yönetim bu kadarıyla kalmadı; sanayide çeşitlendirmeyi sağlamak için birçok farklı alanda projeler başlatarak sanayi ürünlerinde ve tarımsal üretimi artırarak tarım ürünlerinde ithalatı azalttı ve böylece petrol dışındaki ürünlerin ihracatını da büyük ölçüde artırdı. Su projeleri, yollar, demiryolları ve kırsal alanların elektriklendirilmesi başta olmak üzere büyük altyapı yatırımları yapıldı. Teknik eğitim yaygınlaştırılarak sanayi için gerekli nitelikli personel sağlandı.

Bu yapılanlar Suudi Arabistan, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki Körfez şeyhliklerindekilerden tamamen farklıydı. Bu ülkelerde, 1973 sonrasında artan gelirlerin bir bölümü kral ailesine, geri kalanı çoğunluğu Amerikan olmak üzere yabancı bankalara ve yabancı hazine bonolarına yatırıldı. Böylece ABD petrol fiyatlarındaki artıştan pek etkilenmemiş oldu: petrole daha fazla ödüyordu, fakat ek sermayelerin büyük bölümü kendi mali sektörüne geri dönüyordu. Irak ise öbür Arap ülkelerinin tersine petrol tesislerine daha fazla yatırım yaparak Arap ülkeleri içinde en zengin ekonomiye sahip oldu.

Irak'ın kültürel ikliminin ve sosyal yaşamın bazı alanlarındaki ilerlemenin İslam kökten dincileri tarafından nefretle karşılanması hiçbir şeyi değiştirmiyor. 1991'de Irak'taki okur yazarlık oranı, kadınlar arasında da olmak üzere, büyük ölçüde arttı. Irak, kadınlara tanıdığı haklar bakımından, belki de Arap ülkeleri arasındaki en özgür toplum.[6]

6 ABD'nin Irak'ın laikliğini Humeyni'nin İslam devrimine karşı bir tampon olarak görmüş olması, bugün Saddam'ı küresel İslam kökten dinci komplosunun müttefiki olarak gösterme çabalarını berhava ediyor.

İRAN-IRAK SAVAŞI: ABD ÇIKARLARINA HİZMET

Irak'ın fiili lideri Saddam 1979'da devlet başkanı oldu ve Devrim Komuta Konseyi'nin başına geçti. O sırada bölgede durum kritikti.

Bir kere, ABD'nin Ortadoğu'daki dayanağı, yani İran'daki Pehlevi hanedanı ABD'nin bastıramadığı bir halk direnişiyle devrildi. Bölgenin geri kalanında da benzer gelişmelerin yaşanma olasılığını düşündüren bu olay ABD'yi ve ona bağımlı devletleri bir hayli endişelendirdi.

Bir de, Irak'ta Saddam askeri gücünü artırmak için ülkenin petrol gelirlerine başvurmuştu; 1979'da GSYİH'nın yüzde 8.4'ü askeri harcamalara gidiyordu. Irak, 1958'den itibaren, gelişmiş Sovyet silahları için önemi artan bir pazar haline gelmişti ve Sovyet kampının bir üyesi sayılıyordu. 1972'de Irak SSCB ile 15 yıllık dostluk ve işbirliği anlaşması imzaladı. Irak rejimi nükleer silah edinme ve geliştirme çabasındaydı. Bölgede İsrail dışında Irak'a rakip olabilecek tek ordu İran ordusuydu. Fakat 1979'da İran Şahı devrildikten sonra, İran ordusunun kullandığı Amerikan teçhizatının çoğu kullanılmaz hale geldi.

1980'de Irak'ın İran'ı işgal etmesi (sınır sorununu çözme bahanesiyle) ABD için iki büyük sorunun çözümü oldu. Böylece, o zamana kadar ABD'ye dostça yaklaşmamış olan bölgenin önde gelen iki askeri gücü on yıl sürecek yorucu bir çatışmaya girdi. Üçüncü dünya ülkeleri arasındaki bunun gibi çatışmalar, bu örnekte de olduğu gibi, emperyalist güçlerin sömürecek yeni yerler bulması için fırsat yaratır.

SSCB'yle güçlü bağları olmasına rağmen, Irak, İran savaşı için desteği Batıda aradı. Ve aradığını fazlasıyla buldu. Saddam Hüseyin'in sonradan açıkladığına göre, ABD ve Irak, 1967'de İsrail'le yapılan savaştan sonra kesilen diplomatik ilişkileri 1980 İran işgalinden hemen önce tekrar kurmaya karar verdi (bağlantının çok göze batmaması için fiili uygulama birkaç yıl

ertelendi). ABD ve Irak arasındaki diplomatik ilişkiler 1984'te, BM ekibinin Irak'ın İran askerine karşı kimyasal silah kullandığını saptamasından ve ABD bunu öğrendikten çok sonra, resmen yenilendi. (ABD Başkanı Reagan'ın düzenlemeleri müzakere etmek için gönderdiği elçi bugünkü ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'den başkası değildi.) 1982'de ABD Dışişleri Bakanlığı Irak'ı "terörizmi destekleyen devletler" listesinden çıkardı ve ABD Kongresi'nin 1985'te Irak'ı tekrar listeye ekleme çabalarını boşa çıkardı. En önemlisi, ABD Irak'ın kimyasal saldırılarının BM Güvenlik Konseyi'nde kınanmasını önledi. Amerika, 1986'da BM Güvenlik Konseyi'nin Irak'ı İran askerine karşı hardal gazı kullandığı için kınayan kararına karşı çıkan tek ülkeydi ve aşağıda göreceğimiz gibi bu gaddarlıkla doğrudan bağlantılıydı.

Irak'a yapılan tedariklerle ticaret canlılık kazandı. İngiltere başlıca bir silah kaynağı olarak Fransa'ya katıldı. Irak Portekiz, Fransa ve İtalya'dan uranyum ithal etti ve Almanya'nın yardımıyla santrifüj zenginleştirme tesisleri kurmaya başladı. ABD Irak'ın hızla artan savaş giderlerini karşılamak için Kuveyt ve Suudi Arabistan gibi ABD'ye bağımlı devletlerden yüklü krediler almasını sağladı. ABD hükümeti (1988'deki kimyasal saldırılarda kullanılmak üzere) "haşarat ilaçlama" helikopterleri sağladı, Dow Chemical firmasının insanlar üzerinde kullanmak için kimyasal nakli yapmasına izin verdi, hava kuvvetleri subaylarını Iraklı subaylarla çalışmak üzere geçici olarak görevlendirdi (1986'dan itibaren), füzelerin menzilini arttırmak için Irak'ın füze tedarik birimine teknik ithalat yapılmasını onayladı (1988). Ekim 1987'de ve Nisan 1988'de ABD ordusu İran gemilerine ve petrol platformlarına bizzat saldırdı.

Askeri anlamda, ABD Irak'a İran'ın askeri hareketleri hakkında uydudan bilgi vermenin yanı sıra eski DIA (Amerikan Savunma İstihbarat Örgütü) yetkililerinin yakın bir tarihte *New York Times*'a (18 Ağustos 2002) yaptığı açıklamalara göre, Irak kimyasal silah kullanımı için tüm dünyadan tepki gör-

mesine rağmen, *bu dönemde Irak ordusu için ayrıntılı bir savaş planı hazırladı.* Üst düzey bir DIA yetkilisine göre, "Irak yenilseydi, bu yenilginin Kuveyt ve Suudi Arabistan üzerinde feci sonuçları olurdu ve bütün bölgenin durumu kötüye gidebilirdi [yani ABD kontrolünden çıkardı–*Aspects*], izlenen politikanın zemini buydu."

ABD'nin savaş planlama paketi hazırladığı savaşlardan biri 1988'de Irak'ın Basra Körfezi'ndeki stratejik Fao yarımadasını ele geçirdiği savaştı. Irak'ın savaşta ağırlıklı olarak hardal gazı kullanması ABD savaş planının bu silahların kullanımını zımnen içerdiğini açıkça gösteriyor. DIA yetkilileri, Irak ordusu Fao yarımadasını başarıyla geri aldıktan sonra yarımadada bir denetim turuna çıktılar ve üslerine Irak'ın yaygın olarak kimyasal silah kullandığını bildirdiler, fakat üsleri bu konuya ilgi göstermedi. Dönemin kıdemli DIA yetkilisi Walter P. Lang şöyle diyor: "Iraklıların savaş alanında gaz kullanması büyük stratejik kaygılara sebep olmadı. DIA kimyasal silahların sivillere karşı kullanılmasını asla kabul etmezdi ama Irak'ın kurtulması için askeri engellere karşı kimyasal silah kullanılması kaçınılmaz görülüyordu." (Aşağıda göreceğimiz gibi, Irak ordusu Kürt sivillere karşı yaygın olarak kimyasal silah kullandı ama DIA yetkilileri "bu saldırıların yapıldığı askeri operasyonların planlamalarına karıştıklarını" inkar ediyorlar.) Başka bir DIA yetkilisinin söylediğine göre, "Onlar (Iraklılar) sürekli iyiye gidiyorlardı" ve bir süre sonra "daha büyük operasyonlar için ateş planlarına kimyasal silahlar eklendi." Programın eski katılımcılarından biri *New York Times*'a yaptığı bir açıklamada Reagan hükümetinin üst düzey yöneticilerinin programın devam ettirilmesiyle hiçbir ilgileri olmadığını söyledi. Programın emektarlarından biri Pentagon'un "Irak'ın gaz kullanmasından fazla korkmadığını" söyledi. "Bu yalnızca insanları öldürmenin başka bir yoluydu; mermiyle ya da fosjenle olması fark etmiyordu." dedi. Fao yarımadasının geri alınması İran'ı müzakere masasına getirerek çatışmada bir dönüm noktası oldu.

1995'te ABD Senatosu'nun yaptığı bir araştırma İran-Irak savaşı süresince *Irak'ın biyolojik silah yapmak için kullandığı bütün mikrop türü örneklerini ABD'nin gönderdiğini* ortaya çıkardı. Örnekler, Hastalık Kontrol Merkezi ve Amerikan Tipi Kültür Koleksiyonu tarafından BM silah denetçilerinin sonradan Irak'ın biyolojik savaş programının parçası olduğunu saptadığı bölgelere gönderilmişti. (*Times of India*, 2 Ekim 2002).

Bugün ABD'nin Saddam Hüseyin'in 1988'de Kürtlere yaptığı saldırılardan bahsetmesi son derece çelişkilidir, çünkü ABD bu saldırılara tam destek vermişti:

> "Kürtlere karşı yürütülen Anfal kampanyasının (Şubat-Eylül 1988) parçası olarak, Irak yönetimi kendi sivil halkına karşı yaygın olarak kimyasal silah kullandı. Bu saldırıların her birinde 50.000'den 186.000'e kadar Kürt öldürüldü, 1200'den fazla Kürt köyü yok edildi ve 300.000 Kürt yerinden edildi... Anfal kampanyası Batının rızasıyla yürütüldü. ABD Kürt katliamlarını kınamak yerine Irak'a desteğini arttırdı. Irak'ın İran tesislerine yaptığı saldırılara katılarak iki petrol kulesini havaya uçurdu ve Halepçe saldırısından bir ay sonra bir İran fırkateynini tahrip etti. İki ay boyunca, üst düzey ABD yöneticileri Irak hükümeti destekli bir forum aracılığıyla şirket koordinasyonunu teşvik etti. ABD hükümeti Irak'a verilen kredilerin kesilmesine ilişkin Senato önergesine karşı çıktı ve sonunda engel oldu. ABD, Irak'a çift taraflı askeri ve sivil kullanım amaçlı malları 1988'den önce Halepçe sonrasındakinin iki katı fiyatına ihraç ettiğini onayladı. Ruhsat ve denetim gerektirmeyen (birçok ülke için gerektirmesine rağmen) sivil kullanımla ilgili yazılı teminatlar ABD Ticaret Bakanlığı tarafından kabul edildi. Bush yönetimi 695 bin dolar değerindeki gelişmiş veri aktarımı cihazlarını Irak'ın Kuveyt'i işgal ettiği günün arifesinde onayladı." ("The Dishonest Case for War on I raq [Irak Savaşı Haksızdır]", Alan Simpson, MP, and Dr Glen Rangwala, *Labour Against the War Counter-Dossier*, 17 Eylül 2002)

Aralık 2002'de, Irak'ın BM Güvenlik Konseyi'ne sunduğu 11.800 sayfalık raporla ABD'nin Irak'ın "kitle imha silahları" programlarına tam destek verdiği kesinleşti. ABD, raporu herkesten, hatta silah denetçilerinden bile önce incelemek için diretti ve Güvenlik Konseyi'nin geçici üyeleri raporu görmeden 8000 sayfasını çıkarmakta ısrar etti. Irak raporda adı geçen Amerikan şirketlerini Alman *Die Tageszeitung* gazetesine sızdırdı. Amerikan şirketlerinin yanında Alman firmaları da bu işe ciddi anlamda karışmıştı. (Saddam Hüseyin'in kimyasal silah kullanması ABD çıkarlarına sürekli yarar sağlamaya devam ediyor: iki ülkenin müttefik olduğu dönemlerde göz yumularak suç ortaklığı edilmiş olmasına rağmen, gerilim ve savaş dönemlerinde propaganda amaçları için kullanılıyor.)

Bu bilgilerin ışığında, ABD'nin 1990'tan sonra Irak'a karşı ilk bakışta kolay anlaşılmayan tavır değişikliğinin stratejik ve ekonomik yanlarını anlamamız gerek.

IRAK İŞKENCESİ

İran-Irak savaşı 1990'da resmî olarak sona erdiğinde, refah ve güç potansiyeli olan her iki ülke de korkunç kayıplar vermişti. 'Şehirlerin savaşı' her iki tarafta da kalabalık nüfuslu merkezleri, sanayi bölgelerini, özellikle de petrol rafinerilerini hedef almıştı. Sabit gelişmiş silah alımından Irak'ın yararlandığı Amerikan desteğinden yoksun olan İran, genç gönüllülerden, hatta 13-19 yaş arası erkeklerden oluşan büyük 'insan dalgalarını harekete geçirerek Irak'ın saldırılarına karşılık vermeyi başarmıştı. Taktik işe yarıyordu; fakat bedeli çok ağırdı. 1988'de Fao yarımadası düştükten sonra İran liderlerini Irak'la anlaşmaya iten iç isyan korkusuydu.

Irak ekonomisinin acilen düzeltilmeye ihtiyacı vardı. Son on yıl boyunca kalkınma programları ihmal edilmişti. Ülkenin

sahip olduğu olağanüstü petrol kaynaklarının araştırılması ve geliştirilmesi durmuştu. Savaş için ödeyeceği dış borç Körfez emirliklerine olan borcun yarısından fazlaydı. Savaşın korkunç bedelinin karşılığında elinde hiçbir şey olmayan Irak yönetimi çaresizdi.

ABD için bir fırsat

ABD içinse bu iki ülkenin felaketi memnunluk verici bir durumdu ve çok daha büyük kazançlar vaat ediyordu. Tükenmiş durumda olan İran artık bölgenin geri kalanında Amerikan çıkarları için tehdit oluşturmuyordu. *Ve, göreceğimiz gibi, Irak'ın istikrarsız durumu ABD'nin çok önemli bir amacına ulaşması için koşulları sağlıyordu: Askerini Ortadoğu'ya kalıcı olarak yerleştirmesi.* Ortadoğu petrol kaynakları (dünyanın en zengin ve en ucuza ulaşılabilen kaynakları) üzerinde doğrudan kontrol sahibi olması ABD'nin petrol arz ve fiyatlarını stratejik çıkarlarına göre idare etmesini ve böylece potansiyel rakiplere önlem olarak küresel Amerikan üstünlüğünü pekiştirmesini sağlayacaktı. (Bu konuya kitaptaki başka bir bölümde değinilmiştir.)

Dünyanın durumu böyle bir plan için uygundu. Sovyetler Birliği çöküşün eşiğindeydi ve ABD'nin bölgeye müdahalesini önleyemezdi. Avrupa, Japonya ve Çin de pek etkili olamazdı. Asıl engel Arap halklarının Amerikan taburlarının topraklarına herhangi bir şekilde bulunmalarına – özellikle de kalıcı üsler kurmalarına karşı çıkmasıydı.

Öyleyse ABD'nin ihtiyacı olan, bölgeye müdahale etmesi ve oradaki varlığını sürdürmesi için geçerli bir bahane bulmaktı.

Irak'a Şok

Yukarıda anlatılan 1980-90 İran-Irak savaşı boyunca süren ABD-Irak işbirliğinden sonra, Saddam Hüseyin'in İran Savaşı karşılığında Batıdan bir çeşit tazminat beklemesi ve talepleri-

nin iyi karşılanacağından emin olması şaşırtıcı değil. Savaşın Batı ve Körfez eyaletleri (Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan) tarafından İran'ın bütün bölgeyi işgal etmesine karşı bir savunma hareketi olarak planlandığını göz önünde bulundurarak, Saddam Irak'ın Körfez devletlerine olan borcunun silineceğini, üstelik bu devletlerin Irak ekonomisinin çok ihtiyacı olan yeniden yapılandırmaya yardımcı olacaklarını farz ediyordu.

Fakat tam tersi oldu. Kuveyt, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ABD'ye bağımlı devletler petrol üretimlerini artırmaya başlayarak 1986'da başlayan petrol fiyatlarındaki düşüş sürecini uzattılar. Bunun savaş mağduru Irak üzerinde yıkıcı bir etkisi oldu. Petrol Irak'ın GSYİH'sının yarısını ve devlet gelirinin büyük kısmını oluşturuyordu. Bu yüzden petrol fiyatlarındaki düşüş Irak ekonomisi için bir felaketti; Irak'ın yeniden silahlanmasına da engel olacaktı.

Çarpıcı başka bir gelişme de Kuveyt'in sınır yakınlarında eğimli sondajla (doğrudan aşağı delmek yerine, belli bir açıdan delmek) Rumelya bölgesinden petrol çalması. Kuveyt'in kendi petrol zenginliğini düşününce, Irak'tan petrol çalması kasıtlı bir provokasyon gibi görünüyor. Irak'ın Kuveyt'le bazı sınır sorunları yaşamasının yanı sıra, zaman zaman tüm Kuveyt üzerinde hak iddia ettiğini unutmamak gerek. Bunları göz önünde bulundurunca Kuveyt[7] gibi küçük ve askeri açıdan zayıf bir ülkenin ABD'nin teşviki olmadan ağır silahlı Irak'ın topraklarında eğimli sondaj gibi kışkırtıcı hareketlerde bulunacağı düşünülemez.

---

7 Kuveyt 1871'de, yönetimin rızasıyla, Osmanlı İmparatorluğu himayesindeki Basra eyaletine katıldı. Sonra da 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Irak'ı işgal eden İngilizler tarafından ayrı bir himaye haline getirildi. 1932'de Irak'a 'bağımsızlık' veren İngilizler Kuveyt'i Irak topraklarına dahil tutmadılar. Petrol zengini, stratejik konumlu Irak'tan ancak 1961'de çekildiler. Bir tarafta İran ve öbür tarafta Kuveyt'le çevrili Irak denize çok küçük ve dar bir şeritle ulaşıyor.

Saddam'ın savunması

Öyle görünüyor ki, Saddam isteklerinin yerine getirilmesini, özellikle borçların silinmesini ve Körfez ülkelerinin petrol üretiminin kısıtlanmasını sağlamak için Kuveyt'i işgal etmekle tehdit etmeyi ya da gerçekten işgal etmeyi düşünüyordu. Saddam'ın 1990 Kuveyt işgalinden bir hafta önce ABD'nin Bağdat elçisi April Glaspie ile yaptığı görüşmenin kayıtları iki devlet arasındaki ilişkiyi açıklıyor. Saddam ne megalomanlık yapıyor ne de Irak'ın Kuveyt'le ilgili tarihi ve yasal haklarını vurguluyor. Bunların yerine, mali ihtiyaçlarına parmak basıyor. Açıkça ABD'ye ve bölgedeki ABD'ye bağımlı devletlere sağladığı yararları işaret ederek ABD'den anlayış bekliyor:

> "ABD'yle ilişki kurma kararı 1980'de İran'la savaşımızdan önceki iki ay içerisinde alındı. Savaş başladığında, yanlış anlamayı engellemek için, savaşın yakında sona ereceğini umut ederek ilişki kurmayı erteledik. Fakat savaş uzun sürdüğü için ve bağlantısız bir ülke olduğumuzu [yani Sovyet bloğunun üyesi olmadığımızı] vurgulamak için, ABD ile ilişkileri yenilememiz önemliydi. Ve bunu 1984'de yapmak istiyorduk.... İlişkiler yenilendiğinde daha iyi bir anlayış ve işbirliği ümit ediyorduk.... Savaş boyunca temas halindeydik ve temasımızı çeşitli seviyelerde sürdürdük....
>
> "Irak savaştan 40 milyar dolarlık borç yüküyle çıktı ve bu borca, Irak olmadan bu meblağlara ulaşamayacaklarını ve bölgenin geleceğinin tamamen farklı olacağını bilmelerine rağmen (sizin de bildiğiniz gibi) bazılarının borç olarak saydığı Arap devletlerinden gelen yardımlar dahil değil. Petrol fiyatını düşürme politikasıyla yüzleşmeye başladık.... Bir yandan fiyat varil başına 12 dolara düşerken bir yandan da zaten mütevazı olan Irak bütçesinin 7 milyar dolara düşmesi tam bir facia.
>
> "ABD hükümetinin çok geçmeden Irak'la ilişkileri konusunda doğru kararı vereceğini umut etmiştik... Fakat petrolün fiyatı, planlanmış ve kasıtlı politika tarafından, makul ticari nedenler olmadan aşağı çekilince, bu Irak'a karşı yeni bir savaş demektir.

Çünkü askeri savaşın kan dökerek insan öldürdüğü gibi, ekonomik savaş da iyi yaşam standardı şanslarını ellerinden alıp insanlıklarını öldürür.... Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri Irak'ı zayıflatmayı ve halkını daha iyi ekonomik standartlardan mahrum bırakmayı amaçlayan bu politikadan yanaydı. Ve biliyorsunuz ki Emirlikler'le ve Kuveyt'le ilişkilerimiz iyiydi....

"Bölgedeki dostlarla ilgili Amerikan ifadelerini okudum. Tabii ki, dostlarını seçmek herkesin hakkıdır. Bir itirazımız olamaz. Fakat biliyorsunuz ki İran savaşında dostlarını koruyan siz değildiniz. Sizi temin ederim ki İranlılar bölgeyi bütünüyle ele geçirseydi Amerikan askerleri onları, ancak nükleer silah kullanarak durdururdu.... Sizinki bir savaşta 10.000 ölüyü kabul edemeyen bir toplum. İran'ın ateşkesi kabul etme sebebinin Fao'nun bağımsızlığından sonra ABD'nin petrol platformlarından birini bombalaması olmadığını biliyorsunuz. Bölgede dengeyi sağlamasının ve bölgeyi bilinmeyen bir felaketten korumasının karşılığında Irak'a verilen ödül bu mu?

"Halkımızdan sekiz yıl boyunca kan dökmelerini isteyip, sonra da 'Şimdi de Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri ya da ABD'den gelecek saldırıları kabul etmek zorundasınız' demek mantıklı değil.... ABD'yi düşmanlarımız arasında görmüyoruz. Onu dostlarımızın olmasını istediğimiz yerde görüyoruz ve dost olmaya çalışıyoruz. Fakat ABD'nin geçen sene tekrarladığı ifadeler açıkça gösteriyor ki ABD bizi dost olarak görmemiş." (*New York Times International*, 23 Eylül 1990; bazı bölümler vurgulanarak aktarılmıştır)

Hesaplanmış cevap

ABD'nin amaçlarından haberdar olmasaydık, Glaspie'nin Saddam'ın sözlerine verdiği cevap şaşırtıcı olurdu. Konuşma Irak askerleri Kuveyt sınırındayken ve Irak Kuveyt'in hareketlerini saldırı olarak değerlendirdiğini açıklarken yapıldı: *Irak'ın saldırmak üzere olduğunu bütün dünya biliyordu.* ABD'nin daha sonra, işgalden bir hafta önce, verdiği cevaba bakılınca

ABD'nin bir işgale göstereceği tepkinin askeri müdahale olacağı beklenirdi. Fakat oldukça yumuşak biçimde ("ilgi"yle) cevap veren ABD büyükelçisi şunları vurguladı:

> "...*Kuveyt'le yaşadığımız sınır sorunu gibi Araplar arasındaki anlaşmazlıklar konusunda herhangi bir kanaatimiz yok.* 60'ların sonlarında Kuveyt'teki Amerikan Elçiliği'ndeydim. O dönem boyunca bize bu konu hakkında fikir belirtmememiz ve bu konunun ABD'yle bir ilgisi olmadığını söylememiz emredildi. James Baker resmî sözcümüzü bu talimatın üzerinde durmak üzere görevlendirdi."
>
> "Bu sorunu uygun yöntemler kullanarak, Klibi ya da Başkan Mübarek aracılığıyla çözebileceğinizi umuyoruz. Tüm istediğimiz bu sorunların en kısa zamanda çözülmesi. Bütün bunlarla ilgili olarak, bizim bu konudaki fikrimizi bilmenizi isterim. Bu alanda 25 yıl hizmet vermiş biri olarak, hedefinizin Arap kardeşlerinizden sağlam destek gördüğünü düşünüyorum. Petrolden bahsediyorum. Ama siz, Sayın Başkan, korkunç ve zorlu bir savaşı kazandınız. Açıkçası, bizim tek görebildiğimiz güneye çok sayıda birlik yerleştirdiğiniz. Normalde bu konu bizi ilgilendirmez. Ama ulusal gününüzde söylediklerinizi ve Dışişleri Bakanı'nın yazdığı iki mektubun ayrıntılarını göz önünde bulundurunca, Irak'ın, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt'in aldığı önlemleri Irak'a karşı askeri saldırıyla paralel tuttuğunu görüyoruz ve bu durumda bu konuyla ilgilenmenin mantıklı olduğunu düşünüyorum. Bu sebeple, size niyetinizin ne olduğunu dostça -düşmanca değil- sormakla görevlendirildim." (vurgu eklenmiştir)

Bu sözler, ABD'nin herhangi bir işgal durumunda "ilgi" gösterirken belli bir mesafeyi koruyacağını ve soruna Arap devletleri arasında müzakereyle çözülecek bir anlaşmazlık olarak gördüğünü gösteriyordu. Yani Saddam Amerika'nın asıl niyetlerini yanlış anladı. Bağımsız bir devlet ve BM üyesi olan Kuveyt'i işgal etmesi ABD'ye BM Güvenlik Konseyi'ni hızla harekete geçirme ve Irak'a karşı dünya çapında bir koalisyon

oluşturma fırsatını verdi. Asıl can alıcı nokta, bir Arap devletini işgal etmesinin, Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan gibi bazı Arap ülkelerinin de bu koalisyona katılabileceği bir ortam yaratmasıydı.[8]

Sessizce Geri Çekilmek: "Kâbus senaryosu"

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Ağustos 1990'da kabul edilen 661 sayılı kararına göre Irak'ın derhal Kuveyt'ten çekilmesi istendi ve Irak'a kapsamlı yaptırımlar öngörüldü. Yaptırımlar, ABD bölgede yeterli sayıda birlik toplayana ve savaş için uluslararası finansman sağlayana kadar uygulandı. Kasım 1990'da, ABD, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne Kuveyt işgaline son vermek için "gerekli tüm imkanların" kullanımını temin eden 678 sayılı kararını kabul ettirdi. Irak'ın kayıtsız şartsız geri çekilmesi için ısrarlarını sürdürerek SSCB, Avrupa ve Arap ülkelerinin tüm siyasi çabalarını boşa çıkardı.[9]

Fransa son dakikada ABD'nin bölgede barışı konu eden uluslararası bir konferans düzenlemeyi kabul etmesi şartıyla (Bu konferansta tartışılacak konular arasında yürürlüğe girmemiş 242 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararının konusu olan Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Golan Tepeleri'nin İsrail tarafından yasadışı biçimde işgal edilmesi ve İsrail'in Güney

8 ABD, Suudileri Irak kuvvetlerinin Suudi sınırında konuşlandıklarına ve onların ülkesine de saldırmak üzere olduklarına inandırmak için sahte uydu fotoğrafları kullandı; böylece Suudilerin Mekke ve Medine'deki Müslüman olmayan birliklerin varlığından endişelenmeyi bırakmalarını sağladı.

9 ABD, 678 sayılı kararı fevkalade acımasız bir rüşvet ve tehdit kampanyasıyla kabul ettirdi. Zaire, Etiyopya ve Kolombiya gibi Güvenlik Konseyi'ndeki yoksul ülkelerin her birine ucuz petrol ve insan haklarını ihlâl sebebiyle durdurulan askeri yardımı yeniden başlatmayı teklif etti. Yemen, karara karşı çıkan iki oydan birini kullanınca (öbürü Küba'ydı), ABD elçisi Yemen temsilcisine şöyle dedi: "Bu oy, verdiğiniz oyların en pahalıya mal olacak olanıydı." Üç gün sonra, ABD Yemen'e ayırdığı 70 milyon dolarlık yardım bütçesini bütünüyle kesti. Phyllis Bennis, *Before and After: U.S. Foreign Policy and the September 11th Crisis* [Öncesi ve Sonrası: ABD Dış Politikası ve 11 Eylül Krizi] (2002).

Lübnan işgali de olacaktı) Irak'ın geri çekilmesini önerdi. Fakat ABD ve Britanya bu önerinin de önünü tıkadı. Aralık 1990'da basın şunu yazıyordu: ABD yetkililerine göre Irak'ın sessiz sedasız geri çekilmesi, "kabus senaryosu"ndan başka bir şey değil. (*Why Another War? A Backgrounder on the Iraq Crisis* (Yine mi savaş? Irak Krizi'nin perde arkası), Sarah Graham-Brown and Chris Toensing, Middle East Research and Information Project (Ortadoğu Araştırma ve Bilgi Projesi), 2002; bundan böyle *MERIP* olarak anılacaktır)

"Varilde yüzen Balık"[10]

1991'de Irak'a yapılan saldırının çapının büyüklüğü ve acımasız taktikleri, ABD amaçlarının BM onaylı Saddam'ı Kuveyt'ten çıkarma misyonunu fazlasıyla aştığını gösteriyor. ABD, Britanya ve müttefiklerinin kullandığı askeri güç Irak savunmasına göre fazlasıyla oransızdı. Besbelli, amaç ABD çıkarlarına meydan okumaya niyet eden uluslara unutulmaz bir ders vermek için Irak'ı ağır bir biçimde cezalandırmaktı. Körfez Savaşı'ndaki havadan bombalamalar Vietnam'dan beri görülmüş en zalimce saldırıydı. 43 günlük savaş boyunca ABD 109.876 saldırı uçuşu yaptı, 84.200 ton bomba attı.[11] Kullanılan ortalama aylık mühimmat tonajı neredeyse 2. Dünya Savaşı'ndaki kadardı; fakat o zamankinden çok daha gelişmiş olan teknoloji ve Irak uçaksavar savunmalarının zayıflığından dolayı, ortaya çıkan tahribat çok daha şiddetliydi. ("Airpower in the Gulf War [Körfez

10 1991 savaşı sırasındaki ABD katliamlarını anlatan aşağıdaki açıklamalar Jacob Levich'in katkılarıyla hazırlanmıştır.

11 24 Ocak'ta, hava saldırısı başladıktan *yalnızca bir hafta sonra*, General Colin Powell ABD'nin –"dost kara, deniz ve hava kuvvetlerinin, belli bir zamanda ve belli bir yerde muhalif güçlerin engelleyici müdahalesi olmadan çalışmasına izin veren havadaki üstünlük derecesi" olarak tanımlanan– "hava hakimiyeti"ne ulaştığını ve Irak nükleer programının yok edildiğini açıkladı. (Dan Balz ve Rick Atkinson, "Powell Vows to Isolate Iraqi Army and 'Kill It'," *Washington Post*, 24 Ocak 1991.) Fakat bombalı baskınlar *beş hafta daha* devam etti. Amaç, cezalandırmaktan başka bir şey olamazdı.

Savaşında Hava Gücü]," *Air and Space Power Mentoring Guide Essays II*, ss. 72-73 (U.S. Air Force 1999)

Savaş ortalığı kasıp kavururken, ABD ordusu, bombalamaların yeni nesil hatasız 'akıllı' silahlarla yalnızca askeri hedefleri vurmanın mümkün olduğu cerrahi operasyonlar olduğunu anlatmak için basın konferansları düzenliyordu. Gerçekse çok farklıydı. Müttefiklerin kullandığı mühimmatın yüzde doksan üçü ilk kez Vietnam'da B-52 ağır bombardıman uçakları tarafından atılan güdümsüz 'dilsiz' bombalardan oluşuyordu. Bomba ve füzelerin yaklaşık yüzde 70'i hedefini şaşırdı ve bunların birçoğu evlere denk gelerek sivillerin ölümüne yol açtı. (John MacArthur, *Second Front: Censorship and Propaganda in the Gulf War* [İkinci Cephe: Körfez Savaşında Sansür ve Propaganda], 1993, s. 161) ABD, insanlara karşı, *fuel-air* patlayıcıları ve 15.000 lb, 'daisy-cutter' (papatya biçen) bombalar (bir nükleer saldırı kadar yıkım yaratabilen konvansiyonel patlayıcılar — ABD bunları Afganistan'da da kullanmıştı), petrol bazlı yangın bombası (siperdeki Irak askerlerini yakmak için kullanıldı) ve etrafa saçılan 20 bin kadar parçası hala Iraklıları öldürmeye devam eden 61 bin misket bombası kullandı. ("US urged to ban cluster bombs [ABD misket bombalarının yasaklanmasını şart koşuyor]," *Boston Globe*, 18 Aralık 2002)

Tahmin edilebileceği gibi, bu savaşma biçimi çok sayıda sivilin ölümüne yol açtı. En bilinen örneklerden birinde, Cenevre Konvansiyonu'na açıkça kayıtsız kalarak Bağdat'ın batısındaki Al Amerika sığınağını hedef alan ABD, 400 kadar erkek, kadın ve çocuğu tek saldırıda öldürdü. Yoğun nüfuslu yerleşim alanlarında ve iş bölgelerindeki gündüz baskınlarında binlerce kişi benzer biçimde öldü. (*Needless Deaths in the Gulf War: Civilian Casualties During the Air Campaign and Violations of the Laws of War* [Körfez Savaşında gereksiz ölümler: Hava saldırısı ve savaş kanunlarının çiğnenmesinin bedelini siviller ödedi], Human Rights Watch 1991) BM'nin tahminlerine göre, benzer

bombalama yöntemleri sonucu 15.000 kadar sivil hayatını kaybetti. (*Collateral Damage: The health and environmental costs of war on Iraq* [Ek hasar: Irak savaşının sağlık ve çevreye zararı], MEDACT Report, Kasım 2002; bu ihtiyatlı rakam yüzbinlerce kişinin, su sistemlerine ve sivillere yönelik diğer altyapılara zarar verilmesi yoluyla dolaylı olarak ancak kasten öldürülmesini içermiyor. Ölüm ve hasara ilişkin güvenilir rakamlara ise ulaşmak mümkün değil; çünkü her iki taraf da gerçek rakamları az gösterme politikası izledi.)

Aynı zamanda, 100.000 – 200.000 arası Irak askeri hayatını kaybetti... yani kelimenin tam anlamıyla beklenenin çok çok üstünde asker öldürüldü (*Collateral Damage*; [Washington Dedikoduları,] *U.S. News & World Report*, 1 Nisan 1991) En ağır kayıp onbinlerce aç susuz, silahsız erin siperlerinde kıstırıldığı Kuveyt-Irak sınırı yakınlarındaki ağır bombardımanda verildi. Erlerin birçoğu meydan savaşı başladığında teslim olacak kadar çaresizdi; ama sayıca artmakta olan müttefik kuvvetlerin esirlere ihtiyacı yoktu. Tanklar ve buldozerler toprak savunmalarını parçalayıp siperlerin üzerinden geçerken, binlerce er canlı canlı gömüldü. (Patrick Sloyan, Buried Alive [Canlı Canlı Gömüldüler], *Newsday*, 12 Eylül 1991)

Bazıları da teslim olmaya ya da kaçmaya çalışırken acımasızca öldürüldü. Hava Kuvvetleri Albayı Dick "Snake (Yılan)" White şöyle dedi: "Sanki biri gecenin bir vakti mutfak ışığını yaktı ve hamamböcekleri kaçışmaya başladı. Sonunda onları bulduğumuz yerden çıkardık ve öldürdük." (Douglas Kellner'ın aktardığı *Newsday* haberleri, *The Persian Gulf TV War*, 1992) Los Angeles Times yazarlarından John Balzar, ABD saldırısını gösteren kızılötesi filmlerden gördüklerini şöyle anlatıyor: "Irak askerleri ahırdan fırlamış koyunlar gibiydiler; aniden uykudan uyandırılmış gibi şaşkın ve dehşet içindeydiler; ateş yağmuru altında sığınaklarına kaçmaya çalışıyorlardı. Göremedikleri ve anlayamadıkları saldırganlar tarafından birer birer öldürüldü-

ler. Bazıları patlayan 30 mm'lik top mermileriyle tam anlamıyla parçalara ayrıldılar." (William Boot, What We Saw; What We Learned [Ne gördük, ne öğrendik] *Columbia Journalism Review*, Mayıs/Haziran1991).

Direnmek işe yaramadığı ve teslim olmak ölmek demek olabileceği için Irak askerleri fırsatını bulduklarında firar ediyorlardı. 26 Şubat'ta, Saddam kaçınılmaz sonu kabul etti ve askerlerine Kuveyt'ten çekilmelerini emretti. Hayatta kalan askerler her türden araca el koyup ülke içine doğru yola koyuldular.

Zaten ezici bir zafer kazanmış olmalarına rağmen Amerikan ve İngiliz kuvvetleri geri çekilen savunmasız Irak askerlerine insafsız bir saldırı daha düzenlediler. Amerikan askerlerinin hemen "Turkey Shoot" kategorisine soktukları bu saldırının sonucundaki katliam ABD uçaklarının uzun konvoyların önünü kesip taradıkları ve kıstırdıkları araçları kundakladıkları Kuveyt'ten Basra'ya kadar uzayıp giden 60 millik yolda vuku buldu. Sayısı bilinmeyen sivil mülteciler de dahil olmak üzere binlerce kişi vurularak ya da yakılarak can verdi. Bir Amerikan pilotu "Varilde yüzen balığı avlamak kadar kolaydı" dedi. (Uluslararası savaş suçları mahkemesinde Joyce Chediak'ın ifadesi, 11Mayıs 1991; *Time*, 18 Mart 1991)

Irak'ın sivil altyapısının sistematik olarak tahrip edilmesinin nedeni

Irak 16 Ocak 1991'de bombalanmaya başladı. Yalnızca Irak'ı Kuveyt'ten çıkarma amacıyla ve askeri hedeflere saldırmakla yetinmeyen ABD liderliğindeki koalisyonun bombalama operasyonu, elektrik üretimi, iletişim, su ve sağlık tesisleri dahil olmak üzere Irak'ın sivil altyapısını sistematik olarak tahrip etti. *Irak, bir ayı aşkın bir süre boyunca, sözde Irak askerini Kuveyt'ten çıkarmak için düzenlenen 'Çöl Fırtınası' operasyonunun amacına yönelik herhangi bir girişimde bulunulmadan, bombalanmaya devam edildi.*

ABD, böyle bir bombalamanın ne gibi sonuçları olacağını artık açıklanmakta olan gizli belgelerden anlaşıldığı gibi gayet iyi biliyordu. 22 Şubat 1991 tarihli (savaşın başlamasından bir hafta sonra) "Iraq Water Treatment Vulnerabilities", Irak'ın su rezervlerini arıtma sistemine neden saldırıldığını açıklıyor: "Irak, su rezervlerini arıtmak için özel cihazlar ve bazı kimyasallar ithal ediyor... Su arıtmasında kullanılan bazı yedek parçaları ve belli kimyasalları sağlayacak yerel kaynakları olmadığından, hayati önemi olan bu malları ithal edebilmek için ABD yaptırımlarından kaçmanın yollarını aramaya devam edecektir. Rezervleri emniyet altına alamazsa nüfusun büyük bir bölümü temiz içme suyu sıkıntısı çekecektir. Bu da, salgın olmasa da, hastalık oranının artmasına sebep olabilir." Belgeye göre, klor ithalatı ambargo altına girmişti ve "son raporlara göre klor stokları ciddi anlamda azalmıştı." "Su arıtma kapasitesi" çoktan "zarar" görmeye başlamıştı ama "ani bir çöküş" tehlikesi olmadığından, sistemin "tamamen çökertilmesi" altı ay ya da altı aydan fazla zaman alacaktı.

ABD Savunma İstihbarat Teşkilatı'nın bir ay sonra yaptığı açıklamalar durumu daha iyi özetliyor: "Özellikle koalisyon bombalamasından etkilenen büyük şehirlerde, bulaşıcı hastalıkların yayılması için koşullar uygun... Mevcut sağlık sorunları normal koruyucu ilaçlar, çöp ve atıkların imhası, su arıtımı, su dağıtımı ve elektriğin yetersizliğine ve salgınların kontrol edilememesine bağlanıyor. Altyapısı zarar gören tüm Irak şehirleri aynı sorunlarla karşılaşacak." (S. Muralidharan, *Frontline*, 12 Ekim 2001; Thomas J. Nagy, The Secret Behind the Sanctions [Yaptırımların perde arkası], *The Progressive*, Eylül 2001.

ABD, Güney Irak'ta 340 tondan fazla radyoaktif uranyum kaplı mühimmat kullanarak sonraki yıllarda kanser ve sakatlık gibi sağlık sorunlarının artmasına yol açtı. ABD, seyreltilmiş uranyum bombaları ve söz konusu sağlık sorunlarıyla ilgisi olduğunu kabul etmezken, NATO'nun Yugoslavya'ya yaptığı

saldırıyı inceleyen Avrupa hükümetleri Kosova'da seyreltilmiş uranyum bombalarının kullanımı sebebiyle yaygın radyasyon kirliliği ortaya çıktığını onayladı.

İşgali haklı çıkarmak için yapılan hileler

Çatışma süresince ABD Bağdat'a yürümek yerine Basra ve Nasiriye civarlarında durmaya karar verdi. Görünüşe göre, ABD yenilginin Saddam'ın bir darbeyle devrilip yerine aynı çevreden Amerikan yanlısı birinin gelmesiyle sonuçlanmasını umuyordu. (Böyle bir rejimin istikrarı, savaşın sonunda Bağdat çevresinde savunma mevzilerinde mevzilenen Saddam'ın seçkin Cumhuriyet Muhafızları'nın muhafaza edilmesini gerektirecekti.) ABD, başka bir senaryoda hangi siyasi güçlerin etkili olacağından emin değildi. Örneğin, ABD, Şiilerin çoğunlukta olduğu Güney Irak'ın çekilmesi durumunda İran'ın etkisi altına girmesinden korkuyordu. Irak'ın kuzeyindeki Kürt bölgelerinin resmen bağımsızlık kazanması, sınırları içindeki Kürtlerin bağımsızlık talebini kabul etmeyen kuzey komşu Türkiye'nin dengesini bozacaktı.

Zamanın Başkanı Baba George Bush halkı "durumu kendi kontrolleri altına almaya" çağırıp kışkırtarak Güney Irak'ta bir ayaklanma çıkmasına sebep olurken, hala bölgede bulunan işgalci ABD kuvvetleri bu ayaklanmanın bastırılmasına seyirci kaldı. Benzer biçimde, Irak kuvvetleri Kürt isyancıları kuzeyde Türkiye sınırına doğru kovalarken, Türkiye ülkeye girmelerine izin vermedi.

Amerika'nın bu iki gelişmeye suç ortaklığı etmesinin sebebi Irak'ın egemenliğini ihlâl etmek için gerekçelere ihtiyaç duymasıydı. Nisan 1991 tarihli, 688 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararında Irak'ın azınlıklara uyguladığı "baskıya son vermesi" isteniyordu; fakat bu kararın uygulanması için askeri kuvvet kullanılmayacaktı. Ne var ki ABD ve İngiltere, Irak uçaklarının ülkenin kuzeyi ve güney kesimlerine (36.

paralelin kuzeyi ve 32.paralelin güneyi) girmesini yasaklayan 'uçuşa yasak bölgeler' uygulamasını haklı çıkarmak için 688'i kullandı. Bu bölgeler ABD-İngiltere devriyeleriyle ve *neredeyse her gün bombalanarak* kontrol altında tutuluyor. BM silah denetçilerinin 1998'de Irak'tan çıkarılmasından sonra, bir ayda kullanılan ortalama bomba miktarı 0.025 tondan 5 tona çıktı. Artık ABD ve İngiltere uçakları Irak hava savunma sisteminde istedikleri yeri hedef alabilirdi. (*MERIP*, p. 6) 1991 – 2000 yılları arasında ABD ve İngiltere savaş uçakları 280.000'den fazla saldırı uçuşu yaptı. BM yetkilileri bu bombaların sürekli sivilleri ve çiftlik hayvanlarını ve temel sivil altyapıyı vurduğunu belgeledi. (Anthony Arnove, Iraq Under Siege: Ten Years On [Türkçesi: Kuşatma Altında Irak, daha on yıl var], *Monthly Review*, Aralık 2000)

Yaptırımlar: soykırım

Savaştan sonra, Irak BM'nin 1990'da getirdiği kapsamlı yaptırımlar rejimine maruz kaldı. Bu yaptırımlar, Irak 687 sayılı BMGK kararının gereklerini yerine getirene kadar sürecekti. Bu karara göre, Irak kimyasal, biyolojik ve nükleer silah üretme altyapısını ve nükleer silah geliştirme programını tümüyle kullanılmaz hale getirecek, uzun menzilli füzeleri imha edecek, bunların uygulanıp uygulanmadığını kontrol eden bir sistemi kabul edecek, ABD'nin belirlediği Irak-Kuveyt sınırını kabul edecek, savaş tazminatı ödeyecek ve Kuveytli savaş esirlerini iade edecekti. Bu şartların yerine getirilip getirilmediğinin denetlenmesi uzun süren ve tartışmaya açık bir süreç olacağından, yaptırımlar süresiz olarak uzatılabilecekti.

Sonuç felaketti; son on yılın büyük ekonomik felaketlerinin en büyüğü. 1993'te yaptırımların pençesindeki Irak ekonomisi 1979'dakinin *beşte biri* kadardı ve 1994'te daha da küçüldü. Ya erzaklar? Erzaklar ancak 10-15 gün dayandı (*MERIP* s. 7).

Ambargoda açıkça belirtilmemiş olan "temel ihtiyaç maddeleri"nin durumunu kesinleştirmek zorunda olan BM Yaptırım Komitesi bu maddelerin ambargosunu kaldırdı. Daha sonra, yaptırımlarla ilgili eleştirilerin yönünü değiştirmek ve Fransa ile Rusya'nın karşı tekliflerini önlemek amacıyla ABD ve İngiltere 986 sayılı BMGK kararını önerdi. Bu kararla Irak'ın petrol satışlarından elde edilen gelir BM kontrolündeki bir hesaba gidecekti; karşılığında Irak BMGK kontrolünde temel ihtiyaç maddeleri sipariş edebilecekti.

ABD "temel ihtiyaç maddeleri"nin tanımını yiyecek ve ilaçla sınırlayarak su rezervleri, kanalizasyonlar, elektrik enerjisi ve hatta sağlık hizmetlerinin eski haline gelmesini, yani düzelmesini engellemeye çalıştı. Askeri amaçlar için kullanılabileceği gerekçesini ileri süren Amerika'nın vetosuyla girişine izin verilmeyen mallar arasında kimyasallar, laboratuar malzemeleri, jeneratörler, haberleşme araçları, ambulanslar (haberleşme araçları içerdikleri bahanesiyle), klorinatörler ve hatta kurşun kalemler (askeri kullanımı olan grafit içerdikleri bahanesiyle) vardı. (Arnove, s. 17) ABD ve İngiltere yalnızca 2002'nin başlarında 5.3 milyar dolarlık mala "kontrol" uyguladı. (*MERIP*, s. 8) Üstelik, alıkoyulan mal öbür parçaları kullanılmaz hale getirdiğinden, asıl zarar bu rakamdan bile fazla.

Aslında ABD'nin Irak konusundaki politikalarını destekleyen The *Economist* (Londra) dergisi, kuşatma altındaki ülkenin 2000 yılındaki durumunu şöyle anlatıyor:

> "Yaptırımlar her saniye tüm Iraklıların hayatlarına tecavüz ediyor. Irak'ın ikinci büyük şehri Basra'da elektriklerin ne zaman gidip ne zaman geleceği belli olmuyor. Şehrin üzerinde derme çatma jeneratör ve araçların dumanlarından koca bir bulut... Musluk suyu ishale sebep oluyor; şişelenmiş suya parası yetense çok az. Bütün şehrin yüzeyi bozuk kanalizasyonlardan sızan pis kokulu çamurla kaplı. Artan kirlilikle birleşen bu lağım suları yüzünden Şatt-ül-Arap suyolundaki balıkların çoğu öldü, ka-

> lanlar da yenmez hale geldi. Devletin tatarcık ve sivrisinekleri ilaçlayacak gücü kalmadığı için böcekler ve taşıdıkları hastalıklar çoğaldı.
>
> "Bir zamanlar özenle yürütülen devlet hizmetlerinden eser kalmadı. Arkeoloji Birimi gerekli koruyucu kimyasalların eksikliği sebebiyle büyük çabalarla kazılan kalıntıları gömmeye karar verdi. Masrafları devlet tarafından karşılanan sulama ve akaçlama sistemi çöktü ve Irak'ın en verimli tarım toprakları işlenemeyecek kadar kurak ya da tuzlu kaldı. Artık devletin aşı programlarıyla korunamayan büyükbaş hayvanların yüzbinlercesi salgın hastalıklar yüzünden telef oldu. Cansız kansız çocuklara çoğu zaman kitap, defter, sıra, hatta kara tahta bile olmadan eğitim vermek durumunda olan devlet okullarındaki birçok öğretmen işine gitmez oldu." (8 Nisan 2000, Arnove, s. 23)

Petrol karşılığı yiyecek oyununun ilk üç yılı boyunca, BM'nin bir Iraklı başına belirlediği yıllık gelirin üst sınırı sadece 170 dolardı. Üstelik bu cüzi meblağın 51 doları, Irak'ın Kuveyt işgalinden zarar gördüğünü iddia eden devlet, örgüt ya da bireylerin hak iddia edebileceği bir tazminat oluşturmak üzere kesilerek BM Tazminat Komisyonu'na yönlendiriliyordu. (Kalan meblağın oransız bir kısmı da ABD idaresi altında artık Bağdat'a bağlı olmadığı için –nüfusun yüzde 13'ünü oluşturmasına rağmen paranın yüzde 20'sini alan– kuzeydeki Kürtlere gidiyordu. Kürt bölgesindeki koşulların gelişmişliğine dikkat çekmek istemelerinin nedeni Iraklıların çilesinden yaptırımların değil Saddam'ın sorumlu olduğu izlenimi yaratmaktı.) BM daha sonra Irak'ın petrol kazançlarındaki fiyat tavanını kaldırdı – ama Irak petrol sanayisinin rehabilitasyonunu engelleyerek sonuçta tavan fiyatın aynı kalmasını sağladı.

BM 1998'de ülke çapında bir sağlık ve beslenme anketi düzenledi. Orta ve Güney Irak'ta beş yaş altı çocuk ölüm oranının önceki on yıla göre iki kat arttığı ortaya çıktı. *Bu, 1998'e kadar fazladan 500.000 çocuk ölümü demek.* Fazladan çocuk ölümleri ayda 5000 sınırında devam ediyor. UNICEF 2002'de Irak'taki

çocuk ölümlerinin yüzde 70'inin ishal ve akut solunum yolu enfeksiyonlarından kaynaklandığını tespit etti. Su arıtma, kanalizasyon ve elektrik enerjisi sistemlerinin çöküşünün –1991'de ABD istihbaratının doğru tahmin ettiği– sonucu işte bu. Yaşlılar ve sağlığı kötü olanlar başta olmak üzere yetişkinler de bu koşullara yenik düştü. UNICEF'in 1997 raporunda tahmin edilen toplam ölü sayısı *1.2 milyon*du.

Yaptırımların etkisinin kanıtı en yetkili kaynaklardan geldi. Irak'ta 1997'den 1998'e kadar BM İnsani Yardım Koordinatörlüğü yapan Denis Halliday, kasti "*soykırım*" olarak nitelendirdiği yaptırımlara tepki olarak istifa etti. Yerine 2000'de aynı sebepten istifa eden Hans von Sponeck getirildi. Dünya Gıda Programı'nın Irak temsilcisi Jutta Burghardt da "Sayın von Sponeck'in söylediklerini tamamen destekliyorum," diyerek istifa etti.

Soykırımın ABD politikasında bilinçli bir biçimde yer aldığı su götürmez bir gerçek. 12 Mayıs 1996'da, CBS kanalı muhabiri Lesley Stahl, ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'a şu soruyu sordu: "Yarım milyon çocuğun öldüğünü öğrendik. Bu rakam Hiroşima'dakinden fazla. Yani, sizce buna değer miydi?" Albright cevap verdi: "Karar vermek çok zor; ama evet sonucun buna değdiğini düşünüyoruz."

EMPERYALİST İŞGALE DÖNÜŞ

Bir provokasyon, casusluk ve suikast aracı olarak 'silah denetimi'

BM silah denetim organı UNSCOM'un da ABD'nin Irak'ı ele geçirme misyonuna hizmet edecek bir araca dönüştürüldüğüne şüphe yoktur. Hangi bölgeleri denetleyeceği konusunda ABD ve İsrail istihbaratlarıyla sürekli iletişim kurmakla kalmayan UNSCOM, denetim ekiplerine bu servislerden ajanlar yerleş-

tirdi. Eski BM silah denetçilerinden Scott Ritter bir yazısında şunları söylüyor:

> "Irak'ta baş denetçi olduğum zamanlarda sık sık denetim ekiplerime düzinelerce son derece antrenmanlı 'füze ve lojistik uzmanları'nın katıldığını hatırlıyorum. Delta Force gibi ABD birimlerinden ya da Özel Faaliyetler Birliği gibi orduya bağlı olmayan CIA ekiplerinden (bu birimlerin ikisinin de Afganistan'daki çatışmada rolü devam ediyor) seçilmiş bu uzmanların Irak'ı silahsızlandırmak amacını güden zorlu kedi-fare kovalamacasında oynayacak meşru bir rolleri vardı. Saddam Hüseyin'in özel konuşmalarını dinleyen Denetim ekiplerinde böyle bir personelin yer alması Irak hükümeti tarafından ülkenin güvenliği için kabul edilemez bir risk olarak görülüyordu ve hâlâ böyle görülüyor. Daha 1992'de Iraklılar benim Irak'a soktuğum ekipleri başbakanlarının güvenliği için tehdit olarak görüyorlardı. (19 Haziran 2002, *Los Angeles Times*)

1991'den 1997'ye kadar silah denetim görevini üstlenen Rolf Ekeus, geçtiğimiz günlerde İsveç radyosunun yaptığı bir röportajda, olup bitenleri bildiğini açıkladı: *"Kuşkusuz, Amerikalılar denetimleri ABD çıkarları doğrultusunda idare etmek istiyorlardı."* ABD baskısı "genel siyasi durumla – uluslararası boyutta, belki de ulusal boyutta bağlantısı olan Irak'la ilişkilerde kriz yaratma" girişimini de içeriyordu... Açık provokasyonla kriz yaratma isteği vardı. Örneğin, Savunma Bakanlığı'nın denetlenmesi en azından Iraklılar tarafından provokasyon olarak görülmüştür." *ABD'nin Irak'ın güvenlik servislerinin nasıl örgütlendiği ve konvansiyonel askeri kapasitesi hakkında bilgi istediğini* söyledi. *ABD'nin, "biri onu kişisel olarak hedefleyecek olsa işe yarayabilecek olan" Saddam Hüseyin'in saklandığı yerle ilgili bilgi aradığının "bilincinde"* olduğunu ekledi. (Reuters, 30 Temmuz 2002)

1997'de Ekeus, Güvenlik Konseyi'ne Irak'ın temel silah kapasitesinin yüzde 93'ünün yok edildiğini bildirdi. UNSCOM ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) Irak'ın nükleer stok-

larının ve uzun menzilli sistemlerinin yok olduğunu doğruladı. (IAEA denetçileri Irak'ı ziyaret edecekleri ve şartların bütünüyle yerine getirilip getirilmediğini rapor edecekleri tarihleri belirlemeye devam etmektedirler.) 1999'da Güvenlik Konseyi'nin özel bir panelinde (stoklarının ABD tarafından karşılandığını daha önce belirttiğimiz) Irak'ın temel biyolojik silah tesisinin "yok edilmiş ve zararsız hale getirilmiş" olduğu kaydedildi. Özellikle Rusya ve Fransa'dan –daha sonra değineceğimiz nedenlerden ötürü– yaptırımların adım adım kaldırılması ya da en azından Irak'ın yaptırımların kaldırılması için ne yapacağının netleştirilmesi yönünde tepki gelmeye başladı.

ABD, Irak'ın 687 sayılı BMGK kararını yerine getirmesinin Irak'ın yara almış egemenliğini elinden alma planları için tehdit oluşturduğunu düşünüyordu. 1997'de Ekeus'un yerine makamını Amerikan desteğine borçlu olan ve Güvenlik Konseyi'nin öbür üyelerine pek aldırış etmeyen Avustralyalı Richard Butler getirildi. Savunma bakanlığı ve başbakanlık sarayı gibi yerleri denetleme girişimlerinde karşılaştığı zorluklardan sonra, Butler Iraklıların işbirliği yapmamalarından şikayet etti ve Kasım-Aralık 1998'de Güvenlik Konseyi'ne danışma gereği duymadan denetçileri ikinci kez geri çekti. Bu hareket ABD ve İngiltere'nin 16-19 Aralık 1998'de Irak'a güneyinden ortasına kadar bomba yağdırdığı "Çöl Tilkisi Operasyonu"na hazırlıktı. ABD ve İngiltere harekete geçmeden önce Güvenlik Konseyi'ne danışma gereği duymadılar.

Büyük ödül

Yaptırımların insanlar üzerindeki doğrudan etkisi bir yana, ABD'nin yaptırımları Irak'ı işgal edene kadar uzatma hesaplarını da unutmamalıyız: yaptırımların devamı koşullarında, Irak'ta yabancı yatırım yapılması ve ülkenin petrol sanayisinin rehabilitasyonu söz konusu olamaz. *Yani yaptırımlar ABD'nin başka emperyalist güçlerin Irak'a girmesini önlemesi için önemli bir araç.*

Suudi Arabistan'dan sonra en zengin petrol ülkesi olan Irak'ın petrol rezervlerinin çıkarılması da Suudi petrolü kadar ucuz. 115 milyar varil petrol rezervi olduğu bilinen ülkenin belki de bir o kadar keşfedilmemiş rezervi var. *Middle East Economic Survey* dergisinin editörü Gerald Butt şöyle diyor: "Irak'ta 1970'den beri hiçbir jeolojik araştırma yapılmadığından, uzmanlar bilinen rezervlerin 250 milyar varil kadar çok olabileceği tahmin edilen ülkenin gerçek petrol zenginliğinin çok altında olduğuna inanıyorlar. 30 yıllık siyasi istikrarsızlık ve savaş Irak'ın bilinen 70 petrol sahasından 55'ini işletememesine neden oldu. Bu sahaların sekizinin yüzeye yakın ve çıkarması ucuz olan bir milyar varilden fazla 'kolay petrol' içerebileceği düşünülüyor." (*MERIP*, s. 15) Gerald Butt, "Dünyada bunun bir örneği daha yok; bu büyük ödül," diyor. ("West sees glittering prizes ahead in giant oilfields", Michael Theodoulou ve Roland Watson, *The Times*, 11 Temmuz 2002)

Irak'ın savaş öncesi üretimi günde üç milyon varilken bugünkü üretim kapasitesinin günde 2.8 milyon varil olduğu tahmin ediliyor. Fakat teçhizatın yetersizliği nedeniyle bu rakama ulaşılması mümkün değil; şu anda Irak günde bir milyon varilden az petrol ihraç ediyor. Yeterli yatırımla üretimin beş yıl içinde günde sekiz milyon varile çıkabileceği tahmin ediliyor. Bu rakam dünya petrol tüketiminin yaklaşık yüzde 10'unu karşılayan 7.1 milyon varillik Suudi Arabistan üretiminden daha fazla.

Yaptırımlar devam ettiği sürece Irak üretiminde bu artışın gerçekleşmesi imkansız. 2000'de BM, gerekli yedek parça ve teçhizat sağlanmazsa Irak petrol sanayisinde büyük bir çöküş yaşanacağı konusunda uyarıda bulunmuştu. ABD, herhangi bir ek paranın "Irak petrol sanayisinde uzun vadeli değil, yalnızca kısa vadeli onarımlar" için kullanılması gerektiğini söylemişti. ABD Enerji Bakanlığı şu açıklamayı yapmıştı: "Ocak 2002'den itibaren petrol sahalarının geliştirilmesi için yapılan

sözleşmelerin 'kontrol'ü konusuna 'ciddi ilgi' gösteren BM Irak programı başkanı Benon Savan programın bütünüyle felç olma tehlikesi olduğunu belirtti. Sevan, ortada yüzde 80'i ABD tarafından 'kontrol' edilen 5 milyar dolar değerinde 2000 civarı sözleşme olduğunu söyledi." ("The word from the CIA: it's the oil, stupid", *The Age*, 23 Eylül 2002)

Öyleyse, ABD'nin petrol çıkarları için yaptırımlar çift taraflı kılıç gibi:Uluslararası rekabeti geçici olarak askıya alırken, birkaç trilyon dolar olduğu tahmin edilen petrol rezervlerinin kullanılmasına engel oluyor. Saddam Hüseyin'e açılan savaşın bir amacı da bu duruma bir son vermek.

Haziran 2001'de Fransa ve Rusya, Güvenlik Konseyi'nde Irak petrol sanayisine yabancı yatırım kısıtlamasının kaldırılmasını önerdi. Fakat, tahmin edilebileceği gibi, ABD ve İngiltere bu öneriyi başarısızlığa uğrattı. Amerikan şirketlerinin Irak'ta yatırım yapması Amerikan yasalarınca engellendiği için sözleşmeler başka ülkelerin şirketlerinin eline geçti. *Wall Street Journal* gazetesi (19 Eylül 2002) petrol sanayisi kaynaklarından aşağıdaki bilgileri derlemiş:

1990'larda Irak'la sözleşme imzalayan şirketler ve yaptırımlar kaldırılırsa kazacakları rezerv miktarları:

Şirket	Ülke	Petrol rezervi (milyar varil)
Elf Aquitaine*	Fransa	9-20
Lukoil, Zarubezneft, Mashinoimport	Rusya	7.5-15
Total SA*	Fransa	3.5-7
China National Petroleum	Çin	2'den az
ENI/Agip	İtalya	2'den az
* Sonradan TotalFinaElf'e katıldı		

Lukoil'in Batı Kurna petrol sahasını kazmak için yaptığı sözleşme 20 milyar dolar, Zarubezneft'e bin Umar sahasını geliştirmesi için verilen imtiyaz 90 milyar dolar değerinde. Uluslararası Enerji Ajansı'nın yayımladığı *World Energy Outlook*'ta Irak'ın yabancı şirketlerle yaptığı sözleşmelerin toplam değerinin 1.1 trilyon dolar olabileceği söyleniyor. (*The Observer*, 6 Ekim 2002)

ABD'nin Irak'ı işgal etmekteki başlıca amaçlarından biri de bu sözleşmeleri geçersiz kılmak. Rus bir BM yetkilisi Kasım'da *Observer* gazetesine yaptığı bir açıklamada "Hükümetimiz Bağdat'ın çeşitli şirketlere verdiği imtiyazların geri alınmasından ve o sözleşmelerden en büyük payı Amerikan şirketlerinin almasından endişeleniyor.... Buna Washington'ın petrol gaspı da diyebiliriz."

Fransa da "savaşın sonunda ABD'nin petrol hırsları yüzünden ekonomik zarara uğramaktan" korkuyor. Yine de işgali destekleyebilir: "Hükümet kaynakları Fransa savaşta askeri varlığını göstererek savaşı desteklemezse –elindeki imtiyazlar bir yana– savaş ganimetinden de mahrum edilebileceğinden korktuklarını söylüyorlar. Fransa, savaşa girerse, bu savaşta 1991 Körfez Savaşı'ndaki rolünden daha prestijli bir rol üstlenmeye kararlı. Devlete bağlı TotalFinaElf şirketi ile ABD arasında petrol sahalarının dünyanın büyük petrol şirketleri arasında yeniden paylaşılması konusundaki müzakereler devam ediyor." (*a.g.e.*)

Eski CIA direktörü R. James[12] *Washington Post*'ta yayımlanan bir röportajında "petrol gaspı"na açıklık getiriyor: "Fransa ve Rusya'nın Irak'ta petrol şirketleri ve hisseleri var. Irak'ta düzgün bir hükümetin getirilmesine yardımcı olurlarsa, yeni hükümetin ve Amerikan şirketlerinin onlarla işbirliği yapmak için ellerinden geleni yapacaklarından şüpheleri olmasın," di-

12 Bu iki ülke Çin'le birlikte zaten Bağdat'ın ticarette ayrıcalık tanıdığı ülkelerdi; BM onaylı 18.29 milyar dolarlık sözleşmelerde toplam 5.48 milyar dolarlık payları vardı.—*MERIP*, s. 9.

yor. Fakat şunu da ekliyor: "Kaderlerini Saddam'la ortaklaştıracak olurlarsa, yeni Irak hükümetini onlarla çalışmaya ikna etmek çok zor, hatta imkansız olacaktır." ("In Iraqi War Scenario, Oil Is the Key Issue; US Drillers Eye Huge Petroleum Pool", Dan Morgan ve David B. Ottoway, *Washington Post*, 15 Eylül 2002)

Bush yönetiminin taktik (ve muhtemelen geçici) desteğini alırken Irak'tan hiç destek görmeyen 'Irak Ulusal Kongresi'nin lideri Ahmet Çelebi Ocak ayında, Washington'da ABD işgalinden sonra Irak'ın petrol rezervlerinin paylaşılmasını görüşmek üzere üç çokuluslu Amerikan şirketinin yöneticileriyle buluştu. *Washington Post*'a yaptığı bir açıklamada: "Amerikan şirketleri Irak petrolünden büyük pay alacak," diyen Çelebi Irak petrol sahalarını geliştirmek için ABD liderliğinde bir konsorsiyum oluşturulmasını desteklediğini söyledi. Amerikan üstünlüğü o kadar aşikar ki BP başkanı Lord Brown bile "İngiliz petrol şirketleri, daha işgal için ilk hamle yapılmadan savaş sonrası Irak'tan mahrum edildi," dedi. (*The Observer*, 3 Kasım 2002)[13]

İşgalin mantığı

Bu mantığı göz önünde bulundurunca, Bush ve kabinesinin Irak'ı işgal etmeyi daha Ocak 2001'de göreve gelmeden önce planlamış olmaları hiç de şaşırtıcı değil. Plan, bugün başkan yardımcısı olan Dick Cheney, savunma bakanı Donald Rumsfeld, Rumsfeld'in yardımcısı Paul Wolfowitz, Bush'un kardeşi Jeb Bush ve Cheney'nin ekip başkanı Lewis Libby'den oluşan sağcı bir ekip tarafından hazırlandı. Neil Mackay'e göre (*Sunday Herald*,15 Eylül 2002), plan Bush kabinesinin Saddam iktidarda olsun ya da olmasın Körfez'de askeri kontrolü ele geçirme niyetinde olduğunu gösteriyor:

13 İngiltere buna rağmen işgal hazırlığına devam ediyorsa, sebebi çıkarlarını ABD'nin tutumunu da göz önünde tutarak belirlemiş olmasıdır. Zaten İngilizlerin Irak'tan tamamen atılmaları pek olası görünmüyor, en fazla sırada Amerikalıların gerisine düşmek zorunda kalırlar.

> "ABD on yıllardır Körfez'in bölgesel güvenliğinde daha kalıcı bir rol üstlenmenin yollarını arıyor. Görünen gerekçe Irak'la süren anlaşmazlık olsa da, *Körfez'de etkili bir Amerikan gücü bulundurma ihtiyacı Saddam Hüseyin rejimi sorununa üstün geliyor.*" (vurgu eklenmiştir)

Baba George Bush'un başkanlığı döneminde dışişleri bakanlığı yapan James Baker'ın yönettiği bir enstitünün Nisan 2001'de hazırladığı başka bir raporda da benzer ifadeler vurgulanıyor: "Irak dengeleri bozmaya devam ediyor... Irak yıkıcı etkilerini sürdürüyor... petrolün Ortadoğu'dan uluslararası pazarlara akması. Saddam Hüseyin de petrol silahını kullanmaya ve petrol pazarlarını kışkırtmak için kendi ihracat programını uygulamaya istekli görünüyor." Raporda Irak'ın "stratejik çıkarlarına yararı olacağını hissettiği zaman vanaları açıp kapamasından" şikayet ediliyor ve Saddam Hüseyin'in fiyatların dengesini bozmak amacıyla Irak petrolünü uzun bir süre için pazardan çekebileceği söyleniyor. "Bu yüzden ABD'nin askeri, ekonomik, siyasi/diplomatik ve enerjiyle ilgili değerlendirmeler dahil olmak Irak'a yönelik politikaları acilen tekrar gözden geçirmesi" tavsiye ediliyor. Bu rapor ("Cheney Raporu"), ABD başkan yardımcısının hazırladığı ve Mayıs başlarında Beyaz Saray'ın yayımlattığı ulusal enerji planı için önemli bir kaynaktı. Cheney Raporu gelecekteki petrol tedariğini garantiye almak için ABD'nin Basra Körfezi gibi bölgelerle bağlantılarını artırması gerektiğini vurguluyor.

11 Eylül saldırılarından sonra birkaç saat içinde, ABD Savunma Bakanı Rumsfeld, saldırılarda Irak'ın parmağı olduğuna dair hiçbir kanıtı olmadan, orduya saldırı planları yapmaya başlama talimatı verdi. Rumsfeld o toplantıda şunları söylüyor: "En kısa zamanda en iyi bilgileri istiyorum. Yalnız UBL'ye [Usame bin Ladin'in baş harfleri] değil, S.H.'ye [Saddam Hüseyin'i kast ederek] ne yapacağımızı da düşünün..... Hedefi geniş tutun. İlgisi olsun olmasın, hepsini temizleyin."

Eski senaryoların canlandırılması

21. yüzyılın başında Irak'ın gündemini meşgul eden konular 20. yüzyılın ilk yarısında da gündemdeydi: ülkenin kaynaklarını ele geçirme amaçlı emperyalist saldırı ve parsa kapma çabasındaki emperyalist güçler arasındaki rekabet. 21. yüzyılın başında, 20. yüzyılın ilk yarısından Irak tarihi senaryolarıyla yine karşı karşıyayız.

Tabii Irak tarihinde önemli yeri olan başka bir konuyu da unutmamak gerek: Iraklıların antiemperyalist direnişi. Bugün Saddam Hüseyin'in Iraklılar'ın gözünde Amerikan emperyalizmine karşı direnişte bu kadar güçlü bir sembol haline gelmesi Bağdat'ta bulunmuş en tarafgir Batılı muhabirleri bile etkilemiştir. Gerçekten de Saddam Hüseyin bütün Arap halkı için bu direnişin sembolü haline gelmiştir.

İşgal zamanı yaklaşıyor. Biz bunları yazarken, Irak hükümeti 28 Kasım'da Bağdat'ta düzenlenen bir dayanışma konferansında şunları söyledi: "Her kim ülkemize saldırırsa kaybedecektir. Her şehirde, her köyde, her sokakta savaşacağız... 1972'de İngilizlerin ve Amerikalıların elinden alınıp ulusallaştırılan Irak petrolü bu halkın ve yönetimin ellerinde kalacaktır."

Irak silahlı kuvvetleri saldırıya çok uzun süre direnemeyebilir. Ama Irak halkı 11 yıldan fazla süredir devam etmekte olan işkence boyunca Amerikan dayatmalarına boyun eğmedi ve yaklaşmakta olan ABD liderliğindeki askeri işgale sessizce razı olacak değil. Bu gerçek, tek başına, Amerikan emperyalizminin daha kapsamlı planları için vahim sonuçlar arz ediyor.

3

IRAK İŞGALİNİN GERÇEK NEDENLERİ VE ÖTESİ

ABD'nin mevcut stratejik gündemi inanılmaz boyutlara ulaşıyor. Hiç de gizli değil: Tam tersine, Amerikan basınında ve akademik çevrelerde açıkça tartışılıyor; bu konuyu yansıtan resmî ve yarı resmî belgeler ortalıkta dolaşıyor; ABD gündemi son hızla uyguluyor. Bu makale yayımlandığında, ABD, iki yıldan az bir süre içinde saldırılan ikinci üçüncü dünya ülkesi olacak Irak'ı bombalamaya başlamış olacak.

İlk bakışta, aşağıda kabataslak anlatılan mevcut Amerikan planları maceracı gerçekçilikten uzak denecek kadar abartılı ve haris görünüyor. Fakat biz ABD ekonomisinin durumundan ve dünya ekonomisi içindeki konumundan kaynaklanan bu planların bir mantığı olduğunu göstermeye çalışacağız.

İki ülkenin kuvvetleri arasındaki dengesizliğin boyutlarına bakınca, ABD'nin ilk misyonunda askeri başarı elde edeceğine şüphe yok. Ancak, ABD'nin uzun vadeli hedefleri rakipsiz askeri gücü dışında üç unsura daha dayanıyor: ABD'nin gerçek ekonomik durumu (kan kaybediyor); öbür emperyalist güçlerin

konumu (yavaş yavaş dengelenmeye başlıyor ve faal bir direnişe dönüşebilir) ve dünya halklarının tutumu (gelişmiş ülkelere ve en önemlisi hedeflenen üçüncü dünya ülkelerine yapılanlara tepki artıyor).

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN MEVCUT STRATEJİK GÜNDEMİ

Aşağıdaki açıklamaları özetlemek gerekirse: ABD tüm dünyayı, hatta uzayı hedefleyen çok büyük bir yayılmacı eylem planlıyor, ve böylece bugüne kadar yasak olan yöntemler de dahil olmak üzere, hedefe koyduğu toplumlar üzerinde kaçınılmaz olarak korkunç etkiler yaratacak ezici askeri üstünlüğünden sonuna kadar yararlanmayı amaçlıyor. Tehlikeli görülen rejimlere ek olarak, Suudi Arabistan gibi ABD'ye bağımlı bazı devletler de hedefler arasında olabilir. Bu ülkelerin, ABD'nin ya doğrudan askeri yönetimi altına, ya da dış ve ekonomik politikalarının yanı sıra, siyasi, sosyal ve kültürel kurumlarını da kapsayacak biçimde sıkı denetimine girmesi amaçlanıyor. Petrolün kontrolü doğrudan Amerika'nın eline geçecek. Daha da önemlisi, bu eylem Amerika'nın dünya çapındaki egemenliğinde, ona rakip olabileceklerin ortaya çıkmasını önlemeyi amaçlıyor.

Aşağıdaki açıklamaların ilk kısmı basın haberlerinden ve özel ABD organlarının raporlarından alınmıştır. Orada sözü geçen "büyük strateji"lerin ve planların tümünün *kesinleştiğini* ileri sürmüyoruz. Amerika yönetici sınıfları, sık sık birbirlerine ters düşen taleplerde bulunan kendi iç şubeleri arasında uzlaşma sağlarken genellikle uzun süren işlemlere başvururlar. Tipik bir örnek olarak, yasa koyucular ve basının yanı sıra, araştırma kurumları, yarı resmî kuruluşlar ve üniversite forumlarından oluşan ve gitgide yayılmakta olan bir topluluk (yönetimin resmî kuralları uyguladıklarını inkar etme konusunda özgür bı-

rakarak) tarafların problemlerini dile getiren tasarıları duyururlar. Bu tasarılara başka şubelerden benzer yollardan itirazlar gelir; başka güçlü ülkeler de çıkarlarını doğrudan ya da dolaylı olarak bildirirler; ve mesele ayrı ayrı çıkarların ışığında son kararın biçimlenmesine ve bu kararı verecek olan farklı yönetici sınıfların birleşmesine yardımcı olur. (Tabii ki bu sürecin, katılımcılar olarak *halkı* içine almadığından ve halk yalnızca göz önünde bulundurulacak bir unsur olarak hesaba katıldığından, demokratik müzakereyle hiçbir ilgisi yoktur.)

Basında yer alan 'gizli' raporların, özel görüşmelerin, ve isimsiz resmî kaynaklardan çıkan brifinglerin yarattığı karmaşa da bu sürecin bir parçasıdır. Bu nitelikler hesaba katıldığında, bu raporlar Amerikan yönetici sınıflarının mevcut politikasına ışık tutma konusunda paha biçilmezdir.

"Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi"

George W. Bush 2001 Ocağı'nda göreve başlamadan aylar önce "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi" anlamına gelen *Project for the New American Century* (PNAC) isimli bir grup bir rapor hazırlamıştı. Grubun arkasındaki itici güç; Reagan hükümetinin üyesi, Amerikan Girişim Enstitüsü ve Hudson Enstitüsü gibi aşırı sağcı grupların genel kurul üyesi ve şu anda Pentagon'a danışmanlık yapan bir grup olan Savunma Politikaları Kurulu'nun başkanı Richard Perle idi. PNAC'nin öteki kurucuları da Bush hükümetinde önemli konumlarda görev yapmışlardı: Dick Cheney: şimdiki başkan yardımcısı; Donald Rumsfeld: savunma bakanı; Paul Wolfowitz: savunma bakanı yardımcısı; I. Lewis Libby: Cheney'nin genelkurmay başkanı; William J. Bennett: Reagan'ın eğitim bakanı; Zalmay Halilzad: Amerika'nın Afganistan özel temsilcisi ve dolayısıyla "özgür Irak halkı"nın temsilcisi. (George'un kardeşi Vali Jeb Bush da kurucular arasındaydı.) Bu yüzden bu rapor şu an iktidarda olanların niyetlerini yansıtıyor.

"Amerika'nın Savunma Mekanizmasının Yenilenmesi: Yeni Bir Yüzyıl İçin Stratejiler, Askeri Kuvvetler ve Kaynaklar" başlıklı rapor "büyük Amerikan stratejisi"nden mümkün olduğunca ileriye yönelik bir strateji olarak bahsediyor. Projede bahsedilen yeni Amerikan "yüzyılı" muhtemelen dış sınırları belirliyor. Raporun en ilginç noktalarından bazıları şöyle:

> "ABD yıllardır Körfez bölgesel güvenliğinde daha kalıcı bir rol edinmenin yollarını aramaktadır. *Mevcut gerekçeler Irak ile olan anlaşmazlıktan kaynaklansa da, Körfez'de güçlü bir Amerikan kuvveti bulundurma ihtiyacı Saddam Hüseyin rejimi sorununa üstün gelmektedir.*" (vurgu eklenmiştir) Açıkça görülüyor ki, Amerika'nın Irak'ı işgal planının Saddam Hüseyin ile ya da kitlesel yıkım silahlarıyla hiçbir ilgisi yoktur. Irak'ın işgali zaten olması beklenen bir şeydi, Saddam Hüseyin bahane oldu. Raporda şöyle deniyor: "Saddam sahneden çekilse bile" "Irak gibi İran da ABD'nin çıkarlarını tehdit ettiği için" Suudi Arabistan ve Kuveyt'teki üsler varlığını sürdürecektir.
>
> ABD "savaşacak ve aynı anda birkaç farklı cephede savaşı kesin olarak kazanabilecek" durumda olmalı ve bunu sağlamak için askeri giderleri 48 milyar dolar artırmalıdır.
>
> ABD "sığınak delici" füzeler geliştirmelidir. Nükleer silahlar şimdiye kadar stratejik silahlar, saldırıları bastırmak için kullanılan bir kitlesel misilleme tehdidi olarak görülmüş olsa da daha küçük nükleer silahlar için bu tip kullanımların geliştirilmesi bu silahları normal savaş sürecinde kullanılabilecek taktik silahlar haline getirecektir. Rapor Birleşik Devletler'in biyolojik silahlar geliştirmesi gerektiğini de açıkça belirtmektedir: "Elektronik, 'öldürmeyen' ve biyolojik, yeni saldırı yöntemleri daha geniş ölçülerde kullanılacaktır... savaşlar yeni boyutlarda –uzayda, sanal uzayda, hatta belki mikroplar aleminde– yapılacaktır... belirli gen yapılarını 'hedef alabilen'(örneğin insanları ırklarına ve etnik kökenlerine göre seçerek öldürebilen) gelişmiş biyolojik savaş türleri, biyolojik

savaşı terörizmin dışına çıkararak siyasal açıdan yararlı bir araca dönüştürebilir.

Uzaya egemen olmak için 'ABD Uzay Kuvvetleri' oluşturulmalıdır. Resmî olarak Ulusal Füze Savunması olarak bilinen 'Yıldız Savaşları' programına öncelik verilmelidir.

Raporda şöyle deniyor: "Güneydoğu Asya'da Amerikan kuvvetlerinin mevcudiyetini arttırmanın zamanı gelmiştir" Bu önlem, Amerika ve müttefiklerinin demokratikleşme sürecini hızlandırmalarını sağlayabilir. Başka bir deyişle, ABD mevcut Çin rejimini kaldırıp yerine Amerikan yanlısı bir rejim getirmeye çalışmalıdır. Kuzey Kore, Libya, Suriye ve İran gibi rejimleri kontrol etmek amacıyla, ABD ordusu "dünya çapında bir komuta ve kontrol sistemi" oluşturmalıdır.

PNAC, "ABD'nin küresel üstünlüğünü sürdürme, *ortaya çok güçlü bir rakibin çıkmasını engelleme* ve uluslararası güvenliği Amerikan ilke ve çıkarlarına göre biçimlendirme planı"nı desteklemektedir. (vurgu eklenmiştir) Böylece belge "Amerikan yüzyılı"nın ABD üstünlüğünü kavgasız dövüşsüz de olsa başkasına kaptırmayı engellemek istediğini açıkça belirtmektedir. Gerçekten de, daha sonra göreceğimiz gibi, konunun asıl karanlık noktası budur. İngiltere gibi yakın müttefiklerden "küresel Amerikan liderliğini kullanmanın en etkili ve en elverişli yolu olarak bahsedilmektedir; bu da Amerikan hakimiyetini kamufle etmenin yollarından yalnızca biridir. Barışı koruma misyonu "Birleşmiş Milletler'inkindense Amerika'nın siyasal üstünlüğünü talep etmek" olarak tanımlanmaktadır. ("Bush, Irak'ta 'rejimi değiştirmeyi' daha başkan olmadan önce planladı", Neil Mackay, *Sunday Herald*, 15 Eylül 2002)

Ancak, bu küresel saldırıyı başlatmak için Pearl Harbour benzeri feci ve tetikleyici bir olaya ihtiyaç vardı. (ABD'nin Hawai'deki üssü; 1941'de Japonya'nın saldırısına uğradı ve böylece Amerika'nın İkinci Dünya Savaşı'na girmesine sebep oldu.)

Tabii ki bu olay 11 Eylül 2001 tarihiyle birlikte geldi ve PNAC'nin planladığı çeşitli görevleri hızlandırdı. John Pilger'ın belirttiği gibi (*New Statesman*, 16 Aralık 2002), PNAC'nin talep ettiği askeri harcamalardaki artış meydana geldi; "sığınak delici" nükleer silahların ve "yıldız savaşları"nın geliştirilmesi sürüyor ve Irak Amerikan askerinin Körfez'e yerleştirilmesine vesile yapılıyor. Ayrıca, Güneybatı Asya'daki ABD kuvvetleri güçlendiriliyor ve Kuzey Kore ve İran da Irak'la birlikte George Bush'un "şer ekseni" olarak adlandırdığı güçlerin arasında anılmaya başlandı. PNAC raporunun geri kalanı da aynı biçimde uygulanacak gibi görünüyor.

ABD'nin Irak'ı işgal etme isteğine yön veren tek amacın bütün bölgeyi işgal etmek için bir bahane yaratmak olduğu çok açık ve bu ileride yapılacak eylemlere zemin hazırlamak için yarı resmî kanallarla duyuruluyor. Bir ABD idare memuru *Washington Post*'a "Ortadoğu'nun tamamına giden yol Bağdat'tan geçer" dedi. (6 Ağustos 2002). Irak Başbakan Yardımcısı Tarık Aziz'in sözlerine bakılırsa ABD'nin istediği "rejim değişikliği" değil, "bölge değişikliği"

Suudi Arabistan da hedefte

Bu planın belki de en endişe verici maddesi uzun zamandır Arap ülkeleri arasında Amerika'nın en sadık müttefiki sayılan, 1991'de Amerika'nın Irak saldırısındaki üssü olan ve daha sonra da ABD'nin askeri üssü olmaya devam eden, ABD'nin en büyük silah pazarı, en büyük petrol kaynağı (üstelik özel indirimle) ve ABD'deki 600 milyon dolara varan yatırımların kaynağı olan Suudi Arabistan'ın hedef alınmasıdır. 10 Temmuz 2002'de ABD Hava Kuvvetleri tarafından kurulan ama şu an yarı bağımsız olarak çalışmakta olan, Amerika savunma ve dış politika kuruluşları için düzenli olarak projeler hazırlayan, Amerika'nın önde gelen düşünce ve araştırma kuruluşlarından RAND Corporation'dan bir araştırmacı daha önce de be-

lirttiğimiz gibi Perle'ün başkanlık ettiği Savunma Politikaları Kurulu'na bir sunuş yaptı. "Suudi'yi Arabistan'dan Çıkarmak" başlıklı brifingde "Arap dünyasının son 200 yıldır sistematik bir krizde olduğu" ve "bağımsızlıktan beri savaşların Arap dünyasının başlıca hasılatı olduğu" iddia edildi. Ayrıca Suudi Arabistan Amerika'nın düşmanı olarak ve ilginç sözlerle nitelendirildi ("şer merkezi, baş saik, en tehlikeli düşman", "Suudiler, planlamacılardan finansçılara, subaylardan piyadelere, ideologlardan amigolara kadar terör zincirinin her halkasında faal durumdalar") ve petrol sahaları ABD kuvvetleri tarafından ele geçirilemediği ve Suudi Kraliyet Ailesi yerine bugün Ürdün'ü yöneten Haşimi Krallığı geçmediği takdirde ABD'nin Arabistan'da ABD karşıtı faaliyetleri önlemek için ültimatom vermesi tavsiye edildi. Aşağıdaki alıntı bu mantık hakkında fikir veriyor:

'Suudi Arabistan' mutlak bir varlık değildir.

* Suudi Kraliyet Ailesi'ne Arabistan hakimiyeti 1922'de İngilizler tarafından verilmiştir.
  Kutsal topraklar Mekke ve Medine'nin vesayetini Haşimi hanedanlığından zorla almıştır.
  Bir 'Arabistan' vardır, ama 'Suudi'ye gerek yoktur.

Suudi Kraliyet Ailesi'ne bir ültimatom

* Dünyadaki kökten dinci medrese, cami, ulema ve vaizlerin hepsinden finansman ve desteğinizi kesin
  Arabistan'daki ABD, İsrail ve Batı karşıtı vaaz ve yazıların hepsini durdurun
  Krallıktaki 'İslami yardım dernekleri'nin hepsini tasfiye edin ve yasaklayın; mal varlıklarını müsadere edin
  Suudi istihbarat servislerindekiler dahil, terör zincirinde yer alanları idam ya da tecrit edin

Aksi takdirde

* Suudi Arabistan Krallığı'nın el üstünde tuttuğu her şey hedef alınabilir:

Petrol: eski sahalar ABD kuvvetleri tarafından korunmakta ve genellikle Şii bölgesinde bulunmaktadır.

Para: Krallık şiddetli bir mali sıkıntı içerisindedir ve değerli mal varlığı, çoğunluğu ABD'de olmak üzere dolara yatırılmış durumdadır.

- Kutsal Topraklar: seçenekler incelenmektedir.

Öteki Araplar?

* Tüm Arap dünyasında Suudilerden nefret ediliyor: tembel, zorba, sahtekar ve yozlaşmışlar.

Gerçekten ılımlı rejimler gelirse, Wahhabi-Suudi ilişkisi köktenciliğine geri itilir.

Mekke ve Medine'nin vesayetinde Haşimilerin yasal hakkı daha fazladır.[1]

Sunuşta, Irak petrol üretiminde meydana gelecek büyük bir artış Suudi pazarının batıdaki yerini sarsacağından Irak'taki rejim değişikliğinin Suudi Arabistan'ı zor durumda bırakacağı da iddia edildi. Suudi petrolüne daha az ihtiyaç duyacak olan ABD Suudi Arabistan Krallığı'nın (bu sunuşun var olduğunu iddia ettiği) teröre desteğine karşı durabilecek.

RAND araştırmacısının veciz çalışması hayal ürünü olarak görülüp hafife alınabilir. Zaten Pentagon da duruma hemen müdahale edip bu çalışmanın kendi görüşlerini yansıttığını inkar etti. Ama büyük ölçüde ABD politikasını yansıttığı açık.

RAND sunuşuna göre, Dick Cheney Ağustos'ta Dış Savaş Gazileri adlı emekli asker kuruluşunda yaptığı konuşmada Saddam'ın düşürülmesinin "bölgeye bazı yararlar sağlayacağı"nı söyledi: "En vahim tehlikeden kurtulduğumuzda, bölgenin öz-

1 Sunum şu şifreli notla sona eriyor:
"Ortadoğu için Büyük strateji
— Irak taktiğe yardım edecek
— Suudi Arabistan da aynı şekilde
— Mısır ise mükafat"
Muhtemelen ilk iki cümle Irak'ı işgal etmenin Suudi Arabistan'a da ulaşmanın yolu olduğu anlamına geliyor. Ancak son cümle belirsizliğini koruyor.

gürlük yanlısı insanları sonsuz barışı getirecek değerleri teşvik etme şansına sahip olacaklar." Washington Yakın Doğu Politikaları Enstitüsü Başkan Yardımcısı Patrick Clawson'a göre, ABD yanlısı Irak kurulduktan sonra "Suudilere karşı çok daha güçlü bir konumda olacağız." Perle'ün kurul üyesi olduğu Washington'daki Hudson Enstitüsü'nün Ortadoğu Politikaları Merkezi başkanı Meyrav Wurmser "Başta Suudiler olmak üzere herkes küplere binecek. Arap dünyası bu haberle sarsılacak" diyor. ("Iraq War Hawks Have Plans to Re-Shape Entire Mideast", *Boston Globe*, 10 Eylül 2002)

Karma bir parlamento komitesinin emriyle, FBI Suudi elçisinin eşinden 11 Eylül hava korsanlarıyla arkadaşlığı olan bir Suudi'ye yapılan para transferlerini araştırıyor. Bir Amerikan mahkemesinde çeşitli Suudi kuruluş ve yardım derneklerine ve savunma bakanı dahil olmak üzere üç kraliyet ailesi üyesine terörizme mali destek vermekten üç trilyon dolarlık bir dava açıldı. Bu davanın açılmasının ardından Suudi yatırımcılar ABD'den yaklaşık 200 milyar dolarlık yatırımlarını geri çekti. ("Suudiler ABD'den milyarlarca dolar çekti", *Financial Times*, 8 Şubat 2002)[2]

---

2 Amerikalı politika yapıcıların mevcut düşünüşüne bir örnek:

"Brifingde belirtilen Suudi karşıtı görüşler özellikle yeni muhafazakar dış politika belirleyiciler arasında çok tutuluyor, Bush yönetimindeki nispeten ufak bu grubun nüfuzu yüksek. Dışişleri Sekreteri eski yardımcısı Kenneth Adelman şöyle diyor: 'Bence Suudi Arabistan'ı dost ülke olarak görmek hata olur.' Adelman Savunma Politikası Kurulu üyesi; ancak 10 Haziran'daki toplantıya katılmadı. Şunu da ekliyor: 'Suudi Aabistan'ın ABD'ye düşman olduğu görüşü bugün bir sene öncesine göre çok daha geçerli.'

"Son haftalarda iki yeni muhafazakar dergi Pentagon brifingine yakın bir dilde makaleler yayınladı. [Eski başkan yardımcısı ve Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi başkanı] Quayle'ın yönetiminde görev yapmış kişilerden William Kristol'ın düzelttiği 15 Temmuz tarihli *Weekly Standard* 'Suudi Arabistan'la ilgili durumda son perdenin geldiğini' söyledi. Amerikan Musevi Derneği'nin yayınladığı *Commentary*'nin son sayısında "Düşmanlarımız, Suudiler" başlıklı bir makaleye yer verilmiş.

Kışkırtıcı ABD

Batıdaki yönetim çevrelerinin hepsi ABD'nin senaryosundan haberdar. Tony Blair'ın 1997-2001 bakanlar kurulu üyelerinden Mo Mowlam dobra başlıklı bir makalesinde perdeyi kaldırdı: "Asıl amaç Suudi petrolüne el koymak. Irak tehdit değildir. Bush bölgede ABD kontrolünü sürdürmek için savaş istiyor." (*The Guardian*, 5 Eylül 2002). ABD'nin savaşı nasıl Irak dışına da yaymayı planladığını şöyle anlatıyor:

> "En tüyler ürperticisi de Bush yönetimindeki şahinlerin tehlikelerin farkında olması. Ortadoğu'daki Amerikan karşıtlığından haberdar oldukları kesin. Kuşkusuz Mısır ve Suudi Arabistan'da, Irak'a savaş açılmasının devrimlere, batı yanlısı hükümetlerin bertaraf edilmesine ve bunların yerini halkçı Amerikan karşıtı kökten dinci İslamcı rejimlerin almasına yol açacağından korkulduğunu da biliyorlar. İran'daki İslam Devrimi'ni hatırlayalım. Şah Amerikalılar tarafından destekleniyordu ama gücü halka yetmedi. Ve eminim ki *maalesef* yapacaklarının nelere yol açacağını çok iyi biliyorlar. *Böyle bir karışıklık yaratmayı amaçladıkları sonucuna varıyorum....*

"Johns Hopkins Üniversitesi askeri strateji uzmanı Eliot Cohen şöyle diyor: 'Gittikçe daha çok kişi bu savın çeşitli kısımlarını benimsiyor, bazıları ise tamamını. Önceleri Suudi Arabistan'ın bu ülkede çok sayıda savunucusu vardı. Şimdi ise böyle kişilerin sayısı azaldı, yalnızca büyük ekonomik çıkarları ve geçmişten gelen bağları olanlar kaldı geriye.' Savunma Politikası Kurulu üyesi Cohen konuya ilişkin daha fazla açıklama yapmaktan kaçındı. Yalnızca Suudi Arabistan'ı bir düşman olarak değil bir sorun olarak gördüğünü söyledi: 'Fundamentalizme yönelik anlaşma elbette bir tehdittir, [dolayısıyla] Suudi Arabistan'ın bizim için büyük bir sorun olduğunu söyleyebilirim'. Ancak diğer yetkililere göre bu görüş ABD hükümeti içinde yaygın olmaktan çok uzak.

"ABD ordusu için sık sık görüş bildiren eski ABD Pakistan büyükelçisi Robert Oakley: 'Çanlar Suudi Arabistan için çalıyor.'" (*Washington Post*, 6/8/02)

Cohen'in "büyük ekonomik çıkarları olanlar" şeklindeki tanımı muhtemelen eski ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'a uyuyor. Amerikan yönetimindeki azınlığı temsil eden Kissinger'ın danışmanlık şirketi, Suudi Arabistan Kraliyet Ailesini en önemli müşterilerinden biri olarak görüyor.

> "Amerikalılar böyle bir devrimin engellenemeyeceğinin farkındalar. Böylece hükümeti olmasa da Suudi petrol sahalarını kontrol altına alabileceklerini umut ediyorlar. Bunu yapmak için de böyle karışık bir zamanda bölgede büyük çapta askeri güç bulundurmaktan daha iyi bir yöntem olamaz. Batıyı kurtarmak adı altında bu çok önemli değerler ele geçirilip kontrol altına alınabilir... Bölgede karışıklık olursa ABD silahlı kuvvetleri küresel kurtarıcı olarak görülebilir. Terörizm savaşının arkasına gizlenerek petrol kaynaklarını sağlama alma savaşı sürdürülebilir." (vurgu eklenmiştir)

Seçkin akademisyenler, tarihçiler, iktisatçılar, strateji uzmanları ve başka uzmanlardan oluşan ılımlı bir grup da Eylül 2002'de yapılan Oxford Analytica konferansında benzer bir görüşte birleştiler. Tahminlerine göre Irak'ın işgaliyle,

> "En azından, Kahire, İskenderiye ve Mısır'ın başka şehirlerinde, hatta belki Suudi Arabistan ve Ürdün'de şiddetli Amerikan karşıtı sokak gösterileri beklenebilir. Bunlar kaba kuvvetle bastırılacaktır ama bazı uzmanlara göre *bazı Ortadoğu rejimleri tehdit edilecekse bu, ABD senaryosunun dışında tutulmak zorunda değil.* Bu rejimleri ortadan kaldırarak, ABD'ye dış politika bakımından dost olan ve Amerikan geleneğine uygun yeni rejimler kurmak Bush yönetimini yeni emperyalizm politikasıyla hedeflediklerine yakınlaştıracak ve ABD'nin enerji kaynaklarının geleceğini güvence altına alacak. Buna benzer hedeflere daha büyük, dolayısıyla daha çok zaman ve harcama gerektirecek, Irak seferiyle ya da Saddam Hüseyin sorunu aşıldığı zaman hükümetin dengesini bozma çalışmalarında Irak'ı sıçrama tahtası olarak kullanarak ulaşılabilir. ("Irak savaşı için Saddam'dan başka sebepler mi var? Uluslararası bir konferansa göre ABD'nin daha kapsamlı stratejik hedefleri var.", Anthony Rowley, *Business Times*, 25 Eylül 2002; vurgu eklenmiştir)

Başrolde İsrail

Görülüyor ki ABD'nin planlarında bölgeyi işgal ve idare etmede İsrail'e başrol verilmiş.

Önde gelen İsrail tarihçilerinden Martin van Creveld'e göre, İsrail Başbakanı Ariel Sharon'un planı, işgal altındaki topraklarda yaşayan iki milyon Filistinliyi komşu ülke Ürdün'e zorla "transfer etmek" ve anketlere göre İsraillilerin yüzde 44'ü bu plana destek veriyor. Şüphesiz Mısır, Ürdün, Suriye ve Lübnan bu olaya tepki gösterecektir (bu bölgelerdeki duyarlılık yönetimleri mutlaka zorlayacaktır) ama bu tepki yalnızca İsrail'in Amerikan altyapılı ve Amerikan destekli güçlü ordusunu üzerlerine salması ve ordularını yok etmesi için bir sebep yaratacaktır:

> "Sayın Sharon ABD'nin Irak'a saldırması gibi uygun bir fırsatı beklemek zorunda kalacaktır... Kral Abdullah yönetiminin çöküşünün ardından Ürdün'de çıkacak bir ayaklanma da İsrail'de yüzlerce ölüme sebep olacak büyük bir terör eylemi gibi uygun ortamı hazırlayabilir.
>
> "Bu şartlar oluştuğu takdirde İsrail yıldırım hızıyla harekete geçecektir; şimdiden erkek nüfusun çoğu beklemede. Öncelikle, ülkenin üç aşırı modern denizaltısı ateş mevziine geçecek. Sınırlar kapatılacak, basın sansürü getirilecek ve bütün yabancı gazeteciler toplanıp Hükümetin misafirleri olarak bir otelde tutulacak. 11'i zırhlı olmak üzere 12 bölük gücü ve işgal görevlerine uygun beş adet Mısır için, üç adet Suriye için ve bir adet Lübnan için olmak üzere çeşitli bölgesel birimler tertiplenecek. Bu önlem, bu üç ülkeyi olur da halkları tuhaf fikirlere kapılıp harekete geçerse diye İsrail'in Arap kasabalarının her birine birer tank koyacak kadar yeterli bir güçle karşı karşıya bırakacak.
>
> "Filistinlileri sınır dışı etmek için yalnızca birkaç tugay yeterli olacaktır. İnsanları evlerinden sürükleyerek çıkarmak yerine ağır toplar kullanacaklar; meydana gelecek zararların yanında Cenin'dekiler devede kulak kalacak.
>
> "Dışarıdan gelecek müdahalelere İsrail hava kuvvetleri tarafından karşı konulacaktır. En son geniş çaplı operasyonlara katıldığı 1982 yılında, 19 uçaksavar roketini tahrip etmiş ve bir taneye karşılık 100 Suriye uçağını vurmuştu. Şimdi o zamana göre daha

da avantajlı durumda olduğundan Suriye'nin Golan Tepeleri'ne düzenleyeceği zırhlı saldırılar için müthiş tehlike yaratacaktır. Mısırlılara gelince; İsrail'den yaklaşık 150 millik bir çölle ayrılıyorlar. 1967'de olanlara bakılırsa, o çölü geçmeye çalışırlarsa mahvolacaklardır.

"Ürdün ve Lübnan silahlı kuvvetleri sayıca çok az ve Irak da 1991 öncesi gücüne tekrar kavuşamadığına ve Amerikalıların baskısı altında olduğuna göre, müdahale edecek konumda değil.... Bazıları uluslararası topluluğun böyle bir etnik temizliğe izin vermeyeceğine inanıyor. Şahsen, ben inanmıyorum. Sayın Sharon ilerlemeye karar verdiği takdirde, onu durdurabilecek tek ülke ABD'dir. Ancak, ABD kendisini Usame Bin Ladin'e destek vermiş İslam dünyasının bir kısmıyla savaşta görüyor. Dolayısıyla bu dünyaya bir ders verilmesine karşı çıkmayacaktır; özellikle de 1967'deki gibi ani ve zalimce olacaksa ve petrol alımını fazla uzun etkilemeyecekse.

"İsrailli askeri uzmanlar böyle bir savaşın yalnızca sekiz günde sona erebileceğini tahmin ediyorlar. Arap devletleri savaşa girmezse Filistinlilerin sürülmesi ve Ürdün'ün harap olmasıyla sonuçlanacak. Arap devletleri savaşa girerse sonuç yine aynı olacak, ancak Arap orduları da harap olmuş olacak." ("Sharon'un planı Filistinlileri Ürdün'e doğru sürmek", *Daily Telegraph*, 28 Nisan 2002)

İsrail'in önce Filistinlilere, ardından da Arap ülkelerine yapacağı saldırılar ABD'nin Irak ve başka ülkeleri işgalini tamamlayacaktır. İsrail, ABD'nin yerel uygulayıcısı olarak, bölgede askeri etkisini sürdürecektir.

Bu, Bush'un Sharon'a Filistin saldırısı için verdiği sınırsız desteğe açıklık getiriyor. 3 Aralık 2001'de Bush'la yaptığı görüşmenin ertesi günü, Sharon Arafat'ı Ramallah'ta kuşattı ve Batı Şeria'yı bombalamaya başladı. O zamandan beri Sharon işgal bölgelerine ölüm ve korku saçmakla kalmadı; Arafat'ı kasıtlı olarak küçük düşürüp Filistinlilerin gözündeki değerinin daha da düşmesine sebep oldu. Arafat saldırısının iki amacı

var: birincisi, İsrail'in müzakere eden tek partisinin itibarını sarsmak ve böylece müzakere engelini bütünüyle ortadan kaldırmak; ikincisi, Filistinlilerin tıpkı 1948'de şimdi İsrail'e dahil olan topraklardan topluca tahliye edilmelerine benzer bir biçimde işgal bölgelerinden topluca tahliye edilmeleri gibi bir sebepten tepki göstermelerini sağlamak. (Van Creveld, Sharon'un Ürdün'den hep Filistinlilerin ülkesi olarak söz ettiğini belirtiyor; yani Sharon işgal bölgelerindeki Filistinlilerin oraya ait olduklarını ima ediyor.)

Bütün bu senaryo belki de Cheney'in Dış Savaş Gazilerine yaptığı konuşmada Saddam Hüseyin'in devrilmesinin *ABD'nin İsrail-Filistin barış sürecini hızlandırmasına yardımcı olacağını* söylediğinde aklından geçenlerdir.

Sömürgeci Paylaşım

Bir analist (Eric Margolis, [Bush'un Ortadoğu Planı: Ele geçir ve Paylaştır], *Toronto Sun*, 8 Aralık 2002) Amerika'nın bölgeyle ilgili planlarını, aynı bölgenin 1916 Sykes-Picot Antlaşması'yla Britanya ve Fransa tarafından paylaşılmasıyla karşılaştırıyor. "Olabilecek en kötü senaryolar"ı şöyle listeliyor:

> "Irak ABD'nin askeri yönetimi altına girecek. Irak yönetimi, özellikle de Saddam Hüseyin ve [Tarık] Aziz seri ABD askeri mahkemeleri ve ateş mangalarıyla karşı karşıya kalacak."[3]
>
> "Ani ve acımasız Irak saldırısının [öteki] Arap ülkelerini, Filis-

3 Yönetimdeki yetkililerin demeçlerine *New York Times*'da yer verilmiş. ("Yetkililer 'ABD Irak'ı işgal etmeyi planlıyor' dedi" 11/10/02) Irak uzun süre boyunca ABD askeri denetiminde kalacak (konuya bu sayının diğer bölümlerinde yer verilmiş). Daha yakın bir geçmişte ABD planladığı işgal için Fransız, Alman ve Rus desteği için bastırırken, ABD'li yetkililer ise demeçlerinde "uluslararası idare" ifadesini kullanmayı tercih ediyordu: Örneğin İşgal sonrasında öteki ülkelerin de Irak'ta güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunması. ("US adopts Kosovo model to follow war (ABD savaş sonrasında Kosova modelini uygulamayı düşünüyor", Los Angeles Times-Washington Post Haber Servisi, 9/12/02).

tinlileri ve İran'ı korkutup ABD'nin politik dayatmalarına uymalarını sağlaması bekleniyor."

"Başına buyruk Suriye'den Lübnan Hizbullahı'ndan desteğini çekmesi ve Ürdün ve Lübnan'a İsrail'in hükmetmesine izin vermesi istenecek, aksi takdirde işgal ya da 'rejim değişikliği' ile karşı karşıya kalacak. ABD zaten Baas yönetiminin ve genç lider Beşar Esad'ın ayağını kaydırıp yerine bir Fransız hükümeti getirecek. Böylece, Amerikalılar ve İngilizler'in aksine Irak'tan eli boş dönen Fransa teselli ödülü olarak Suriye'de tekrar söz sahibi olacak...

"İran nükleer silah ve füzelerini bırakmaya zorlanacak, bırakmazsa ABD'nin saldırısına uğrayacak. Bush yönetiminin Ortadoğu'yla ilgili tasarılarının büyük bir kısmına rehberlik eden İsrail'in sağcı Likud Partisi kötü durumdaki Irak'ı değil, İran'ı baş düşman ve tehdit olarak görüyor ve Washington'ı Irak'ın işi bitince İran'a saldırması için sıkıştırıyor. En azından, ABD İran İslami rejimine karşı bir isyan çıkmasını sağlayıp yerine kraliyetçi bir hükümet ya da ABD'nin uygun gördüğü hükümetlerden birini getirecektir.[4]

"Suudi Arabistan kraliyet ailesinin başta kalmasına izin verilecek, ama ABD'nin istekleriyle daha uyumlu olmaya ve gittikçe artan Amerikan karşıtı kitlelerini daha sıkı kontrol etmeye zorlanacak. Bu yapılamazsa, kraliyet ailesini indirip General Pervez Müşerref'in Pakistan'da yaptığı gibi yumuşak başlı bir askeri rejim getirebilecek CIA'in yetiştirdiği üst düzey Suudi hava subaylarının devreye sokulacağı söyleniyor. Ya da Suudi Arabistan'ın petrol zengini doğu kısmı Amerikan himayesine alınacak."

Bunların ardından, asıl oyun bittiğinde "işi bitirilmek üzere hedef olarak Libya lideri Kaddafi'nin belirlenmesi" geliyor.

ABD saldırısının görünüşteki hedefleri ülkelerin *rejimleri*;

4 Ariel Şaron *The Times* (Londra) ile yaptığı bir röportajda, Irak işgali tamamlanır tamamlanmaz İran'a saldırılmasını önerdi. (5/11/02 "İsrail: Irak savaşı biter bitmez İran'a saldırın", 5/11/02, Stephen Farrell, Robert Thomson ve Danielle Haas.)

ama bu çok saçma görünüyor; çünkü bu rejimlerin hiçbiri ABD için tehdit oluşturmuyor, hatta bazıları, mesela Suudi Arabistan ve Mısır, ABD'ye bağımlı devletler. Asıl hedef, bazı rejimlerin kontrol etmek istemediği, bazılarının da kontrol edemediği bölgenin sömürgecilik karşıtı kitleleri. ABD hakimiyeti için her zaman asıl tehdidi oluşturan da bu ülkelerin yöneticileri değil, sömürgecilik karşıtı Ortadoğu halklarıdır. Göründüğü kadarıyla, ABD, ortaya çıkarlarsa, ezici ve tam teçhizatlı ordusuyla bu kitlelerin hakkından geleceğine inanıyor. Onlara saldırma fırsatı yaratmak amacıyla toplu isyanlar *yaratmayı* bile tasarlamasının sebebi de bu.

Ulusal Güvenlik Örtüsü Altında Küresel Egemenlik Eylemi

Yukarıda sözü edilen makaleler güvenilir resmî kaynaklara dayanan spekülasyonlardır; fakat "ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi" (17 Eylül 2002'de yayımlandı) resmî bir beyanattır ve uzun ve ayrıntılı bir açıklamayı hak eden dikkate değer ve önemli bir belgedir. (Aşağıdaki alıntılardaki vurguların hepsi sonradan eklenmiştir.)

Yirminci yüzyıl beraberinde "ulusal başarı için sürdürülebilir tek bir model: özgürlük, demokrasi ve serbest girişim" ve "tüm dünyada, asırlarca" korunacak değerler getirdi. ABD "rakipsiz askeri, ekonomik ve politik gücünü kullanıyor." Şimdi rakipsiz Amerika için fırsat zamanı... ABD bu fırsat anını özgürlüğün nimetlerini dünyaya yaymak için kullanacak. "Demokrasi, kalkınma, serbest pazar ve serbest ticaret umudunu dünyanın her köşesine yaymak için faal olarak çalışacağız." Böylece "ulusal güvenlik" belgesi ABD'nin *dış politika*sını açıklıyor.

ABD, rakipsiz üstünlüğüne rağmen yeni bir düşman tipiyle karşı karşıya: "Açık toplumlara sızma amacındaki bireylerden

oluşan karanlık ağlar.... Bu tehdidin hakkından gelmek için bütün silahlarımızı sonuna kadar kullanmalıyız... Dünya çapında terörizme açılan savaş, *süresi belirsiz* küresel bir girişimdir..."

Böylece 'terörizm' konusuna açıklık getirilmesi ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'ın 1991'de genelkurmay başkanıyken ortaya attığı sorunu çözmüş oldu. Şöyle dedi "İyi düşünmek gerek. Şeytanlarım tükeniyor. Hainlerim tükeniyor" (David N. Gibbs, "Washington's New Interventionism: US Hegemony and Inter-Imperialist Rivalries", *Monthly Review*, Eylül 2001) 1990'larda, ABD aranan katilin peşindeyken, askeri harcamalara ayrılan bütçe azaldı ve dışarıya açılma ihtiyacı doğdu. Bugünkü Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice'ın 2000'de *Foreign Affairs*'ta yazdığı bir makale şöyle başlıyordu: "ABD, Sovyet yönetiminin yokluğunda 'ulusal çıkarlar'ını belirlemekte son derece zorluk çekmiştir." Nicholas Lemann 2002'de ona aynı durumun hala geçerli olup olmadığını sordu:

> Condoleezza Rice, hemen 'Rol belirleme sıkıntısının geride kaldığını düşünüyorum. 11 Eylül her şeyi netleştirdi,' diye cevap verdi. Bush gibi, Rice da ulusal çıkarların terörizmin önüne geçmek ve 'sorumsuz devletlerin elinden' kitle imha silahlarını almak olduğunu söyledi... Rice Milli Güvenlik Konseyi üst düzey yöneticilerini toplayıp onlardan 11 Eylül'ün ardından Amerikan doktrinini ve dünyanın şeklini kökünden değiştirmek için '*bu fırsatlardan nasıl yararlanılacağı*' konusunda iyice düşünmelerini istediğini söyledi." (*New Yorker*, 1 Nisan 2002, vurgu eklenmiştir)

Yani, amaç terörizm değil. Sözde dünya çapında terörle mücadele ABD'ye stratejik gündemini coğrafi ya da maddi kısıtlamalar olmadan takip edebilmesi için "fırsatlar" sunuyor yalnızca.

ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi "teröristler"in bir ülke topraklarında var olmasını saldırmak için yeterli bir gerekçe olarak görüyor: ABD, teröristlerle işbirliği yapan ve teröristlere kucak

açan uluslardan hesap soracak... Teröristler ve onları bile bile barındırıp onlara yardım edenleri birbirinden ayrı tutmuyoruz." "Terörle işbirliği yapan" tabirinin ucu, ABD'nin terörizme karşı yeterli önlem almadığını iddia ettiği ülkeleri de kapsayacak kadar açık.

Yalnızca yaklaşan bir tehdit olması durumunda meşru müdafaa hakkı tanıyan uluslararası hukuk, ABD'nin bu hakkın *varlığı kesinleşmemiş tehditleri* de içermesi beklentisini karşılamıyor. Fakat, "tehdit" oluşma ihtimali bile ABD'nin harekete geçmesi için yeterli görünüyor. ABD "Tehdidi daha sınırlarımıza yaklaşmadan belirleyip yok etmek için *tek başımıza hareket etmekten çekinmeyeceğiz*" diyerek BM gibi uluslararası kurumları hiçe saymış oluyor.

Küresel yayılma

ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi tüm dünyayı gözden geçirerek, ABD'nin nerelerde neler yapacağına karar veriyor.

Avrupa, Amerikan gücünün altında ve ABD'ye bağlı tutulacaktır. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) gerekçesinin, yani, Sovyet bloğu tehdidinin artık var olmaması son on yıldır ABD'nin canını sıkıyor. Avrupa artık kendi bağımsız askeri teşkilatını kurma niyetinde; fakat ABD "bu gelişmelerin NATO altında yürütülmesini sağlamaya" çalışacak. Belgede NATO, ABD liderliğinde *küresel* müdahaleci bir kuvvet olarak yeniden şekillendiriliyor: "İttifak, *çıkarlarımız tehdit edildiği an* özel görevlere dayalı koalisyonların yanı sıra, gerektiğinde NATO'nun kendi vekaletiyle koalisyon kurarak harekete geçebilmelidir." Avrupa, kendi silah sanayisini ve ordusunu kurmak yerine, bizim savunma harcamalarımızın teknolojik olanakları ve ölçek ekonomisinden faydalanmalıdır. (Bunlar Mayıs 1990'da Paul Wolfowitz ve I. Lewis Libby'nin zamanın savunma bakanı Dick Cheney için hazırladığı, 1992 baharında kısmen *New York Times*'a sızan "Savunma Planlama Rehberi"nde geçiyor.) Sovyet

imparatorluğunun çöküşünün ardından izlenen ABD politikası şöyle öngörüyordu: "NATO, Avrupa'nın güvenlik işleriyle bağlantı kurmamızı sağlayacak bir kanal ve batının savunması ve güvenliğinde birincil araç olarak kalmalıdır. Bu yüzden, Avrupa entegrasyonunu desteklerken, aynı zamanda NATO'nun gücünün azalmasına yol açacağı için *Avrupa'nın kendi güvenlik ve savunma sistemini oluşturmasını engellemenin yollarını aramalıyız.*"

ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi, Çin'i "Asya-Pasifik bölgesindeki komşularını tehdit edebilecek gelişmiş silah kapasitesi" konusunda açıkça uyarıyor. ABD, Çin'i iç işlerine karışmakla tehdit ediyor: "Bu ülkeye, vatandaşlarının ihtiyaç ve isteklerine karşı sorumluluk kazandırmak için... daha yapılacak çok iş var." "Bölgede uzun vadeli denge sağlamaya katkıda bulunmaya hazırlanırken, bölgedeki konuşlandırmalara takviye yapılacak ve Amerikan birliklerinin Çin'e mümkün olduğunca yakın mevzilenmesini sağlamak için Güney Kore, Kuzey Kore'ye karşı dikkatli [yani düşman] olması gerektiğine inandırılacak."

Çin'e karşı tutum böyleyken, Hindistan, ABD'nin Asya'daki etkisinin dayanağı olarak gösteriliyor: "Biz (ABD ve Hindistan) parlamenter rejim tarafından korunan siyasi özgürlük taraftarı en büyük iki demokrasiyiz. Hindistan'ın ekonomik özgürlüğü de gitgide artmaktadır. İkimiz de Hint Okyanusu'ndaki önemli deniz yollarını da içine alan serbest ticaretten yanayız. Son olarak, ikimiz de terörizmle savaşmak ve *Asya'da stratejik dengeyi sağlamak* amacındayız. İki yıl önce, Hindistan, Hindistan'la Pakistan arasındaki nükleer silah rekabeti ve Keşmir sorunu yüzünden ABD için "dünyadaki en tehlikeli yer"ken; bugün Pakistan ve Keşmir'in sözü bile edilmiyor, hatta Hindistan'ın nükleer ve füze programları "geçmişte kalmış" konular olarak görülüyor. Hindistan, "ortak stratejik çıkarlarımızın olduğu büyüyen bir dünya gücü" olarak takdim ediliyor. (Çin ve Rusya'yla birlikte "potansiyel büyük güç" olarak anılmak –nes-

nel gerçeklikten uzak da olsa–, ABD'den böyle bir tasdik bekleyen Hindistan yöneticilerini son derece memnun etti.)

Emperyalist rakiplerin ortaya çıkmasını engellemek

ABD'nin "eşsiz –ve rakipsiz– gücünü ve etkisini" "bir fırsat zamanı" ilan eden ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi, tek başına işgal ettiği bu konumu savunacağı konusunda uyarıda bulunuyor. Gerçekten de, *ABD "ulusal güvenliği" başka bir büyük güç olmamasına dayanıyor.* "Eski büyük güç rekabetinin yeniden canlanması olasılığına hazırlıklıyız... ordumuz olası askeri rekabet girişimlerini caydırmalıdır... Kuvvetlerimiz ABD'nin gücüne baskın çıkma ya da rakip olma umudundaki olası düşmanların girişimde bulunmalarını önleyecek güçtedir." Bu ifadeler 1990 Savunma Planlama Rehberi'ni anımsatıyor: "İlk hedefimiz, eski Sovyetler Birliği topraklarında ya da başka bir yerde daha önce Sovyetler Birliği'nin oluşturduğu gibi bir tehdit oluşturabilecek yeni bir rakibin çıkmasını engellemektir. Hasmane güçlerin özellikle Batı Avrupa, Doğu Asya, dağılan Sovyetler Birliği toprakları ve Güneybatı Asya [yani petrol kaynaklarının bulunduğu bölgeler] gibi kaynaklarından yararlanarak dünya çapında güç elde edebileceği bölgelerde hakimiyet kurmalarını engellemeliyiz. Ayrıca, *olası rakipleri daha büyük bir bölgesel ya da küresel rol üstlenmeye kalkışmaktan caydırmak* için gerekli mekanizmaları işletmeliyiz." (vurgu eklenmiştir) 1990 Savunma Planlama Rehberi gizli bir belgeyken, 2002 tarihli ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi, dünyanın tek süper gücünün olası bir rekabete bile izin vermeyeceğini vurgulayan bir devlet açıklamasıdır.

Dış konuşlandırmalarda büyük artış

Misyon, belli bir düşmanı değil, büyük güç konumuna gel-

mekten "caydırılacak" bazı olası rakipleri hedeflediğinden, *dünya çapında askeri taahhüt* gerektiriyor. "ABD, belirsizlikle mücadele etmek ve karşılaşılacak güvenlik engellerini aşabilmek için Batı Avrupa ve Kuzeydoğu Asya içinde ve ötesinde üsler talep edecek; ABD kuvvetlerinin uzak bölgelere konuşlandırılması için geçici erişim düzenlemeleri yapacaktır. Afganistan'daki savaştan önce, o bölge listenin sonlarında yer alıyordu. Fakat, kısa bir süre içinde, silahlı kuvvetlerimizin her bölüğünü kullanarak, bu uzak bölgede geniş çaplı bir operasyon yapmak zorunda kaldık. Buna benzer konuşlandırmalara hazırlıklı olmalıyız..."

ABD, uzaya bile hakim olmayı amaçlıyor: "askeri kuvvetlerimiz... uzayın kritik altyapısını da korumalıdır."

Ekonomik gündem stratejik gündemle birleşiyor

ABD ulusal güvenliği için tehdit oluşturan sadece şiddet tehlikesi ya da "kesinleşmemiş" olsa da "yaklaşmakta olan" şiddet tehlikesi değil. *"Serbest pazarlar ve serbest ticaret ulusal güvenlik stratejimizin temel öncelikleridir." "Özel mülke saygı" "insanlık onurunun tartışmasız gerekleri"* arasındadır. Başka ülkelerin ekonomik politikaları - denetim politikaları, vergi politikaları ("özellikle düşük marjinal vergi oranları", mali sistemleri, mali politikaları) ve ABD'nin deyişiyle "serbest ticaret" ABD'nin "ulusal güvenliğinin" parçası sayılıyor. "Serbest ticaret" aslında "ahlaki bir ilke". Ne var ki "serbest ticaret" *başkalarının* pazarlarını ABD'ye açması anlamına geliyor. ABD içinse "serbest ticaretin Amerikan şirketlerinin zararına olmadığını garanti edecek" korumalar koyuluyor.

Uzun süredir ABD'nin emrinde olan sözde çok taraflı kurumlar, ABD "ulusal güvenliği"nin resmî araçları haline getiriliyor. ABD, "vereceği krediler için anlaşma şartlarını daha verimli hale getirmek amacıyla IMF ile çalışacak ve Dünya

Bankası'nın etkisini arttıracak. Kalkınma yardımının "büyük hedeflere ve somut ölçütlere" bağlı olduğu unutulmayacak. Ülkenin kalkınmasında sermaye girişlerine (ve çıkışlarına) açıklık esas alınacak. Zaten asıl hedef de bu açıklığın sağlanması: "Uzun vadeli hedefimiz, bütün ülkelerin uluslararası sermaye pazarlarına ulaşmalarına ve geleceklerine yatırım yapmalarına yetecek krediye sahip oldukları bir dünya olmalıdır."[5]

'Yönetim'in doğrudan denetimi

ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin önemli bir noktası da ABD'nin hakimiyetindeki toprakların "yönetim"ine her zamankinden daha doğrudan müdahale edecek olması. ABD, bugüne kadar kendisine bağımlı devletlerin askeri ve dış siyaset tutumlarını aynı hizada tutmaya özen gösteriyordu. Bu devletlerin ekonomik siyasetleri de IMF, Dünya Bankası, ikili yardım ve Amerikan şirketlerinin doğrudan baskısıyla dengede tutuluyordu. Siyasi, sosyal ve kültürel kuruluşlarıysa kendi haline bırakılıyordu. Fakat ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde "toplumları açmak ve demokrasinin altyapısını oluşturmak", "ikili ilişkilerimizde önceliği demokratik kuruluşların özgürlüğüne ve kalkınmasına vermek" gibi ifadeler tekrar tekrar vurgulanıyor.

Bir asırlık deneyimin tersine, ABD'nin kendisine bağımlı devletlerde demokratik kuruluşların oluşmasına sıcak baktığı sanılmasın diye, bu kuruluşların Amerika'nın yönetimi altında

5 Getireceği ticari kazancın büyüklüğünü gören ABD ve şirketlerinin dünyanın geri kalanına da yaymaya başladığı- biyoteknolojiden de bahsediliyor: "ABD, biyoteknolojinin faydalarını hâlâ açlık ve yoksunluk çeken 300 milyonu çocuk 800 milyon kişiye ulaştırmaya yardım etmelidir." Bu düşünce doğrultusunda, ABD ve BM Gıda ve Tarım Örgütü kıtlık sorunu yaşayan Afrika ülkelerinin yiyecek desteği olarak genetik yapısı değiştirilmiş tahıl kullanmalarını sağlamaya çalışıyor; fakat tarımlarına zarar geleceğinden korkan Afrikalı devletler bu öneriyi kabul etmiyor ve ABD'den genetik yapısı değiştirilmiş tahılın halklarına askeri müdaheleyle ulaştırılacağına dair üstü kapalı tehditler alıyor.

–üstelik zorlamayla– çalışacağını belirtmemiz gerek: "Bölgesel kampanya [terörizme karşı] belli bir ülkede terör tehdidi olduğunu tespit edince, o ülkenin görevi yerine getirmesi için gerekli askeri güce, yasa uygulamasına, siyasi ve mali araçlara sahip olduğunu garanti edeceğiz." Demokratik bir uygulamanın sonucu (Hugo Chavez'in Venezüella'da kazandığı seçim ve referandumlar gibi) Amerika'nın hoşuna gitmezse, o ülke, halkı "reform yapana" kadar sıkıyönetim altında kalacak: "Uluslararası hibeci ABD ve Dünya Bankası, *reforma uğramış* bir Filistin hükümetiyle [yani mevcut hükümet devrildikten sonra] ekonomik kalkınma, insani yardımın arttırılması ve tamamen bağımsız *bir yargı sistemi oluşturacak, bu sisteme kaynak sağlayacak ve bu sistemi denetleyecek* bir program üzerinde çalışmaya hazırdır."

Amerikalılar tarafından oluşturulan, kaynağı Amerikalılar tarafından sağlanan ve Amerikalılar tarafından denetlenen bir yargı sistemi demokratik bir kuruluş sayılabilirse, sömürgecilik de demokratik bir kuruluştur. Amerikalı diplomatlar, artık bağımlı devletleri her bakımdan usta bir şekilde yönetebilecek naipler olacak: "Temelde uluslararası siyaset eğitimi almış yetkililer kendilerini kamu sağlığı, eğitim, yasa uygulaması, yargı sistemi ve halk diplomasisi gibi yerel yönetimle ilgili karmaşık konularda da geliştirmeli."

Belgede tekrar tekrar eğitimden söz edilmesi tesadüf değil: eğitim sistemi, ABD karşıtı düşünceyi yayan okulları (kısa vadeli hedef *medreseler* olsa da, uzun vadeli hedef eğitim sistemlerindeki tüm demokratik, antiemperyalist unsurları içeriyor) kapattırırken kendi propagandasını yapan ABD'nin "düşünce savaşını sürdürmek" için kullandığı araçlardan biri.

Müslüman ülkeler bu misyonun özel hedefi: "ABD 'hiçbir ulusta terörizmi teşvik eden koşul ve ideolojilerin tutunmamasını garantilemek için, özellikle İslam dünyasında, ılımlı ve çağdaş hükümetleri' destekleyecek. ABD, 'bir uygarlığın için-

deki fikir ayrılığında, İslam dünyasının geleceği için yapılacak bir savaş'ta 'ılımlılar'ı destekleyerek İslam'da reform yapmayı planlıyor. Bu bir düşünce savaşıdır ve Amerika'nın üstünlüğünü göstermesi gereken bir alandır."

ABD'nin Müslüman ülkeleri hedef almasının gerçek nedeninin tabii ki terörizmle hiçbir ilgisi yok ve bu ülkelerin birçoğunun –Ortadoğu, Kuzey Afrika, Hazar ve hatta Güneydoğu Asya'dakilerin– hidrokarbon zengini olmasıyla yakından ilgisi var. Ne var ki, ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde kambersiz düğün yapılıyor: belgede "petrol" ve "hidrokarbon" sözcükleri birer kere bile geçmiyor; yalnızca bir kere "özellikle Batı Yarımküre, Afrika, Orta Asya ve Hazar bölgesinde küresel enerji kaynak ve türlerini genişletme" çalışmalarından söz ediliyor.

"Her türlü silah"

ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde son olarak "Cephaneliğimizde ne var ne yoksa kullanmalıyız" denerek Bush'un 11 Eylül saldırılarından sonra söylediği sözler –"Gereken her türlü silahı kullanacağız"– tekrarlanıyor. Bush yönetiminin kullanmayı planladığı silah listesini incelemekte yarar var.

Kitle imha silahları: Nükleer silahların kullanımı için faal bir hazırlık yapılıyor. Mart 2002'de Pentagon'un kamuoyuna sızan "nükleer durum değerlendirmesi" raporunda nükleer silahların yalnızca başka nükleer güçlere karşı misilleme olarak kullanılacak caydırma araçları olduğu fikrinin terk edildiği ortaya çıktı. Yeni tutuma göre "low-yield" nükleer silahların üç senaryoda kullanılması öngörülüyor: Nükleer silah dışındaki silahların etkisiz kılamadığı hedeflere karşı (yer altı sığınakları gibi); nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlarla yapılan bir saldırıya misilleme olarak ve Irak'ın İsrail'e ya da komşularına bir saldırı düzenlemesi, Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırması ya da Tayvan sorunundan kaynaklanan bir askeri çatışma çıkması gibi *"beklenmeyen askeri gelişmeler durumunda"* Belgeye

göre "Kuzey Kore, Irak, İran, Suriye ve Libya ani ve beklenmedik olaylara karışabilecek ülkeler arasında" Geçen yıl sağcı bir planlama ekibi olan *America's National Institute for Public Policy*'nin (ABD Ulusal Kamu Politikası Enstitüsü) yayımladığı bir raporda "nükleer silahlar... düşmanın askeri gücünü etkisiz kılmak amacındaki karşı saldırılarda kullanılabilir," ifadesi geçiyordu. Raporu yazanlar arasında üst düzey Pentagon yetkilileri ve ulusal güvenlik danışmanı yardımcısı da var. İngiltere savunma bakanı Geoff Hoon, bu yılın başlarında parlamento üyelerine: "Koşullar gerektirirse nükleer silahlarımızı kullanacağımızdan eminim," dedi. ("Yeni nükleer silahlar", Richard Norton-Taylor, *Guardian*, 6 Ağustos 2002)

"low-yield" nükleer silahlardan bahsedilmesinin tek sebebi bu silahların kullanılması için zemin hazırlamak. 1998'de kurulan 1.1 milyar dolarlık Savunma Tehditlerini Azaltma Ofisi güçlendirilmiş ve derine gömülü yeraltı sığınaklarına üst düzey nükleer silahlarla nasıl saldırılacağını planlıyor. (*Washington Post*, 10 Haziran 2002)

İnsanların ödeyeceği bedel korkunç olacak. Washington kaynaklı Sosyal Sorumluluk Kurulu'na göre, Saddam Hüseyin'in devlet başkanlığı sarayının altındaki sığınağa yapılacak bir "mini nükleer bomba" saldırısı Bağdat'ta 20.000 kişinin ölümüne, daha fazla sayıda kişide sakatlıklara, yanıklara ve radyasyondan kaynaklanan hastalıklara yol açar. Ne var ki, Amerikalılar endişenin yersiz olduğu görüşünde. Jonathan Steele'in İngiliz *Guardian* gazetesinde yayımlanan yardım ajanslarının hesapları dahil olmak üzere birçok kaynağa dayanarak özenle yaptığı çalışma Amerikan işgali sonucunda 20.000 Afganın öldüğünü ortaya çıkarırken, dünya basınında –bu makale dışında– bu gerçekten hiç bahsedilmiyor. Aynı şekilde, Uluslararası Nükleer Savaş Engelleme Kurulu'na bağlı İngiliz Medact kuruluşunun *ABD'nin Irak'a düzenleyeceği bir saldırının anında 48.000 – 260.000 arası ve savaşın etkilerinin 200.000 ölüme yol*

açacağı tahminine de dünya basınında yer verilmiyor. Yöntemleri eski Avustralya Savunma Kuvvetleri komutanı tarafından belirlenen araştırmaya göre bu saldırılarda nükleer silah kullanılırsa, ölü sayısı milyonlara varır. (Medact, *Collateral Damage: The Cost of War in Iraq*, 12 Kasım 2002)

Bugüne kadar *biyolojik silah programları* barışçıl amaçlar altında yürütüldü. Fakat şimdi Pentagon "potansiyel düşmanların savaşma kapasitesini düşürecek sistemler üretmek" için saldırı amaçlı biyolojik silahlar geliştirilmesini istiyor. Deniz Piyadeleri, önde gelen deniz ve hava kuvvetleri laboratuarlarının bu konuda 1997'de hazırladığı taslakları ABD Ulusal Bilim Akademisi'nin değerlendirmesine sundu. (*Counterpunch*, 8 Mayıs 2002) ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin üçüncü dünya ülkelerinin kamu sağlığı sistemlerini kontrol altına alma isteğine bu bilgi ışığında yaklaşmak gerek.

Kışkırtıcı ajanlar, uydurma propagandalar: Pentagon gizli bir ordu kurdu. Bu ordu CIA, gizli askeri harekat, enformasyon savaşı ve aldatmacayı birleştirecek. ("Enformasyon savaşı" bir savaş silahı olarak kasten yalanlar yaymaktır.) Amacı, *terörist saldırıları kışkırtarak* ABD'nin "teröristleri barındıran" ülkelere "karşı saldırı" düzenlemesini haklı çıkarmak olacaktır:

> "Rumsfeld'in Savunma Bilimi Kurulunun Özel Operasyonlara ve Müşterek Kuvvetlere ilişkin 2002 yaz dönemi çalışmasını içeren gizli dosyada (yani bu dosya diğer Pentagon kurumları için hazırlanmış) terörle küresel anlamda mücadelenin "yeni stratejiler, tutumlar ve düzenlemeler" gerektirdiği belirtiliyor. Kurul CIA'yi, gizli askeri faaliyetleri, enformasyon savaşını, istihbaratı, gizliliği ve hileyi bir araya getirmek amacıyla süper İstihbarat destek faaliyetleri yürütebilecek bir grup olan Proaktif Önleyici Operasyonlar Grubu'nun (P2OG) oluşturulmasını tavsiye ediyor. Bu grubun amaçlarından biri de kitle imha silahlarına sahip teröristler ve devletler arasındaki ilişkileri yönlendirmek, terör örgütlerinin faaliyete geçmesini sağlamak ve böylece ABD bir-

> liklerinin onları kolayca avlamasına katkıda bulunmak. Bu tür taktikler "devlet-devlet altı aktörleri sorumlu tutabilir" ve bu tip faaliyetlerin gerçekleştiği ülkelere "egemenliklerinin tehlikede olduğu" mesajını verebilir, diyor bu dosya. (William Arkin, *Los Angeles Times* 27 Ekim 2002; vurgulanarak aktarılmıştır)

New York Times 9 Şubat'ta Pentagon'un yeni "Stratejik Nüfuz Ofisi"nin (OSI) "hem dost hem de dost olmayan ülkelerdeki kamuoyunu ve politikacıları etkilemek amacıyla yabancı medya organizasyonlarına yeni (ve muhtemelen sahte) malzemeler hazırlamaya yönelik planlar yaptığını" yazdı. OSI ABD hükümetinin İslami ülkelere bakışını sözde duyurmak ve ABD'nin "terörle mücadelesine" destek sağlamak amacıyla 11 Eylül 2001 tarihinden çok kısa bir süre sonra kurulmuştu. *Times*'a göre "OSI'nin politikalarını yürütmek için tayin edilmiş askeri birimlerden biri ABD Ordusu Psikolojik Operasyonlar Birliği'ydi (PSYOPS)"

Kamuoyunun öfkesi OSI'nin resmen kaldırılmasına yol açtı; buna karşın Rumsfeld'in 18 Kasım'da söyledikleri kaldırılanın yalnızca OSI'nin adı olduğunu gösteriyordu:

> "Sonra bir de Stratejik Nüfuz Ofisi vardı. Hatılarsınız. 'Ne kadar korkunç, değil mi, kıyametler kopacak.' Ertesi gün gidip kendileriyle görüştüm, dedim madem böyle diyorsunuz, böyle bir şey istemiyorsunuz, temizleriz. İşte size adı. Adı sizin olsun; ancak yapılması gereken her şeyi teker teker yapacağım, haberiniz olsun." ("Saydam Medya Uyarısı: OSI gitti, ya programları?", 27 Kasım 2002)

William Arkin'e göre (*Los Angeles Times*, 24 Kasım 02) Rumsfeld ABD ordusunun faaliyetlerinde "savaş bilgileri"nin önemini arttırmak için yeni düzenlemeler yapıyor. Arkin bu yeni politikanın gerçek bilgiler ve haberler ile halkla ilişkiler, propaganda ve psikolojik savaş arasındaki sınırları belirsizleştirdiğini hatta sildiğini söylüyor."

Savaş suçları oranı Bush yönetiminin bu tip suçlamalar için dokunulmazlık isteğinden anlaşılıyor. AB hükümetleri BM'nin yeni organı Uluslararası Ceza Mahkemesindeki bütün ABD vatandaşlarına dokunulmazlık verilmesi için üst düzey diplomatları Avrupa'ya gönderdi. Bu mahkemenin amacı ise katliam, savaş suçları ve başka türlü insan hakları ihlalleri. (Bill Vann, "Irak Savaşı öncesi Avrupa'ya ültimatom: ABD savaş suçları için dokunulmazlık istiyor", Dünya Sosyalistleri İnternet Sitesi, 12 Ekim 2002). Herhangi bir ABD vatandaşının BM mahkemesine çıkma olasılığı düşük de olsa Bush yönetimi, işini sağlama alıyor.

Anlaşılan o ki mevcut ABD planları, küresel üstünlüğü elde etmek amacıyla eski geleneksel stratejilerden radikal bir şekilde ayrılıyor. ABD yönetici sınıfının her kademesi arasında riskli faaliyetlere yönelik bu cüretkar fikir birliği yalnızca ciddi ekonomik kriz bağlamında değerlendirilebilir.

ORALARDA İŞLER KARIŞIK

ABD Irak'ı (ve belki başka ülkeleri de) işgal etmeye hazırlanıyor da olsa; ABD ekonomisi her geçen gün kötüye gidiyor, ekonomik krizin aşılacağını söylemek ise oldukça güç. Dünyanın medya devleri, kendilerinden bekleneceği üzere, bu iki durum arasındaki sebep sonuç ilişkisinden söz etmeyi uygun görmüyorlar.

Hiç şüphesiz, bu ekonomik kriz tarihi standartlara bakıldığında pek şiddetli sayılmaz: Hatta kısacık resmi açıklamaya ve verilen bilgilere bakılacak olursa, ABD ekonomisi krizden çıkmış, gelişmeye de başlamış bile. Ne var ki bu ekonomik iyileşme, göz boyamadan başka bir şey değil: Bütün göstergeler ABD'nin yeni bir ekonomik krizin eşiğinde olduğunu kanıtlıyor, tabii şu an kriz olmadığı iddia ediliyorsa. Zaten "kriz"in resmi tanımı

da şüphe çekiyor: Örneğin, sözde iyileşme döneminde istihdam alanında herhangi bir gelişme kaydedilmedi. ABD şirketleri de durumun farkında: şirketlerin elde ettiği kâr ve yapılan ticari yatırımlar konusunda 1930'lu yıllardan beri en şiddetli düşüşe tanık olduk.

Daha da önemlisi, ABD bu durumdaki tek ülke değil: Japonya on yıldır ekonomik krizle boğuşuyor, üstelik şimdi Avrupa da bu iki ülkenin arasına katılıyor. Oysa yakın geçmişte süper güç ABD, dünyayı ekonomik krizden çıkaran "motor" idi. Bugün ise ABD gittikçe kötüye gidiyor, onun yerini alabilecek başka bir "talep motoru" da yok. Dünya ekonomisinin geleceği de parlak görünmüyor. Tam tersine, inanılmaz boyutlardaki borçlar ve kapasite fazlası, krizin daha da ciddi bir hal alacağını gösteriyor.

Üç yıl önce, mali analistler ve basın hâlâ Amerikan ekonomisinin sınırsızmış gibi görünen büyüme kapasitesini kutlamaktaydı. ABD Merkez Bankası Başkanı Alan Greenspan basın tarafından kahraman ilan edilmişti, çünkü enflasyonu ve krizi önlemek için faiz oranlarını en mükemmel şekilde ayarlayan bir dahiydi o. Bazıları daha da ileri giderek şöyle söylüyordu: "En son teknoloji, üretimin sürekli olarak atması ve küreselleşme ABD ekonomisini krizden koruyor."

Aşırı üretim krizi büyüyor

Basın, ayaklarını yalnızca ekonomik olumsuzluk zamanlarında yere basıyor. *Chicago Tribune* gazetesi son sayılarından birinde; işverenlerle, çalışanlarla ve mali analistlerle yapılan röportajlara dayanarak, mevcut krize ilişkin bir yazı dizisi yayınladı. Dizinin ilk bölümünün başlığı şöyle: "Aşırı üretim ekonomisi. Sektörlerdeki aşırı üretim ekonomiyi çıkmaza sokuyor. Biriken mal stoku krizi daha da ciddileştiriyor." (William Neikirk, 15-18/12/02) Makale şöyle başlıyor: "Dünya otomobil sek-

törü artık tüketicinin talebinden 20 milyon daha fazla araba üretebiliyor." Telekomünikasyondan ve internet sitelerinden örnekler veren *Chicago Tribune* şöyle devam ediyor: "Ekonomistler bu olguya aşırı üretim diyorlar... Şirketler gereksinim duyduğumuzdan çok daha fazlasını üretebiliyor. Arz, talepten çok daha fazla olduğundan, üretim yavaşlıyor, ekipmanlar kullanılamıyor, fiyatlar artıyor, çalışanların yapacak işi kalmıyor, yatırımlar da erteleniyor. Aşırı üretim bu ülkenin ve diğer ülkelerin yıllardır görmediği boyutlara erişiyor ve Amerikan ekonomisinin ciddi değilmiş gibi görünen bu krizi atlatmasının ne kadar zor olduğunu, kısmen de olsa açıklıyor."

Tribune'e göre havayolu, otomobil, makina, çelik, tekstil ve teknoloji sektörleri aşırı üretim sorunuyla karşı karşıya, hatta kiralık iş merkezleri ve otel odalarında bile fazlalık var. ABD Merkez Bankası'na göre ise imalatçılar kapasitenin yalnızca yüzde 73,5'ini kullanıyor; ve bu rakam 1967 – 2001 yılları arasındaki yüzde 80.9'luk ortalamanın bir hayli altında, 1990-91 krizindeki seviyeden ise yüzde 3.5 daha düşük. Havayolu şirketleri müşteri çekmek amacıyla fiyatlarını beş yıl içindeki en ucuz rakama düşürdüler; ülkenin ikinci en büyük havayolu şirketi *United Airlines* iflas ettiğini açıkladı ve *Boeing* şirketi bu yılki uçak teslimatlarının yüzde 28 daha düşük olacağını belirtti.

Telekomünikasyon sektörü 1996 ve 2000 yılları arasında *2.1 trilyon dolar* borç alarak yıllık yatırımını reel olarak yüzde 15 artırdı. (Robert Brenner, "Enron Metastasized: Scandals and the Economy", *Against the Current*, Eylül-Ekim. 2002). Şirketler, büyük bir talep artışına ilişkin tahminlere dayanarak, birbirleriyle rekabeti artırdı. 2000 yılına gelindiğinde telekomünikasyon sektörü ABD ekonomisinin makina ve teçhizat harcamalarının dörtte birini oluşturuyordu. Bugün dünyada 39 milyon mil uzunluğunda fiber optik hat var; ancak telekomünikasyon şebekeleri kapasitelerinin *yüzde üçünü* kullanıyor.

ABD'de yarıiletken madde üreten 45 fabrikanın kapanması-

na rağmen, Amerikan yarıiletken sektörünün yüzde 15'lik üretim fazlasıyla çalıştığı belirtiliyor. Bu rakamın artması bekleniyor: Bilindiği gibi Çin kısa bir süre önce dünyanın en gelişmiş yarıiletken fabrikalarından birini inşa etti.

ABD otomobil sektörü –ki hâlâ ABD'nin en önemli sektörüdür– satabileceğinden 2 milyon fazla araba üretebiliyor. Üç büyük üretici şirket olan *General Motors*, *Ford* ve *Chrysler* müşteriyi yüzde sıfır faizli kredilerle talepteki düşüşle başa çıkmaya çalışıyor. Geçen yıl 17.5 milyon olan satışların, bu yıl 17 milyona, gelecek yıl da 16.5 milyona düşeceği tahmin ediliyor. *Ford*, beş fabrikasını kapatarak ve 12,000 kişinin işine son vererek, 2004 yılında üretimini yüzde 16 (yani 900,000 araç) azaltmayı planlıyor.

Tekelci sermaye düzeninde aşırı üretim olması yatırımın hemen duracağı anlamına gelmiyor. Hatta, şirketlerin daha fazla yatırım yapması bekleniyor, böylece rakiplerini saf dışı bırakarak onların pazar paylarını da elde edebilirler. Böylesi bir strateji bütün şirketler tarafından benimsenmiş durumda, bu durumun sonuçlarını belirlemek ise güç değil. 1998'de, dünyanın en büyük sektörü olan otomobil sektörü satabileceğinden 18 milyon daha fazla araba üretebiliyordu, Japon araba üreticileri ise kapasitelerinin yüzde 50'sini kullanıyordu (*Economist*, 10/5/98); bu kapasite fazlası 20 milyona çıktı. Otomobil devleri, rakiplerinin pazarlarına daha etkin bir şekilde sahip olmak için onların ülkelerinde fabrikalar açıyorlar.

Yatırım artık teşviklere cevap vermiyor

Yetkililer 2001 sonlarında kriz yaşanmakta olduğunu açıkladıklarında, bu krizi kısmen 11 Eylül saldırılarına bağlamışlar ve kısa süreceğinden emin olduklarını belirtmişlerdi. Gerekli önlemler zaten alınmıştı: Düşük faiz oranları ve vergi kesintileri şirketleri ve tüketiciyi daha fazla harcamaya teşvik etme-

ye, böylelikle de şirketlerin ürünlerine ve hizmetlerine talebi arttırmaya, buna karşılık da yatırımı teşvik etmeye yönelikti. Ne var ki 1.35 trilyon dolarlık 10 yıllık vergi indirimi paketinin kabul edilmesine ve faiz oranlarının ABD Merkez Bankası tarafından 13 ayda 12 defa düşürülmesine rağmen ekonomik "iyileşme" pek mümkün olmadı.

Tribune gazetesinin bu konudaki yorumu şöyle: "Daha da huzursuz edici olan şey imalat sektörünün düşen fiyatlarla -yani deflasyonla- karşı karşıya olması. Aşırı üretim kapasitesi küresel anlamda arttıkça ürünlerin fiyatları düşüyor. Deflasyonun hizmet sektörünü de etkilediğine ilişkin bazı göstergeler var; bu etkilenme, perakende ticaret gibi alanlar için geçerli, söz konusu durum da imalatla dolaylı olarak bağlantılı. ABD 1930'ların Büyük Buhranından beri böyle genel bir deflasyon yaşamamıştı. Deflasyon ortamında insanlar, gelecekte fiyatların düşebileceği beklentisine kapılarak alımları erteliyor. Talep azalıyor, şirketlerin kâr grafiği düşüyor, işten çıkarmalar söz konusu oluyor, her alanda kısıntıya gidiliyor."

İşsizlik, Eylül 2000'de yüzde 3.9'du, Kasım 2002'ye gelindiğinde yüzde 6'ya çıktı, yakın gelecekte azalması ise beklenmiyor. Üç milyon kişinin işine son verildi, bunların iki milyonunu imalat sektörü oluşturuyor. Oluşan yüksek üretim fazlalığı en ufak bir gelişmenin bile istihdamı arttırmadığı anlamına geliyor. Bir yıl önce en az 26 hafta boyunca işsiz kalan bir milyon kişi varken bu sayı şimdi 1.7 milyona yükselmiş durumda. Kısıtlamalar özelikle "yeni ekonomi" sektörlerinde etkili oluyor: Brenner'a göre, "2000'in sonu ve 2002'nin ortası arasındaki kısa süre içinde altmıştan fazla şirket iflas ederken, telekomünikasyon sektörü 500.000'den fazla kişiyi işten çıkardı. Bu rakam telekomünikasyon sektörünün 1996 ile 2000 yılları arasındaki muhteşem gelişimi sırasında işe aldığı kişilerden yüzde 50 daha fazlası anlamına geliyor."

Merkez Bankası endişelenecek bir şey olmadığını söylüyor.

Çok yakında faiz oranları daha da düşecek. Ancak *Economist*'in yorumu şöyle (28/9/02): "Şu ana dek, Merkez Bankası cephanesinin büyük bölümünü tüketti. Faiz oranları ve enflasyon bu kadar düşükken ekonomi daha da kötüye giderse iyileşme çok daha zor olacaktır. Böyle bir durum fiyatların düşmesi gibi olumsuz bir tabloya yol açacak, borçla ayakta duran bir ekonomide kapanmaz yaralar açacaktır." Kişilerin satın aldığı varlıkların fiyatlarının hızla düştüğü göz önünde bulundurulursa, ekonominin bir başarısızlık ve iflas zinciriyle karşı karşıya olduğu söylenebilir.

Aslında aşırı üretim, ABD sanayisi için (hatta dünya için de) yeni bir şey değil, çünkü bu kavram, tekelci kapitalizmin olduğu kadar Amerikan ekonomisinin de temelini teşkil eden ve uzun zamandır var olan bir özelliği. ABD imalat sektöründe kapasite kullanımı altmışlı yıllardan beri düzenli bir şekilde düşüyor (bkz. *Durgunluk ve Mali Patlama* [Stagnation and the Financial Explosion], Harry Magdoff ve Paul Sweezy, 1987, say. 83, Tablo 2). Dünya imalat sektöründeki yüksek düzeylerdeki aşırı üretim kapasitesi, en önemli imalat ekonomilerinden biri olan Japonya'daki on yıllık ekonomik krizi açıklayabiliyor.[6] Güneydoğu Asya ekonomilerinin 1997-98'de çökmesinin ardında yatan neden de sektörlerdeki dev kapasite fazlası. Güneydoğu Asya ekonomilerini önce Rusya ve Brezilya, daha sonra da 2000 yılında Arjantin takip etti. Aslında ABD ve Avrupa'daki ekonomik kriz izlemekte olduğumuz bu oyunun son perdesi.

Kapitalizme özgü bir durum

Peki aşırı üretim kapasitesi nasıl meydana geliyor? Kapitalistler kâr etmek için yatırım yapıyor ve ne kadar yatırım yaptıklarını, hangi sektörlere yatırım yaptıklarını, hangi tekno-

6 Japonya dünyanın en fazla kredi veren, en fazla tasarruf eden ülkesi, aynı zamanda da dev bir ticaret fazlasına ve dünyanın en büyük döviz rezervlerine sahip.

lojilerden yararlandıklarını vb. belirleyen etken, ne kadar kâr edecekleri. Kapitalistler pazar payı elde etmek ve en iyi şekilde kâr sağlamak amacıyla birbirleriyle rekabet ederlerken üretim kapasitelerini durmadan arttırmak zorundalar. Kapitalizmde üretimin amacı daha fazla kapital, yani sermaye elde etmek.

Ancak böyle bir süreçte üretim kapasitesindeki artış, kısa bir süre içinde bu ürünlere olan talebi aşıyor. (Toplumdaki gelir dağılımını ciddi bir şekilde yeniden düzenlemek talebi mutlaka arttıracaktır; ancak yatırımın kapitalist sistemdeki tek varlık nedenine karşı gelecek, yani kârı kapitalistlerin elinden alacaktır.) Talep azaldıkça yatırımdan sağlanacak kâr azalıyor; dolayısıyla kapitalistler yatırımda kısıtlamaya gidiyor, yatırım mallarına talep azalıyor ve işçiler işlerinden olurken tüketim mallarına talep daha da azalıyor. İşte ekonomik kriz böyle ortaya çıkıyor.

Kapitalist kuramcılara göre, oluşan üretim fazlası ve ücretlerde yaşanan kriz (ki bunların nedeni toplu işsizlik ve işçilerin ücret ne olursa olsun çalışacak kadar çaresiz kalmasıdır) eninde sonunda kapitalistlerin yeniden yatırım yapmasını kârlı hale getirecektir. Ancak bu etkenler tersi bir duruma da yol açabilir. İşçiler daha ucuza çalışabilir, ancak işçilerin kazandığı düşük ücretlere bağlı olarak talep krizi devam edebilir, kapitalist de yeniden yatırım yapmayı istemeyebilir. Sözü edilen kuvvetlere karşı etkili olabilecek *başka* bir kuvvetin bulunmayışı, üretimin ve istihdamın ekonominin üretim kapasitesinin çok ama çok altında kalmasına yol açabilir. Büyük Buhran, ücretlerin son derece düşük olmasına rağmen otuzlu yıllar boyunca sürmüştür.

Bu tarz kriz kapitalizme özgüdür. Tarihte daha eski toplumsal sistemlerde de büyümenin –hatta üretimin ta kendisinin– azaldığı dönemler yaşanmıştı kuşkusuz. Ancak neden, genellikle doğal bir felaket ya da savaştı. Kapitalizmin kendine özgü olan yanı ise *çok fazla üretim yapma olanağına sahip olunduğu*

için üretimin düşmesi gibi tuhaf bir durum. Üretimin daha da artmasını engelleyen şey; malzeme, hammadde, iş gücü gibi fiziksel üretim kısıtlamaları ya da fiziksel tüketim kısıtlamaları değil (belli bir mala duyulan gereksinim tamamen karşılanmışsa bile yatırım başka gereksinimleri karşılayabilir). Üretimi engelleyen şey, tam aksine, daha fazla üretim yapmanın kapitalistler için *kârlı* olmaması.

Bir başka deyişle, bu çelişkinin üstesinden gelmek, yani artıdeğeri toplumsal denetim altına alarak kâr için değil toplumsal gereksinim doğrultusunda yapılandırmak, kapitalizmin koşullarında olanaksız. Kapitalistler ve hükümetleri ise bu çelişkinin sonuçlarıyla başa çıkmaya yarayacak birçok yönteme başvuruyor. Şunu anlamamız gerekiyor: Dinamiğin bütününü tetikleyen şey şu ya da bu yönetimin ya da ülkenin politikası değil, çünkü bizzat bu çelişkinin kendisi kapitalizmin zorunlu bir parçası.

Öyleyse kapitalist ekonomiler neden krizde değil? Çünkü söz konusu ekonomiler yukarıda sözü edilen sermaye birikimine karşı çeşitli kuvvetlerden yararlanmayı başarıyorlar. Geçtiğimiz yüzyılda talebi arttıran bu tür güçler farklı kaynaklardan gelmekteydi. ABD II. Dünya Savaşı'na girdi, savaştan doğan gereksinimler iş gücü ve sanayi kapasitesi için tam istihdam yarattı, böylelikle ABD küllerinden doğarak 1929'da yakalandığı Büyük Buhranı atlatabildi. Savaşın ardından hem yeniden yapılanmaya gereksinim vardı, hem de savaş sırasında ertelenen tüketim mallarında talep birikmesi söz konusuydu, bu talep daha sonra Kore'deki ve Vietnam'daki savaşlarla ve Soğuk Savaşta barış halindeyken bile yapılan büyük silah harcamalarıyla arttı.

Ancak sonunda ekonomi, talep yaratmak için, hem borç patlamasına (tüketim, ticaret ve ulus düzeylerinde), hem de emtia üreten sektörlerden çok daha fazla büyüyen *"mali-spekülatif"* bir sektöre dayanmaya başladı (Magdoff ve Sweezy, s. 35).

Amerika Tarihindeki En Büyük Spekülasyon

Kapitalizmde, daha önce de belirttiğimiz gibi, kâr yatırımı belirliyor; ancak tekelci sermaye koşullarında, devletin de (fiziksel, mali ve finansal) müdahalesiyle, hesapgünü ertelenebilir. Görünüşe bakılırsa ABD'nin müşterek kârı *1997*'de, dünyada ölçeğindeki üretim fazlalığı yüzünden, önemli ölçüde azalmaya başladı. Brenner'e göre "1997 ve 2000 arasında, yani ABD'nin yere göğe sığdırılamayan ekonomik gelişimi en iyi zamanındayken, finansal olmayan müşterek ekonomideki kâr ve öz sermayenin getiri oranı (fabrika, donanım ve yazılım) hızla azalmaktaydı – hem de yakın zamanda gözden geçirilen tablolara da bakıldığında, her iki durumda da yüzde 15-20 oranında!"

Buna rağmen, Merkez Bankası faiz oranları konusunda esnek davrandıkça daha da ucuz hale gelen fonlar, hisse senedi fiyatlarının hızla artmasına yol açtı. ABD tarihinde şimdiye kadar görülmemiş bir kredi patlaması oldu. Hisselerinin arttığını gören varlıklı kesim daha da fazla tüketim yapmaya başladı. Şirketler borçlandılar ve hisselerini geri aldılar, böylece hisse fiyatlarını daha da yükselterek ucuz fonlara ulaşma şansı buldular. Bu fonlarla yeni büyük yatırımlar yaptılar. Kuşkusuz, kâr kaybı artarak devam etti; ancak durumu kurtarmak için ilkesiz denetçiler görev başına getirildi. Böyle uygulamalardan suçlu bulunan 27 *önde gelen* şirket arasında AOL Time Warner, Enron, Worldcom ve Xerox da vardı. En önemli iki ABD bankası, Citigroup ve J.P. Morgan Chase, ayrıca Merrill Lynch, ve ülkenin en önemli denetleme şirketi, Arthur Andersen de aynı şekilde suçlandı.

Economist 'in yorumu (28/9/02),

> "Sıradan bir konjonktür dalgalanmasıyla karşı karşıya değiliz, tam tersine, bu Amerika tarihindeki en büyük spekülatif kabarmadır (orijinal metinde kullanılan, köpük ekonomisi de denilen bubble economy terimi, varlık fiyatlarının hızlı yükselişi, para arzının ve kredi harcamalarının suni olarak genişlemesi durumunu ifade

etmektedir). Hisse fiyatları daha önce hiç bu kadar artmamıştı. Daha önce hiç bu kadar çok kişi hisse sahibi olmamıştı. Ve daha önce hiçbir zaman ekonominin her kademesi yeni bir teknolojiye böylesine büyük bir şevkle yatırım (hatta yatırım patlaması) yapmamıştı. Bütün bunlar bu akşamdan kalma halin beklenenden daha uzun süreceği ve daha yaygın olacağı anlamına geliyor..

"En son spekülasyon hisse senedi piyasasıyla sınırlı değildi: Ekonomi bütünüyle etkilenmişti. Şirketler gelecekteki kâra ve konjonktür dalgasının durduğuna ilişkin gerçekdışı beklentilerle aşırı borçlanma ve aşırı yatırım yoluna gittiler. Tüketiciler onları her zaman destekleyecek ve hiç kötüye gitmeyecek bir piyasa inancıyla aşırı borçlandılar ve çok az birikim yaptılar. Artan kâr beklentileri hisse fiyatlarını yükseltirken, ve bu durum yatırımı ve tüketici harcamasını arttırırken piyasadaki canlılığı destekleyen tek şey piyasanın kendi oldu. Daha büyük yatırımlar ve güçlü dolar, daha hızlı büyümeyi ve daha yüksek hisse fiyatlarını tetiklerken; enflasyonu, dolayısıyla da faiz oranlarını aşağıda tutmaya yardımcı oldu...."

Sonuç tam bir faciaydı:

"Mart 2000'den bu yana S&P 500 endeksi [bir hisse senetleri endeksi] yüzde 40'tan fazla düştü. Amerikan hisselerinin değerinden yaklaşık yedi trilyon dolar, yani yıllık GSYİH'nın üçte ikisi, silindi. Ve buna rağmen hisse fiyatları hâlâ pahalı görünüyor [yani daha da düşecek]....."

Henüz dibe vurmadı

Alan Greenspan'in de dahil olduğu Amerika'nın önde gelen şirketlerinin uyduğu dalgalanma teorisinden daha önce söz ettik. Bu teoriye göre, aşırı yatırım ve fazla istihdam, ekonomik krizi tetikleyerek, kârın azalmasına yol açar. Ekonomik kriz sırasında, daha önceki "fazlalıklar" ortadan kaldırılır: Kapasite düşer, çalışanlar işsiz kalır. Ve sonra farklı kuvvetlerin bu düşüşü tersine çevireceği an gelir, yatırım yapmak yine kârlı

hale gelmiştir. Ancak bu standart teoriye göre ekonomik krizin henüz sona ermesi bile söz konusu değildir, çünkü *daha önceki fazlalıklar ortadan kaldırılmamaktadır.* Aksine, Merkez Bankası'nın kötüye gidişe bulduğu çözüm daha fazla borca girmektir. Sermayenin Londra'daki sesi *Economist* durumdan endişeyle söz etmektedir:

> "Yapılacak yeniliğin boyutunun en iyi belirtilerinden biri özel sektörün mali bilançosudur (ya da özel sektörün net kazanımı, yani kazanım eksi yatırım)... ABD'de özel sektörün bilançosu 1992'de GSYİH'nın yüzde 5 üzerindeyken, 2000'de GSYİH'nın yüzde 5 altına düştü, aileler ve şirketler kendilerini borçlanma çılgınlığına kaptırdı, çünkü özel sektörün bütçe açığının olması yaklaşık kırk yıldır görülmemiş bir şeydi.....
>
> "İşin kötüsü, tüketici sanki çok az şey değişmiş gibi davranarak borçlanmayı sürdürdü. Merkez Bankası faiz oranlarını düşürerek öz sermaye kaybını kısmen dengeleyen ev-fiyatlarında canlılığı teşvik etti ve evlere harcamalarını artırmak için daha fazla ipotek fırsatı verdi. Konutların borç-hizmeti ödemeleri, faiz oranlarının düşük olmasına rağmen neredeyse rekor boyutlarına ulaşmış durumda.
>
> "Aileler bu şekilde kredi almaya devam edemez. Bir noktadan sonra daha fazla tasarruf edip daha az harcamak durumunda kalacaklar. Bu ani bir şekilde gerçekleşirse yeni bir ekonomik bunalımı tetikleyecektir... Amerika'nın ekonomisinin mevcut durumu Japonya'nın 1990'ların başındaki durumu kadar kötü görünüyor..."

Amerika'daki hane bireylerinin tüketim için dev borçlar almasına karşın, Amerikan imalat sektörü ithalatlarla başa çıkmakta gitgide daha da zorlanıyor. ABD ihraç ettiği her dolar için, şimdi 1.43 dolar ithalata harcıyor. Aylık bütçe açığı 40 milyar dolardan, yıllık bütçe açığı ise 500 milyar dolardan fazla. Amerikalı uzmanlar Amerikan imalat sektörünün her geçen gün kan kaybetmesinden endişe duyuyor. Küçük ölçekli Ameri-

kan İmalatçıları, Amerikan mallarının yabancı mallardan daha ucuz olması, böylelikle de rekabet avantajı elde edilmesi amacıyla büyük bir dolar devalüasyonu için bastırıyor. Aşağıda göreceğimiz gibi, bu çözüm ABD için mümkün değil, çünkü ABD'nin dünya üzerindeki finansal egemenliğinin gereklerine uymuyor.

Sınırsız Borçlanmanın Sırrı: Doların Egemenliği

Normalde, ulusal borcu hızla artan bir ülke ciddi sorunlarla karşı karşıya demektir. Yatırımcılar ülkenin borçlarını ödeyemeyeceğini düşünüp yatırımlarını geri çeker; bankacılar yeni kredi vermek istemez, sonunda söz konusu ülke, ödemeler dengesi krizi yaşamaya başlar. Borçlu, üçüncü dünya ülkelerinden biriyse, IMF'ye ve Dünya Bankası'na başvurmak durumunda kalır. Bu iki kurum sırayla "yapısal uyum" programını uygularlar, böyle bir durum da büyük çoğunluğun tüketimini ve iş gücü maliyetini sıkıntıya sokar, ülkenin ihraç ettiği hammaddeleri ucuzlatır, kamu sektörünün varlıklarından ve doğal kaynaklardan yabancı yatırımcıların en ucuz şekilde faydalanmasına yol açar vb. Ancak şimdiye kadar ABD gerçekten korkunç miktardaki ulusal borcunu, önemli bir nedenden ötürü döndürmeyi başardı. Dünyanın lider kapitalist ekonomisi ve askeri bir süper güç olmak, ABD'nin para biriminin ülkeler arası ödemelerde (ve tabii döviz rezervlerinde) kullanılmasına yol açtı. Borçlarını ödemek istediğinde sadece bir hazine bonosu satışa çıkarıyor (yani sermaye piyasasından borç alıyor), dünyanın dört bir yanından yatırımcılar da bunu elde edebilmek için koşturuyorlar. Yabancı yatırımcılar yalnızca devlet bonolarını satın almakla kalmayıp, Amerikan şirket tahvillerine, hisselerine ve gayrimenkullerine de yatırım yapıyor. Dünyanın tasarrufuyla artan sermaye girişi ABD'nin IMF ve Dünya Bankası'nın Arjantin, Brezilya, Hindistan vb. ülkelerde uyguladığı yöntemlere maruz kalmadan her yıl ihraç ettiğinden çoğunu ithal etmesine yol açıyor.

Bu altın yumurtlayan tavuğun yumurtlamaya devam etmesi, ABD'nin süper emperyalist güç olarak kalmasına ve doların da uluslararası ödemelerde kullanılmaya devam etmesi gibi koşullara bağlı kuşkusuz. Ancak bu koşullar şu an tehlikede.

Doların Egemenliğinde Petrolün Rolü

İkinci Dünya Savaşı sırasında Bretton Woods konferansı emperyalist güçlerin gelişimine önem vererek önceki on yıllarda yaşanan mali krizlerden kaçınmaya çalışmak ve bu güçlerin istikrarını sağlamak amacıyla savaş sonrası için uluslararası mali düzenlemeler yaptı. Konferansta yapılan en önemli şeylerden biri ABD dolarının değerini altına sabitlemek oldu: 3 gram altın 35 ABD dolarına denk olacaktı. Ellerinde ABD doları bulunduranlar dilerlerse paralarını altına çevirebilecekti. Kimse böyle bir şeyi yapmak istemeseydi sorun çıkmayacaktı. Ancak altmışlı yılların ortasından başlayarak (Vietnam savaşına ve sosyal yardım programlarına harcamalar artınca), yani enflasyon doların değerini düşürmeye başlayınca, yabancı dolar sahipleri ellerindeki doları altına çevirmeye başladı.

Altın stoku azalan ABD paniğe kapılarak 1971 yılında dolar karşılığında alınan altın miktarını azalttı, 1973'te de tek taraflı olarak doların altına çevrilemeyeceğini duyurdu. Bu beklenmedik gelişmeye karşın ülkeler uluslararası para birimi olarak doları kullanmaya devam ettilerse, yatırımcılar yatırımlarını dolar olarak yaptılarsa; bunun nedeni dünyada süper güç olmaya devam etmesi, ona rakip olacak başka bir para biriminin yokluğudur. ABD'nin petrol üreticilerini denetliyor olması da bunda çok önemli bir rol oynadı. Arjun Makhijani konuyla ilgili şöyle diyor:

"İran, Venezüella ve Suudi Arabistan önderliğindeki petrol ihracatçıları petrol fiyatını dolar üzerinden belirlemeye devam etme kararı aldılar; bu ABD'ye ve bu ülkenin para birimine duydukları güvenin bir göstergesi gibi görünebilir. Ancak o za-

man başka seçenekleri yoktu, çünkü aslında başka bir alternatif söz konusu değildi.

> "Petrolün dolara endeksli olması ve ABD'nin Ortadoğu'nun büyük bölümünde asker bulundurması, doların konumunu güçlendirdiği izlenimini veriyordu. O sıralar İran Basra Körfezi'ndeki en yakın ABD müttefikiydi ve ABD'nin askeri varlığına izin verdi. İran bölgedeki en büyük askeri güce ve en büyük nüfusa sahipti ve dünyanın ikinci büyük petrol ihracatçısıydı.
>
> "Bugüne kadar, petrolün dolara endeksli olması ABD'ye uluslararası ticarette büyük avantaj sağlıyordu. Şirketler ve ülkeler ABD doları ile ticaret yaptılar, böylelikle de ABD Hazinesini ve ABD Merkez Bankası Kurulunu küresel maddi politikanın hakemleri haline getirdiler. Ancak ABD dolarının istikrarının, dolayısıyla da küresel maddi sistemin istikrarı, dünya "kara altın" [petrol] rezervlerinin neredeyse üçte ikisini kontrol eden Basra Körfezi ülkelerinin mali politikalarına bağlı."
>
> "Bu zayıflık 1979'da, Ayetullah Humeyni'nin İslami devrimi İran Şahını tahttan indirdiğinde ABD'nin küresel petrol bölgesindeki en büyük askeri müttefikini kaybetmesiyle belirginleşti. Petrol fiyatları varil başına 40 dolara fırladı (Reel anlamda bugünkü seviyenin neredeyse üç katı) ve dolar diğer para birimleri karşısında bir anda değer kaybetti. Altının fiyatı *ons* (3 gram) başına 800 dolara fırladı. ABD yabancıları ellerindeki ABD dolarlarını diğer para birimleriyle değiştirmemek için teşvik etmek amacıyla, faiz oranlarını büyük ölçüde arttırmak (yüzde 15-20 oranında, yani 2. Dünya Savaşı'ndan beri görülen en büyük ekonomik krize yol açarak) durumunda kaldı." ("Saddam's Last Laugh: The Dollar Could Be Headed for Hard Times If OPEC Switches to the Euro" [Saddam'ın Son Kahkahası: OPEC Euro'ya geçerse Doları Zor Günler Bekliyor], Tom-Paine.com, 9/3/01)

Yukarıda anlatılan konuları özetlemekte fayda var:

ABD, ve hatta dünya ekonomisi, aşırı üretim kriziyle karşı karşıya.

ABD Merkez Bankası ekonomik krizi önlemek için daha önce görülmemiş miktarlarda kredi vererek talebi arttırıyor.

ABD bunu yapacak bütçeye sahip, çünkü yabancılar birikimlerini ABD doları cinsinden varlıklara yatırıyorlar.

ABD'nin dünyadaki üstünlüğü ve özellikle petrol üzerindeki hakimiyeti, onu uluslararası sermayenin en güvenli limanı haline getirdi.

Ancak ABD'nin dünyanın birikimlerine ev sahipliği edecek oluşu hem iyi hem de kötü. ABD para kaynağının yarısı ya da daha fazlasını elinde bulunduran yabancılar, doları düşürmeye karar verirse, doların değeri düşecek ve bu durum ülkeden daha fazla sermayenin uçup gitmesine yol açacak.

ABD, bunu engellemek ve yabancı sermayenin ABD'ye dönmesini sağlamak için faiz oranlarını hızla artırmalıdır.

Ancak böyle bir şey gerçekleşirse, 1980'den beri ABD borçlarının artışı da göz önünde bulundurulursa, bu kez hızla artan faiz oranları dünyanın her yerinden duyulacak bir çarpışmaya yol açabilir. Çünkü borcu olan Amerikan şirketleri ve tüketiciler borçlarını ödeyemeyebilir, bunun sonucunda piyasa bu iki grubun mallarıyla dolabilir, mal fiyatları düşer, ve (para yerine beş para etmez mallarla dolan) bankalar da batar. Kısaca, yeni bir Büyük Buhran yaşanabilir.

Euro'nun Sonuçları

1970'lerde doların alternatifi yoktu. 1 Ocak 1999'da ise yeni bir alternatif ortaya çıktı; bu alternatif Avrupa Birliği'nin (AB) yeni para birimi euro idi. Kuşkusuz, yatırımcılar bir anda euroya hücum etmedi. Euro başlangıçta, yani 2000 sonlarında, dolar karşısında %30 değer kaybetti. Ancak geçen yıl hızla yükselmeye başlayarak geçen aylarda dolarla eşit değere geldi (yani bir euro bir dolar civarındaydı).

Euro'nun cazibesinin artmasında üç etken rol oynadı.

Birincisi, AB, hemen hemen ABD ile aynı boyutlarda büyük emperyalist bir ekonomi olduğundan, yabancı yatırımcılar için cazip ve istikrarlı bir yatırım alanı.

İkincisi, yabancı yatırımcıların dolar birikimleri müthiş boyutlarda olduğundan, çeşitlilik yoluna giderek bir dolar düşüşü sonucunda oluşacak riskleri azaltmaya çalışıyorlar: Dağ gibi ABD borçları ve ABD hükümetinin bu sorunu çözememesi onları kızdırıyor.

Üçüncüsü, Amerika'nın askeri baskısından canları yanan bazı ülkeler, doların artık eskisi gibi güçlü olmadığını fark edip euroya geçerek misilleme yapmayı düşünüyorlar.

Dolayısıyla Kasım 2000'de bile, yani euro dolardan yüzde 30 düşükken, Irak, BM'den, "BM gıda için petrol programı" kapsamındaki ödemenin euro üzerinden yapılmasını istedi; üstelik para piyasalarının o zaman euro için canlılığın söz konusu olmadığını düşünmesine, ve Irak'ın müşterilerin döviz çevirme tutarlarını telafi etmek amacıyla varil başına 10 *cent* zarar ederek ani bir fiyat değişikliğine gitmesine rağmen... Irak ayrıca New York'taki 10 milyar dolarlık dondurulmuş hesabının da euro'ya çevrilmesini istedi. ABD'nin piyonu BM, Irak petrol ihracatını askıya alacağını söyleyene dek bu isteği kabul etmemekte direndi. ("Iraq: Baghdad Moves to the Euro" ["Irak: Bağdat Euro'ya Geçiyor"] , Radio Free Europe (Özgür Avrupa Radyosu), 1/11/00; "Iraq uses the euro in its trade deals," ["Irak ticari anlaşmalarında euro kullanıyor"] Arabic News.com, 7/9/01)

ABD'nin Irak ve Kuzey Kore'yle birlikte "şer ekseni"ne dahil ettiği İran da euro'ya geçmeyi düşünüyor. İran Ulusal Petrol Şirketi de 1998'de "Bu para bizi doların hükmünden kurtaracak," ve "biz de euro kullanacağız" diyerek euro'ya yeşil ışık yakmıştı. Ulusal petrol şirketi ve diğer petrol şirketleri de Avrupalı ve Latin Amerikalı ortaklarına "euro'yu tercih edeceklerini" belirttiler. İran bundan sonra dolar kullanmaya devam etmiş de olsa, Irak örneğini izleyeceğine dair belirtiler var. Yıllık İran devlet bütçesinin Mart 2002'te kadar olan kısmı dolar üzerinden hesaplandı; ancak Aralık 2001'de bir petrol bakanlığı yetkilisi bunun "gelecekte değişebileceğini" söyledi.

Iran News [İran'dan Haberler] (29/12/01) petrol ticaretinin ve diğer alanlarda ticaretin euro üzerinden yapılması çağrısında bulundu: Bize dolardan daha fazla avantaj sağlarsa "tercihimiz Euro'dan yana olacaktır." O zamandan beri euro dolara karşı yüzde 14'lük bir avantaj elde etti. (İran euro'yu ABD dolarından kurtuluş yolu olarak görüyor", Agence France Presse [Fransız Haber Ajansı], 31/12/01)

Suudi Arabistan'daki bazı çevreler euro'ya geçişi "İsrail'in en büyük mali ve siyasi destekçisi ABD için [petrol ambargosundan] daha etkili bir cezalandırma" olacağını belirttiler. ("Petrol ticaretini dolar yerine euro'yla yaparak karşı çıkalım", *Oil and Gas International* internet sitesi, 15/4/02)

Mayıs 2001'de yapılan Rusya-AB zirvesinde,

> "AB liderleri... Moskova'ya ihracatta dolar yerine euro kullanma çağrısında bulunarak, ve yatırım ile ticarette cazip bir vaatler serisi teklif ederek, Rusya'yı yeşil paralara [dolar] duyduğu güvenden vazgeçirmeye yönelik cüretkâr girişimler yaptı.
> "Rusya Bilim Akademisi, Haziran 1999'da Rusya merkez bankası tarafından verilen bir raporda şöyle dedi: 'Euro'nun yürürlüğe girmesi Rusya'nın stratejik çıkarlarına doğrudan olumlu etki yapacak ve dünya ekonomisiyle bütünleşmesine ilişkin koşulları değiştirecektir. Nihai olarak, bu durumun sonuçları ülkemizin yararınadır.' Bilim Akademisi'nden Olga Butorina, 1998'deki ticaret devrinin yüzde 33'ünü AB ülkelerinin, buna karşılık, yüzde 8'ini ise ABD'nin oluşturduğunu, ve yabancı ticari sözleşmelerin (özellikle de petrol, benzin ve diğer mallara ilişkin olanlarının) dolar üzerinden yapıldığını söyledi. [Euro'ya geçiş sonucunda] Tüm dünyada Euro talebinin çok büyük ölçüde artacağını, bunun çok önemli bir stratejik geçiş olacağını, ve uluslararası ticari piyasalarda euronun dolarla rekabet etmeye başlayacağını da sözlerine ekledi." (*Asia Times*, 19/5/01)

Euro'ya geçmesi muhtemel bir diğer aday ise, geçtiğimiz yıl boyunca ABD'nin, lideri Hugo Chavez'i devirmeye çalıştığı (ancak şu ana dek başarısız olduğu) ülke Venezüella. Euro'ya

geçecek olan ülkeler yalnızca petrol ekonomileriyle sınırlı kalmıyor (örneğin Kuzey Kore çok yakın zamanda döviz rezervlerini euro'ya çevireceğini açıkladı). Önde gelen petrol ihracatçılarının da ödemeleri euro üzerinden kabul etmelerinin dolar üzerinde yıkıcı sonuçları olacaktır.

Euro'yu ne kadar çok ülke kullanmaya başlarsa, bu paranın cazibesi o kadar artacaktır.

Dolar değer kaybedebilir

Doların ticaret payı azaldıkça, merkez bankaları döviz rezervlerinin benzer şekilde dağıtılmasını isteyecekler. Asya merkez bankaları dünya döviz rezervlerindeki büyümenin yüzde 80'ini oluşturuyor, mevcut rezervler *1.5 trilyon dolar* gibi inanılmaz bir rakamı buluyor, bunların büyük bölümünü de Amerikan tahviline yapılan yatırımlar oluşturuyor. Asya merkez bankalarının rezervlerinin yaklaşık yüzde 85'inin ABD doları cinsinden olması bekleniyor. Yalnızca yüzde 15'lik bir euro'ya geçiş, dolardan 225 milyar dolar götürecek ve bu rakamı euro'nun hanesine yazacak.

Enron ve Worldcom tarafından yönetilen bir grup Amerikan şirketinin işlerini sağlama almakta olduğuna ve ABD imalat şirketlerinin kârının 1997'deki en iyi durumu ile 2002 yılı arasında yüzde 65 düştüğüne (Brenner, *op. cit.*) dair açıklamalar da yabancı yatırımcıların keyfini kaçıracaktır ([Dolar krizi çok yakın olabilir], Nick Beams, Dünya Sosyalist İnternet Sitesi, 18/6/02).

Kuşkusuz, bu eğilimlerin dikkate alınması gereken bazı ayrıntıları da var. Birincisi, dünyanın başlıca finans merkezleri hâlâ New York ve Londra'da bulunuyor, ve İngiltere hâlâ euro'ya geçmedi. Euro'nun Londra ve New York'la rekabet edecek herhangi bir merkezi de yok. Dolayısıyla İran da euroya geçmekte tereddüt ediyor: Londra hâlâ İran deniz aşırı ticaretinin finans merkezi.

Dahası, ne Avrupa ekonomileri ABD ekonomisinin çöktüğünü görmeye hevesli ne de Asya ekonomileri; çünkü, birincisi, böyle bir şey gerçekleşmeden ABD'deki holdinglerini kapatamayacak, bu nedenle de büyük kayıplara maruz kalacaklardır. İkincisi ABD mallarının bulunduğu ABD piyasasının çökmesi başlarına çok büyük işler açacaktır, ve üçüncüsü, dolar değer kaybederse Amerikan mallarının diğer paralar cinsinden maliyeti daha ucuz olacak, ve Avrupa ile Asya mallarının kendi pazarlarındaki yerlerini alması söz konusu olacaktır. Bu nedenle, Irak'ın aksine AB ve Asya işleri ağırdan alarak, geri çektiği yatırımların değerini korumak isteyecektir.

Bu, yatırımcıların toplu halde ve rasyonel davrandığı düşünülerek yapılmış bir tahmindir, gerçek olmaktan da son derece uzaktır. Ani bir geçiş söz konusu olur olmaz, sürü psikolojisi yaşanır. Bütün yatırımcılar yatırımlarını geri çekmek için yarışa başlarsa, bütün yatırımlarının değeri toplu halde düşer. New York tabanlı önde gelen yatırım bankalarından State Street'in araştırma başkanı Avinash Persaud şöyle diyor: "Uçurumun kenarına yaklaşıyoruz. Herkes doların sakin bir şekilde düşeceğini beklerse, bu düşüş ani olacaktır. Bunun nedeni herkesin dolar satın almadan önce bekleyecek olmasıdır" demektedir ([Dolar hızla değer kaybedebilir], Christopher Swann, *Financial Times*, 25/6/02).

ABD'nin tek taraflılığı

İçinde bulunduğumuz dönem boyunca, ABD tek taraflı tutumunu gittikçe daha da arttırarak Avrupa ve Doğu Asya ile ortaklık olasılığını zora soktu.

> İklim değişikliğine ilişkin Kyoto Protokolü'nün bağlayıcı yükümlülüklerini hiçe saydı, dolayısıyla dünyanın geri kalanında küresel ısınmayı önleme yükünü omuzlarından attı.

Yeni kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin bağlayıcılığını reddetti.

İnsan öldürmek amacıyla tasarlanmış mayınların kullanımını yasaklayan antlaşmayı imzalamayı reddetti.

Biyolojik Silahlar Konvansiyonunu güçlendirme sürecini hiçe saydı.

Önceki ABD yönetiminin Hindistan gibi üçüncü dünya ülkelerini imzalamaya zorladığı Kapsamlı Nükleer Deneme Yasağı Antlaşmasını kabul etmediği gibi, şimdi de nükleer gücü olmayan ülkelere karşı kullanmayı planladığını sakince söylediği bir dizi yeni nükleer silahı denemeye hazırlanıyor.

Anti Balistik Füzeler Antlaşması'ndan tek taraflı olarak çekildi, şimdi de füzelere karşı bir uzay "kalkanı" kurmak için çalışıyor (Ulusal Füze Savunması, misilleme korkusu duymadan diğer ülkelere nükleer saldırılar yapma şansı verecek ABD'ye). Böylece uzay dışında da denetim sağlamasına yarayacak alanı yaratacak.

BM'yi, Amerika'nın dikte ettiklerine uymazsa, onu dikkate almamakla açıkça tehdit etti.

ABD'ye 11 Eylül'de yapılan saldırının NATO'ya üye tüm devletlere yapılan bir saldırı olarak görüleceği ve buna göre davranılacağına ilişkin daha önce benzeri görülmemiş bir bildiriyi NATO'dan almayı başardıktan sonra, Afganistan işgalinde NATO'yu tanımadı, Avrupalı güçleri de yalnızca asayişi sağlamak gibi hafif görevleri yerine getirmeleri için tayin etti.

ABD ticaret alanında kendi sanayisini korumak amacıyla Avrupa çelik ihracatına ağır tarifeler uyguladı. Amerika'ın sığır ve muz ihracatına Avrupa'nın getirdiği sınırlamalar olarak gördüğü şeylere tek taraflı olarak misilleme yaptı. Her misilleme yıllık ticarette yaklaşık yüz milyon dolar anlamına geliyordu, ve ABD Avrupa'nın bu anlaşmazlıkları ortadan kaldırmaya yönelik tüm çabalarını geri çevirdi. ABD uluslararası herhangi bir organın onayını almaksızın, Küba ve İran gibi Amerikan "düşmanlarıyla" iş yapan Avrupa şirketlerine yaptırım uyguluyor.

Ticaret tartışmalarının sayısı artacak. Dünyanın önde gelen uçak üreticileri Amerikan Boeing ve Avrupalı Airbus, azalan siparişler için büyük savaş veriyorlar. 2003'te tarım sübvansiyonlarına, genetik yapısı değiştirilmiş ürünlere, ve tarım ticaretinin tamamına ilişkin bir tartışma yaşandı ([Amerika'nın İki Cepheli Ekonomik Çelişkisi], C. Fred Bergsten, *Foreign Affairs*, Mart-Nisan 2001).

Asya'daki ABD tehdidi, AB sınırlarında ekonomik bir blok kurmaya yönelik olan ve gittikçe artan eğiliminden kaynaklanabilir. Çin, Japonya, Güney Kore ve güneydoğu Asya ülkeleri yavaş yavaş Doğu Asya serbest ticaret bölgesine doğru ilerliyor. Güney Kore, Endonezya ve Tayland 1997-98 krizi boyunca IMF'den kredi alabilmek için yalvarmak durumunda kaldılar. Krediler ekonomik faaliyetleri neredeyse durduran ve şirketlerinin Amerikan şirketleri tarafından yutulmasına yol açan tasarruf önlemlerine bu ülkelerin uyması koşuluyla verilmişti. Bu deneyim para birimi çöküşlerini önlemeye yönelik ortak ayarlamaları tetikledi ve sonunda bu amaçla Asya Para Fonu (AMF) kuruldu. Bu ülkelerin kendi aralarında 1.5 trilyon dolar döviz rezervi olduğundan AMF ABD yönetimindeki IMF'ye rakip olabilecekti. Bu gelişmeler gelecekte ortak bir para birimine gidilmesine yol açabilir (Bergsten, age). ABD böyle ayrı bir bloğun doğmasını engellemek için elinden geleni yapıyor. Kapitalist Çin'in Güneydoğu Asya ekonomileriyle giderek artan bütünleşmesini önemli bir tehdit olarak görüyor. ([Çin, Asya'nın Ekonomik Süper Gücü olan ABD'nin Yerine Göz Dikti], Jane Perlez, *New York Times*, 27/6/02)

Dünyada ekonomik bunalım arttıkça, ABD, Avrupa ve Japonya'nın da durumdan olumsuz şekilde etkilenmesiyle, bu üç blok arasındaki gerilim daha da ciddi boyutlar alacak gibi görünüyor. Küresel talebi arttırmaya yönelik ortak çabalar ise, en büyük payı almak için rekabet etmelerinden daha düşük bir olasılık.

EKONOMİK KRİZE ASKERİ ÇÖZÜM

ABD de aksini yaptı zaten. Yukarıda sözü edilen çeşitli durumları *dünyanın en zengin petrol-üreten bölgelerini* ele geçirerek tersine çevirmeyi planlıyor. Bunu birbirine bağlı üç nedenden ötürü gerekli görüyor.

1. Petrol ikmalini güvence altına almak: *Birincisi*, ABD petrol ihracatına gittikçe daha da bağımlı hale geliyor: 20 milyon varillik günlük tüketiminin yarısından biraz daha fazlası ihraç edildi. Petrol ihracatını çeşitli kaynaklardan yapıyor: Kanada, Venezüella, Nijerya, Suudi Arabistan, ve hatta Irak. Ancak üretimi düşüyor, ve sabit şekilde düşmeye devam edecek, üstelik bir yandan tüketimi artarken... Gelecekte, kaçınılmaz olarak, Ortadoğu - Kuzey Afrika'ya daha da bağımlı hale gelecek: Bu bölgede yaşayan milyonlarca sıradan insan ABD'ye nefret besliyor, önde gelen üç petrol üreticisi (Irak, İran ve Libya) Amerika karşıtı olduğunu gizlemeye gerek duymuyor, ve diğerleri (Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri) Amerika karşıtı güçler tarafından devrilme tehlikesiyle karşı karşıya. ABD elbette farklı bölgelerden petrol tedarik edebilmek için elinden geleni yapıyor: Batı Afrika, Kuzey Latin Amerika, Hazar Bölgesi. Her şeye rağmen ABD şu basit hesaptan kurtulamıyor:

> "ABD Enerji Bakanlığı ve Uluslararası Enerji Ajansı, dünyadaki petrol talebinin, günlük 77 milyon varillik (mgv) mevcut rakamdan, ABD'nin etkisi ve güney ve doğu Asya'da doğan pazarlarla, 20 yıl içinde, 120 mgv'ye çıkabileceğini açıkladı. Söz konusu iki kurum, bu talebi karşılayacak tedariklerin büyük bölümünün OPEC tarafından karşılanması gerektiğini belirtti. OPEC'in üretiminin 1998'de 28 mgv'den, 2020'de 60 mgv'ye çıkması bekleniyor. *Kuşkusuz, bu artışın tamamı Ortadoğu'dan, özellikle de Suudi Arabistan'dan gelecek.*
>
> "Bu sonuca şu basit gerçekten varılabilir: Dünyanın bilinen petrol rezervlerinin yüzde 63'ü Ortadoğu'da, bunun yüzde 25'si ise Suudi Arabistan'da..."

> "Asya'daki petrol talebinin gelecek on yıllarda dikkate değer ölçüde artması bekleniyor, buna karşın petrol ihracatındaki büyümede hiçbir ekonomi ABD'ye rakip olamıyor. Geçen on yıl boyunca, ABD'nin ticari anlamda petrol piyasasındaki payı, Japon ve Çin hariç, diğer her ülkedeki toplam petrol tüketiminden yüksekti. ABD ihracatındaki artış, petrol ticaretindeki toplam artışın üçte birinden fazlasını ve 1990'larda OPEC'in toplam artışının yarısından fazlasını oluşturuyor. Ancak bu durum ABD'nin, petrol üretimindeki düşüşe rağmen, petrol piyasasındaki tek önemli güç olarak kalacağını gösteriyor." ("Enerji Üstünlüğü Savaşı", Edward L. Morse ve James Richard, *Foreign Affairs*, Mart-Nisan 2002)

ABD'nin petrol ihracatındaki artan bağımlılığı göz önünde bulundurulduğunda, petrol üreten bölgelerin *başka bir gücün etkisi altına girmesini, ya da bağımsız*[7] *hareket etmesini* kabul etme riskini alamayacağını söyleyebiliriz.

2. Dolar egemenliğini sürdürebilmek: İkincisi, diğer emperyalist güçler bölgede ABD üstünlüğüne son verebilirse, do-

---

7 Venezüella'da daha önce yapılan ABD kaynaklı başarısız darbe girişimi ve bunun tekrarlanmasının üç nedeni var: Birincisi, Venezüella Hugo Chavez'in liderliğinde halk yanlısı ekonomik değişiklikler yapıyor, çokuluslu petrol şirketleriyle daha iyi şartlar için anlaşıyor, ABD hakimiyetine başkaldırıyor ve kendisiyle benzer politikalar izleyen diğer ülkelere yardım etmek için uğraşıyor; yani Latin Amerika'nın geri kalanındaki ABD kıskacı için çok tehlikeli bir örnek teşkil ediyor. İkincisi, Venezüella batı yarımküredeki en büyük petrol ihracatçısı, aynı zamanda da ABD ithalatının en önemli kaynaklarından biri. Üçüncüsü, Chavez OPEC'i canlandırmak ve Amerikan etkisinden kurtarmak için çeşitli girişimlerde bulunuyor: Ağustos 2000'de Bağdat'a gidip petrol fiyatlarında düşüşü engellemek için OPEC üretim kısıtlamalarını aynen koruma gereksinimi konusunda Irak'ı ikna ederek Amerikalıları ve İngilizleri kızdırdı. Aynı gezi kapsamında OPEC'te birliği sağlamak amacıyla İran ve Endonezya'yı da ziyaret etti. ("Venezüella's Chavez Holds Iraq Talks" "Venezüellalı Chavez Irak'la Temasta", Leon Barkho, Associated Press, 11/8/2000). Chavez İran'dan Irak'a geçtikten sonra ise şöyle konuştu: "Bu durum onları (Amerikalıları) rahatsız ediyorsa bundan bana ne? Bu kendi bileceğimiz iştir, Venezüella egemen bir ülkedir." İşte Amerika bu iki nedenden ötürü rahatsız.

lar bundan çok etkinlenecekti. Euroya geçiş konusundaki baskı dayanılmaz hale gelecek ve dolar hakimiyetinin sona erdiğini ilan eden büyük çanı çalacaktı. Diğer yandan petrolün tamamen ABD denetiminde olması doların hakimiyetini korumasını sağlayacak (dolar, petrol üreticileri tarafından yalnızca uluslararası ticari faaliyetleri için kullanılmaya devam etmekle kalmayacak, aynı zamanda doların uluslararası prestiji de artacak) ve euronun kredibilitesi zarar görecekti.

1990'lı yıllarda önde gelen OPEC ülkeleri, petrol ve benzine yönelik yabancı yatırımı engelleyip yasakladıkları yirmi yıldan sonra, yabancı yatırımları büyük ve yeni girişimlerde bulunmaları amacıyla kendilerine çekmek için yarıştılar. 1990'ların sonuna doğru Venezüella, İran ve Irak yabancı şirketlerle önemli alanlara yönelik büyük anlaşmalar yaptı. Suudi Arabistan bile henüz el değmemiş doğalgaz rezervlerinden faydalanılmasına yönelik tekliflerde bulundu. Petrol devlerinin, ülkenin geniş petrol sahalarının gelecekte yabancı yatırıma açılacağı hesabıyla derhal değerlendirmeye aldığı bir hamleydi bu. Ne var ki Amerikan şirketleri İran ve Irak'tan, kendi hükümetlerinin yaptırımları nedeniyle men edilmişti. Sözleşme yapabilenler ise Fransız, Rus ve Çin şirketleri oldu. Chavez'in gösterdiği kararlılık sonucunda Venezüella'daki Amerikan şirketleri de kapatılıyordu. Suudi Arabistan'la girilen pazarlık (ki bu anlaşma Amerikan şirketlerinin liderliğinde yapılacaktı) sürecinde ilerleme kaydedilemedi; bunun nedeni ise Suudi Arabistan hükümetinin kamuoyundan gelecek tepkilerden korkmasıydı kuşkusuz. Dolayısıyla ABD Asya'yı işgal etmediği sürece, gelecek on yıl içerisinde önde gelen petrol sahası projelerinin denetimini sağlayamayacak ve bunun sonucu olarak doların egemenliği süremeyecekti.

3. Yeni bir silah: Petrol: Üçüncüsü, petrolün doğrudan Amerika tarafından kontrol edilmesi dünyadaki ve bölgedeki potansiyel tehditleri de bertaraf edecekti (Avrupa'nın emper-

yalist güçleri Japonya ve Çin). Dolayısıyla ABD'nin şu politikayı izlediği apaçık ortadadır:

> Yukarıda belirtildiği gibi, ABD birliklerinin bölgeye girmesiyle birlikte Fransız, Rus ve Çin şirketleri İran ve Irak'tan çıkarılacaklar.
>
> ABD, Bakü-Ceyhan Boru Hattı'na alternatifler üretebilmek amacıyla büyük girişimlerde bulunuyor (bilindiği gibi bu hat Hazar denizinden başlıyor ve Türkiye'den geçerek Akdeniz'e ulaşıyor). ABD Afganistan'ı işgal ederek, Orta ve Güney Asya'da bir dizi askeri üs kurdu: Pakistan, Afganistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan, ayrıca Gürcistan'daki askeri danışmanlar.
>
> ABD, Kolombiya'daki ayaklanmaları bastırabilmek için bölgeye iki denizci taburu göndermeye hazırlanıyor; ülkedeki Batı petrol boru hattını denetleyebilmek için ise yeni bir tugayı eğitiyor. Aynı zamanda da Venezüella'da seçimle işbaşına gelmiş Chavez Hükümetini devirmek için çalışmalarını faal olarak sürdürüyor.
>
> Nijerya Başkanı Obasanjo'yla Haziran 2002'de görüşen İsrailli lobi grubu İleri Stratejik ve Politik Araştırmalar Enstitüsü, ABD'nin Batı Afrika ile "tarihi ve stratejik düzenlemeler" yapma eşiğinde olduğunu ve bu bölgenin de "Amerikanın varlığını kabul edeceğini" iddia ediyor. Söz konusu Enstitü Gine askeri komutasında bir ABD körfezini destekliyor: Nijerya'nın güneyindeki Sao Tome adası ve askeri bir üs olma olasılığı yüksek bir bölge aynı ay içerisinde ABD'li bir komutan tarafından ziyaret edildi. Bu olay Nijerya hükümetinin OPEC'ten ayrılmayı ve buna alternatif olarak ABD'yle petrol ticaretini geliştirmeyi düşündüğü sıralarda gerçekleşti. Bölge, mevcut ABD petrol ithalatının yüzde 15'ini karşılıyor ve bu rakamın 2015'te yüzde 25'i bulması bekleniyor. ("US takes good look at west African oil" [ABD'nin gözü şimdi de batı Afrika petrolünde], Michael Peel, *Financial Times*, 25/7/02)
>
> Çeşitli emperyalist güçlerin petrol ihracatına göreceli şekilde bağlı oluşu da konuya ilişkin çok önemli bilgiler veriyor bizlere. Birleşik Krallık, Kuzey Denizi sayesinde net petrol ithalatçısı (yani belli bir ülke veya bölgeden olan ithalatı, o yere olan ihracatından faz-

la olan ülke) konumunda. ABD 2000 yılında günlük 19.5 milyon varillik ihtiyacının 9.8 milyonunu, yani yaklaşık yarısını ithal etti. Buna karşılık Japonya 5.6 milyon varillik ihtiyacının 5.5'ini; Almanya 2.8'in 2.7'sini; Fransa 2.1'in 2.0'ını; İtalya 2.0'ın 1.8'ini; ve İspanya 1.5'in 1.5'ini ithal etti. ("Top Petroleum Net Importers, 2000" [Başlıca Net Petrol İthalatçıları], US Energy Information Administration, www.eia.doe.gov) Başka bir deyişle bu ülkeler petrol ihtiyaçlarının 100'de 90'ını ithal ediyorlar. *Dolayısıyla bu ülkelerin, petrole yön verebilecek bir gücün şantajlarından etkilenebileceği söylenebilir.*

Mevcut ABD politikası bütünüyle yeni değil. ABD, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa'nın savaştan zarar görmüş ekonomilerini iyileştirmek için büyük yatırımlar yapmıştı: Bilindiği gibi buna "Marshall Planı" deniyor. Ne var ki ABD bu planı, Avrupa ekonomilerinin kendi kömürlerini kullanmalarını kesip Ortadoğu'daki Amerikalı petrol devlerinin rahatça tedarik edebileceği petrolü kullanmalarını dikte etmek için kullandı.

ABD'nin büyük petrol planındaki önemli unsurlarından biri Çin'i denetleyebilmek. Önümüzdeki yıllarda Çin de, ABD gibi önde gelen petrol ve benzin ithalatçılarından olacak: 2030'da günde 10 milyon varil ithal etmesi bekleniyor; yani dünyadaki petrol talebinin yüzde sekizinden fazlası (ABD'nin mevcut ithalatı günlük ihtiyacı olan 20 milyon varilin yarısı, yani günlük 10 milyon varil). Çin gelecekteki petrol tedariklerini güvence altına almaya çalışırken her an ABD tarafından kontrol ediliyor:

i) Çin 1990'ların başından beri, Hazar bölgesinden Çin'e uzanacak bir gaz boru hattı için bastırıyor. Çin, önerilen boru hattı için güvenli ve ekonomik bir organizasyon kurmak amacıyla "Şangay Beşlisi" (daha sonra altılısı) adlı bir grup oluşturdu. Grup Çin, Rusya ve ilgili Orta Asya ülkelerinden (Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve daha sonra Özbekistan'dan) oluşuyordu. Grubun açıklanan amacı bölgede fundamentalizmi ve terörü (Çin'in en batısındaki Xinjiang'a kadar yayılıyordu) denetlemekti. Ancak ABD'nin Afganistan'ı işgali ve askeri birliklerini Şangay grubunda yer alacak ülkelerde konuşlandırması Çin'in girişimlerini sabote

etti. Çin başkanı Jiang Zemin İran'a yaptığı bir gezide şöyle konuştu: "Pekin'in politikası Orta Asya ve Ortadoğu bölgesinde şiddete yönelik stratejilere ve ABD'nin askeri varlığına karşıdır ' Pekin gelişmekte olan ülkelerle birlikte Amerikan 'hegemonyacılığına' karşı çıkacaktır." ("China opposes U.S. presence in Central Asia" [Çin Orta Asya'da ABD varlığına karşı], Willly Wo-Lap Lam, CNN, 22/4/02)

ii) 2002'de, Çin şirketleri sırasıyla 585 milyon dolar ve 262 milyon dolara Endonezya'da iki alan satın aldılar. Endonezya başkanı Megawati Sukarnoputri 2001'de başkanlık görevine başladığından beri, Çin'i iki kez ziyaret etti. Bu ziyaretleri güney Çin'deki enerji sanayilerine sıvı doğal gaz tedarik etmeye yönelik 9 milyar dolarlık bir sözleşme yapmaya yönelikti ("Çin ABD'nin Asya'daki Süper Güç konumunu elde etmek için çalışıyor"). Tabii ki ABD Endonezya civarlarındaki faaliyetlerine hız kazandırdı: Filipinler'i fundamentalistleri avlamaya ilişkin "yardımını" kabul etmeye zorladı, Malaka Boğazını Hint ordusuyla birlikte denetim altına aldı ve Endonezya'yı bu ülke sınırlarındaki El Kaide unsurlarını bastırmaya yönelik "işbirliğinde" kendisiyle (yani ABD'yle) birlikte çalışmaya zorladı. Aralık 2001'de RAND Şirketi'nin ABD kongresinin "Güneydoğu Asya'nın güvenlik ve istikrarına ve bölgede ABD güvenliğine ilişkin tehditler"le ilgili komitesine yaptığı sunumda "en önemli konunun Çin'in bölgedeki en önemli güçlerden biri haline gelişi olduğunu ve Çin'in gücü arttıkça kararlılığının da artacağını" belirtiyordu. "Enerji keşfi ve kullanımı gibi faaliyetler anlaşmazlıklara yol açabilirdi," bu nedenle "Asya Pasifik bölgesinde gelişmiş bir güvenlik ağının" kurulması tavsiye ediliyordu. RAND şirketi, ABD'nin o zamanlar kullandığı "Filipinler'de az sayıda Abu Sayyaf gerillası avlama" bahanesini hiçe sayarak şöyle dedi: "ABD, Çin'e karşı Manila'nın tekrar başkaldırmasına yardım etmek amacıyla Filipinlere derhal hava savunması ve deniz devriyesi takviyesi yapmalı ve ABD ile Filipin arasındaki savunma ilişkilerine hız kazandırmalı... ABD beklenmedik durumlara zamanında müdahale edebilmek amacıyla Güneydoğu Asya'ya giriş ve destek ayarlamalarını genişletmeli ve çeşitlendirmeli. Altı ay önce kim

ABD silahlı kuvvetlerinin Afganistan'da askeri bir harekat planlayıp uygulamaya koyacağını tahmin edebilirdi ki?" Bali'deki terör eylemi ABD'nin Endonezya'ya girmesinde önemli bir kanıt, ABD için ise sevindirici bir gelişme olarak yorumlanabilir.

iii) Son olarak, Çin'in de tıpkı ABD gibi Ortadoğu petrolüne bağımlı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Çin ABD yaptırımlarının olumsuz etkilediği Ortadoğu ülkeleriyle (Irak, İran, Libya ve Sudan) petrol sahası gelişimi anlaşmaları yaptı. İşgal tehdidiyle karşı karşıya kalan bölge, Çin'in anlaşmalarının kaderinin Orta Asya boru hattından farksız olacağını gösteriyor. Öyleyse ABD-Çin Güvenlik Komisyonunun raporunda belirtilen durum hiç de şaşırtıcı değil: "Çin liderleri ABD'nin Çin'i denetim altına almak istediğini ve ABD'nin Çin'in enerji güvenliğini tehdit ettiğini düşünüyorlar" ("China digs for Middle East oil, US gets fired up" [Çin Ortadoğu petrolü için uğraşıyor, ABD kızgın], Reuters, 24/9/02).

ABD Ortadoğu'daki petrol kuyularını ele geçirdikten sonra ABD hangi şirketlerle anlaşma yapılacağını, petrol ticaretinde kullanılacak para birimini ve petrolün uluslararası piyasalardaki fiyatını belirlemekle kalmayacak, aynı zamanda petrolün nereye gideceğine de karar verecek.

Kısa vadede neler olacak?

ABD kısa vadede savaşın olumsuz etkilerini üzerinden atabilmek amacıyla rakiplerinden daha iyi bir konuma gelmeyi bekliyor. Irak rejiminin konvansiyonel silahlı kuvvetlerinin (hele kapasiteleri 1990'dan sonra üçte iki oranında azalmışken) ABD'nin Irak işgaline başlangıçta engel olabileceğini söylemek gerçekçi olmayacaktır.

Petrol fiyatlarındaki artış bütün ülkelerde etkili olacak; ancak ABD bu durumdan diğer ülkelere oranla daha avantajlı çıkacağını düşünüyor: Birincisi, dünyanın geri kalanından daha fazla harcanabilir gelire sahip ve net enerji ithalatı GSYİH'sının yalnızca yüzde birini oluşturuyor. Daha büyük, daha güçlü bir

ekonomi olan ABD kendisini fiyatlardaki artışın sonuçlarından diğer ülkelere oranla çok daha etkili bir şekilde koruyabilir.[8]

İkincisi, ABD, diğer emperyalist ülkelerle karşılaştırıldığında, enerji gereksiniminin daha düşük bir bölümünü ithal ediyor (Ayrıca 580 milyon varillik stratejik petrol rezervine sahip. Bu da iki aylık ithalata denk geliyor). Dahası ABD ekonomisi üçüncü dünya ülkeleri ya da diğer emperyalist ülkelerle karşılaştırıldığında *ağır sanayiye daha az bağımlı*, dolayısıyla benzin fiyatlarının artması halinde daha az zarar görecek bir yapıya sahip.

Üçüncüsü, ve belki de en önemlisi, uluslararası kriz zamanında sermaye güvenli limanlarda barınır. ABD dünyaya gücünü ispatlarsa, ve dünyadaki petrol stoklarına sahip olursa, yatırımcıların yatırımlarını dolar üzerinden yapacağını düşünüyor. Dolar diğer paralar karşısında değer kazanırsa, ABD de petrol fiyatlarındaki artıştan, diğer ülkelere oranla, daha az etkilenecek (bkz. "The Profits and Pitfalls of War in Iraq" [Artısıyla eksisiyle Irak savaşı], Strategic Forecasting, www.stratfor.com).

Ancak böyle bir strateji başarılı olsa bile, ters bir etkiye yol açacaktır. Doların değeri arttıkça, Amerikan mallarının Amerika'daki konumu sarsılacak, Pazar artık daha ucuz hale gelen ithal mallar tarafından ele geçirilecek. Zaten "gözle görülür şekilde sermaye değişim seviyesine inen" ABD ticari yatırımları ise imalat tabanına çekilerek daha da düşecektir.[9]

8 Ne olursa olsun ABD'de şu anda enflasyon tehlikesi söz konusu değil (diğer gelişmiş ülkeler gibi); asıl tehlike deflasyon, fiyatların düşmesi; bu da yatırımcıları isteksiz hale getiriyor.

9 Kuşkusuz bu durum silah imalatçılarını bir anda sevindirecek. Northrop Grumman, General Dynamics, ve Lockheed Martin şirketlerinin kazancı 2002'nin başında arttı bile. Şimdi çoğu Amerikan şirketi sermaye piyasasından para toplayabiliyor, bu da 2004'te satışların ve kârın sıçrama yaparak artacağını gösteriyor.—"ABD savunma sektörü parayı Bush'un terörle savaşına akıtıyor", *Financial Times*, 19/7/02. Bu sektördeki trendler kriz trendlerini bir şekilde yumuşatacak.

Bütçe açığı (yani ihracat ve ithalat arasındaki fark) daha da artacak; ancak ABD bu açığı, güçlü dolarda güvenlik arayan yabancı sermaye girişiyle karşılamak zorunda kalacaktır. Diğer paralar dolar karşısında değer kaybettikçe, diğer ekonomiler Amerika'dan gittikçe daha da az ithalat yapabilecek, ABD'deki imalat krizi daha da ciddi hale gelecek ve ABD'nin bütçe açığı da bu durumdan son derece olumsuz şekilde etkilenecek. *Bu, borç alınan yabancı sermaye girişine bağımlı bir üretimsiz tüketim tablosudur. Söz konusu girişler ise Amerikan ordusunun üstünlüğüne bağımlıdır* (bkz. "The Unbearable Costs of Empire" [İmparatorluğun Dayanılmaz Bedelleri] , James K. Galbraith, *The American Prospect*, 18/11/02).

Güç kaybından İleri Gelen Güçlenme

Öyleyse ABD'nin büyük stratejisi, dünyanın geri kalanı için büyük karışıklık ve zorluklara yol açacak da olsa, belli bir mantığa sahiptir diyebiliriz. Emperyalizm çömezlerinin hiç de yabancı olmadığı bir durum bu: Çökmekte olan emperyalist güç, yitirmekte olduğu ekonomik konumunu yeniden kazanabilmek için orduya ve sömürgelerine güvenir. Ancak ABD'nin uzun vadeli dünya hakimiyetini sürdürmesini sağlayacak askeri ve maceralarla dolu yolculuğu da, yine emperyalizm çömezlerinin çok iyi bildiği gibi, zorluklarla dolu.

Üretim tabanı zayıflayan bir emperyalist büyüme stratejisinin ekonomik maliyeti çok ama çok büyüktür. Savaş olmadan bile, ABD askeri harcamaları GSYİH'nın yüzde dördünü yutuyor: Bu yıl ABD askeri bütçesi 379 milyar dolar, yani geçen yıldan 48 milyar dolar fazla. Buna karşılık Soğuk Savaş dönemindeki ABD askeri harcamaları (yani ABD'nin nükleer silahlara sahip bir çok güçlü bir rakibi varken) 2002 yılı hesabıyla ortalama 347 milyar dolardı. (bkz. *Defense and the National Interest* online dergisinde yer alan istatistikler, www.d-n-i.net)

Irak işgalinin maliyetini tahmin etmek hiç de kolay değil. ABD Kongresinin tahminleri 44 milyarla 60 milyar dolar arasında değişiyor. Bu tahminlerde doğrudan maliyet dikkate alınmamış gibi görünüyor. 1991'deki Irak saldırısı 61 milyar dolara mal olmuştu, bu rakamın 48 milyar doları ABD müttefikleri tarafından karşılanmıştı. Yakında gerçekleşmesi beklenen işgalin maliyetinin de aynı olacağı düşünülürse, bugünün hesabıyla 80 milyar doları bulacaktır. Dahası, Kongre Bütçe Ofisi, Kosova işgalinden yola çıkarak, Irak işgalinin maliyetini yıllık 17 ila 45 milyar dolar olarak belirledi. Buna ek olarak, ABD bölgede başka ülkeleri de işgal etmeyi planlıyor; örneğin İran'ı ya da Suudi Arabistan'ı. Bu da savaşın faturasına her yıl tekrar eden bir nitelik kazandırıyor. Dolayısıyla doğrudan askeri harcamalar 100 ila 200 milyar doları bulacak, yani ABD GSYİH'sının yüzde bir ya da iki daha fazlasını.

Gerekli fonların borç alınması gerekecek. Üstelik bu kez ABD ekonomik krizinin ABD bütçe açığını tetiklediği bir zamanda. 2001 baharı ve 2002 sonbaharı arasında yıllık federal bütçe 360 milyar dolar azaldı.

Tanınmış bir Amerikan ekonomisti, William D. Nordhaus ABD'nin yüz yüze kaldığı asıl maliyetlerin çok daha fazla olduğu görüşünde: Tedarikte sorun yaşanan süre boyunca daha yüksek petrol fiyatları (petrol kuyularının zarar görmesi, durumu çok daha ciddileştirecek), belirsizlikten kaynaklanan psikolojik etkiler, ve bunların krizi GSYİH'nın iki ila beşi oranında tetikleyecek sonuçlar getirecek. Nordhaus dolaylı ve dolaysız maliyetleri toplayarak iyimser bir senaryoyla 10 yılda 120 milyar dolarlık bir rakama varıyor. Ancak işler ABD açısından ters giderse, 10 yıldaki toplam dolaylı ve dolaysız maliyet 1.6 trilyon doları bulabilir. ("Iraq: The Economic Consequences of War" [Irak: Savaşın Ekonomik Sonuçları], *New York Review of Books*, 5/12/02).

Dev Askeri Ağ

ABD çeşitli ve değişken rakipleri üzerindeki hakimiyetini sürdürebilmek için, çok büyük bir askeri güç ağı kurmak durumunda. 1988'de ABD'nin deniz aşırı ve yabancı üslerinin bölgelere göre dağılımı şöyleydi: Avrupa, Kanada ve Kuzey Atlantik'te 627; Pasifik ve Güneydoğu Asya'da 121; Latin Amerika'da 39; Ortadoğu ve Afrika'da 7; ve Güney Asya'da sıfır. Tabii ki o zamanlar SSCB'nin bir bölümü olan Orta Asya'da üs bulundurmak söz konusu olamazdı ("US Military Bases and Empire" [ABD Askeri Üsleri ve İmparatorluk], The Editors, *Monthly Review*, Mart 2002, James R. Blaker, *United States Overseas Basing*, New York, 1990).

1991'de Irak'a yapılan saldırı Suudi Arabistan'daki ABD üslerini, Bosna'ya müdahaleyi, daha sonra Yugoslavya'ya yapılacak saldırıyı, ve Avrupa'nın ABD denetimindeki NATO'dan kopması halinde ABD'nin kullanabileceği Avrupa'ya çok yakın olan üsleri sağladı.

Afganistan işgalinden beri manzara büyük ölçüde değişti. Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan, Afganistan ve Pakistan'da ABD üsleri (önce geçici; ancak daha sonra kalıcı olarak) kuruldu, ve Gürcistan'da ABD askeri danışmanları konuşlandırıldı. Şimdi ise Amerikan donanmasına ait gemiler düzenli olarak Hindistan'daki limanları ziyaret ediyor ve Sri Lanka'daki bir donanma üssü Tamil'deki ulusal mücadelede ABD müdahalesine maruz kalacak gibi görünüyor. Washington'daki askeri analistlerden John Pike şöyle diyor: "Amerikanın dünyadaki askeri varlığı şu an her zamankinden daha da ciddi bir durumda" ("US Expands Military Ties Worldwide" [ABD Tüm Dünyayla Askeri Bağlarını Güçlendiriyor], Sally Buzbee, Associated Press, 15/1/02).

Ancak üsler yeterli değil. ABD'nin bu çeşitli bölgelerde kendisine karşı mücadele eden yığınsal ve politik güçleri bastırması gerekiyor. Bu gereksinimi karşılamaya yönelik yabancı

ordular eğitmek amacıyla ABD harcamalarında korkunç bir artış söz konusu. Bu artış 1990'lardan beri hızla artmaya zaten başlamıştı (1999'a gelindiğinde ABD Özel Operasyon Kuvvetleri 152 ülkeyle birlikte tatbikatlar yapıyordu). ABD Kongresi asistanlarından biri Vietnam savaşına gönderme yaparak şöyle diyor: "Sanki yeni bir isyancı avlama dönemi başladı. Ancak bu kez komünizm yerine terörle savaşacağız." ("Alarm bells ring over US overseas military spending" ["ABD deniz aşırı askeri harcamaları için tehlike çanları çalıyor"], Jim Lobe, Asia Times, 9/2/02) "Savunma Bakanlığına göre 11 Eylül'den önce bir gün içinde 60.000'den fazla ABD'li askeri personel yaklaşık 100 ülkede geçici harekatlar ve tatbikatlar yapıyordu." (*Los Angeles Times*, 6/1/02, "ABD Askeri Üsleri ve İmparatorluk"tan alınmıştır)

Son derece önemli Barikatlar

Gerçekten de "yeni bir isyancı avlama dönemi" ya da ABD'nin saldırdıkları açısından bakacak olursak, isyan dönemi. ABD'nin artan askeri saldırıları dünya çapında ve bazı noktalarıyla eşi benzeri görülmemiş eylemlere yol açıyor. ABD'nin yaptıklarına gittikçe daha da çok kişi nefret duyuyor. ABD'nin tek güçlü yönü (etkileyici ve ileri teknoloji ürünü askeri gücü) ona Afganistan'da bile tam bir başarı sağlayamadı. Kukla yönetim yalnızca başkenti yönetiyor, üstelik bunu da ancak yabancı birliklerin ve ABD'li koruyucuların yardımıyla yapabiliyor; Amerika karşıtlarının her geçen gün artması pahasına. ABD'ye karşı savaşan güçler o kadar büyük bir başarı elde ediyorlar ki *Time* dergisi (18/11/02) bile makalelerinden birinin başlığını şu şekilde atıyor: "Denetim elden gidiyor mu? ABD Afganistan'da kan kaybettiğini anladı, düşman artık daha cesur."

ABD, Güney Kore'deki üslerini (bu üslerde bugün 37.000 asker bulunuyor), özellikle Çin'i kısa süre içinde vurmak gere-

kebilir diye korumak istiyor; ancak eşi benzeri görülmemiş bir kitlesel hareket ABD'yi ülkeyi terk etmeye zorluyor. Başkentte 300.000 kişinin, öteki şehirlerde ise daha az sayıda kişinin katıldığı gösteriler yapıldı.

Filipinler'deki ABD üsleri doksanlı yılların başlarındaki sistemli kitlesel mücadele sonrasında kapatılmıştı. Yeniden ABD üssü kurma çabaları ise Amerika'nın ilk deniz aşırı sömürgesi olan halk tarafından toplu gösterilerle protesto edildi bile.

Pakistan'da Amerikan üslerinin kaldırılması için eylemlerini sürdüren tek parlamenter platform, Müşerrefçin dikkatle yapılan seçimlerinde büyük başarı elde etti. *New York Times*'a göre ABD'nin Irak'a savaş açma planları Pakistan'da ABD'ye olan nefreti tetikliyor. "Pew Araştırma Merkezi'nin kısa süre önce yaptığı dünya çapındaki araştırma" yer alıyor gazetede: "Pakistanlıların yüzde 69'u ABD konusunda olumsuz görüş bildirdi, nüfusun yalnızca yüzde 10'u ABD'ye olumlu bakıyor." Araştırmaya katılan 44 ülke arasında Pakistan Mısır'la birlikte ABD'ye ilişkin en fazla olumsuz görüşe sahip ülke oldu" ("Anti-American Feeling Rises in Pakistan as U.S. Confronts Iraq" ["ABD'de Irak'a Yöneldikçe Pakistan'da Daha Çok Düşman Kazanıyor"], David Rohde, 22/12/02).

Amerikan birlikleri Irak işgaline hazırlanırken Kuveyt'te bile, 1991'de sözde kurtardıkları insanların ardı arkası kesilmeyen saldırısıyla yüz yüze. Kuveytli bir yetkili şöyle diyor: "Amerikalılar bize bu tip olayları abartmaktan kaçınmamızı, yoksa daha büyük saldırıların yapılabileceği bir atmosferin oluşabileceğini söyledi." ("US covers up killings of its troops in Kuwait" ["ABD Kuveyt'teki askerlerin ölümünü örtbas ediyor"], Jack Fairweather, *The Daily Telegraph*, 22/12/02)

Filistin'de, Ortadoğu'nun en büyük askeri gücü İsrail Cenin mülteci kampında karşılaştığı direniş için tamamen hazırlıksızdı. Son derece zayıf bir şekilde silahlanan Filistinli direnişçileri etkisiz hale getirebilmek için 10.000 asker ve 200 tanktan

faydalanması, beş kez komutan değiştirmesi ve 16 gün boyunca mücadele etmesi gerekti. Filistinliler savaşan kardeşlerine duydukları minnet ve saygıyı göstermek amacıyla bölgeye "Ceningrad" adını verdi (Hatırlanacağı üzere Stalingrad'daki kahramanca savaş İkinci Dünya Savaşı'nın dönüm noktası olmuştu). Cenin mahşer yerine döndü ve bilinmeyen sayıda Filistinli katledildi; ancak öyle görünüyor ki ölen savaşçı kardeşlerinin yerini alacak sonsuz sayıda Filistinli genç bulunuyor.

Tüm bunların en çarpıcı yanı ise şu: Venezüella'da ABD yanlısı güçlerin ikinci darbe girişiminin üzerinden iki ay geçti; amaçları petrol sektörünü durdurmak ve devletin faaliyetlerini sekteye uğratmaktı. Ancak halkın cevabı dev bir toplu seferberlik dalgası oldu. Tabii ki bu durum dünyadaki medya devleri tarafından görmezden gelindi. Bu dev dalga, Chavez hükümetinden yanaydı, bu dev dalga egemenlikten, insanlık onurundan yanaydı.

ABD Savunma Bakanı ise ABD'nin *aynı anda* "bir büyük savaş"ın üstesinden gelmeye fazlasıyla hazır ve istekli olduğunu söylüyordu. ABD'nin askeri saldırıları Irak'ta, Ortadoğu'nun diğer bölgelerinde, Kolombiya'da, Venezüella'da ve diğer birçok bölgede başladıkça, bu sözlerin doğru olup olmadığı ortaya çıkacak.

Karanlık güçlerin efendisi ABD ordusu sabit hedefleri vuracak donanıma her zamanki gibi sahip; ancak gerilla direnişine ya da toplu ayaklanmalara karşı başarılı bir geçmişe sahip değil. ABD güçleri çatışmalardan sonuç alamaz ya da başarısızlığa uğrarsa, ABD'nin mevcut saldırı planlarının deli saçması olduğu ortaya çıkabilir.

Birincisi, şimdi ABD'nin yaptıklarını yalnızca izleyebilen diğer emperyalist güçler, tam da ABD'nin ele geçirmek için uğraştığı bölgelerde karşılaştığı zorluklardan faydalanabilir. Zaten Avrupa Birliği (dünyanın en büyük beş petrol şirketinden biri olan TotalFinaElf'in anavatanı Fransa'nın baskısıyla)

Filistin sorununa ilişkin olarak ABD'nin planlarıyla örtüşmeyen bir teklif hazırladı; bu da ABD'yi son derece rahatsız etti tabii. Böyle bir müdahale, kargaşanın artmasıyla daha ciddi bir hal alabilir. Söz konusu rakip güçler emperyalist çıkarları yolunda ilerlemeye devam ederken, ABD'yle yaşanan anlaşmazlıkların kızışması, ABD saldırısından ilk etkilenenlerin işine yarayacak.

ABD savaş makinası üçüncü dünyada işgalci görevlerini yerine getirirken, maliyetler (hem finansal hem de siyasal anlamda) artacaktır. Zaten kriz sürecinde olan ABD ekonomisi onca yükü üstlenecek bir konumda değilmiş gibi görünüyor. ABD'nin bütçe ve ticari açıkları kontrolden çıkabilir. ABD politikası sonucunda dünyanın geri kalanında krizden etkilenen talep koşulları, ihracat talebi düşerken ve kendi evinde ithalat için rekabet artarken, tıpkı bir bumerang gibi ABD'yi vurabilir. ABD'nin ümidi, yani uluslararası belirsizliğin doların değerini artırması, iki ihtimalden yalnızca biri. Diğer ihtimal de (ki bu da aynı derecede mümkün) şöyle: Yatırımcıların korkusunun oluşturduğu baskıyla ABD biriken yükümlülüklerini yerine getiremezse, dolar *değer kaybedebilir.*

Daha ciddi bir krizin siyasi sonuçları göz ardı edilmemeli. Krizin ABD içindeki dev mekanizması (İç Güvenlik Bürosu ve ABD VATANSEVER kanunu adı altında) ve şovenizmin, yabancı korkusunun, ırkçılığın ve faşistçe duyguların kamçılanması ABD sınırları içindeki olası direnişe karşı şimdiden yürütülen hazırlıklar arasında.

Dünya çapında savaş karşıtı bir hareket başladı bile. 28 Eylül'de Londra, 1930'lardan beri, en büyük gösteriye tanık oldu; üstelik toplumun her kesiminden insan oradaydı. Dört yüz binden fazla kişinin katılıp "Filistin'e Özgürlük" ve "Irak'ı Rahat Bırak" diye bağırdığı gösteri ABD saldırısının ufak ortakları olan İngiliz yöneticilere politik anlamda zor anlar yaşattı. Aynı gün yüz bin kişi Roma'da yürüdü; ertesi gün 50.000

kişi Madrid'de. Avrupa'da gösterilerin hız kazandığı ve en büyük savaş karşıtı yürüyüşün yapıldığı tarih 8 Kasım, yer ise Floransa'ydı. Avrupa'nın diğer ülkelerinden birçok kişi oradaydı: İşçiler ve sendikaları, siyasi partiler, daha yirmisine gelmemiş gençler, öğrenciler, yaşlılar, üçüncü dünya ülkelerinin borçlarının kaldırılmasını isteyenler, antikapitalistler, sanatçılar, entelektüeller ve "Irak Savaşına Hayır", "Dünya Savaşına Hayır", "Bush, Blair ve Berlusconi Katildir" sloganları atarak ellerindeki pankartları, dövizleri ve afişleri taşıyan diğerleri.

26 Ekim'de Washington, San Francisco ve diğer Amerikan şehirleri, Vietnam savaşı günlerinden beri en büyük savaş karşıtı yürüyüşlere tanık oldu; "Savaşa ve Irkçılığa Karşı Hemen Şimdi" pankartı altında "Bomba Atmayın Bush'u Atın" ve "Petrol için Kan Akmayacak" diye bağırdı. Bu protesto hakkında rakamlar dışında (yalnızca Washington'da iki yüz bin) değinilmesi gereken üç nokta var: Birincisi, ülkedeki diğer protesto yürüyüşlerinin bir parçası (Filistin halkına destek amacıyla 20 Martta Washington'da yapılan bir yürüyüş ve NewYork City'de bulunan Central Park'ta 6 Ekim'de yapılan savaş karşıtı muazzam bir gösteri de dahil olmak üzere) olarak yapıldı. İkincisi, katılımcıların büyük bir bölümü, herhangi bir kuruluşa ya da örgüte üye olmayan, ve kendilerini "politik" olarak tanımlamayacak sıradan insanlardı. Üçüncüsü, 1960'larda böylesine büyük gösteriler ABD askerleri Vietnam'a gittikten üç dört yıl sonra yapılırken, tepki şimdi savaş başlamadan *önce* gösteriliyor. Savaş karşıtı hareket beklenmedik bir hızla büyüyor.

Olayların nasıl gelişeceğini kestirmek oldukça güç. Ancak şundan emin olunabilir ki bu olayları belirleyecek olan şey ABD'nin sofistike askeri teknolojisi değil, *dünyanın dört bir yanından insanın* göstereceği tepkinin ta kendisi.

4

SÖMÜRGECİLİĞİN MEŞRULAŞTIRILMASI

ABD ve Birleşik Krallık'ta son zamanlarda yazılan bir dizi makale ve kitap yeni bir *sömürgecilikten*, ya da emperyalist bir gücün doğrudan idaresinden söz ediyor. Yazarlar entelektüel anlamda yaratıcılıktan yoksun da olsalar, kitleleri etkileyebilecek önemli kişiler. Bu "yeni" doktrinin doğuşu son derece önemli: Özellikle yakın gelecekteki ABD planlarına kamuoyunu hazırlamak için yapılan açık girişimin bir parçası.

Sömürgecilik tarihi boyunca, beş yüz yıl önceki doğuşundan beri, sömürgeleştirilen halkların sömürülmeye ve boyun eğmeye karşı direnişine tanık oldu; ancak sömürge hakların dünya çapındaki büyük uyanışı yirminci yüzyılda, özellikle de 1917 Ekim Sovyet Devrimi'yle gerçekleşti. Sömürgeci güçler buna şiddete başvurarak, hatta katliam yaparak karşılık verdi. Fransız yönetimine karşı verilen Cezayir özgürlük mücadelesi, Hint özgürlük hareketi, Japon işgaline karşı savaşan Çin halkı, Hindi Çini halklarının Fransız yönetimiyle ve Malezya'ın İngiliz yönetimiyle silahlı mücadeleleri, Güney Afrika, Zimbabve ve Namibya halklarının özgürlük mücadeleleri ve diğerleri bunun bedelini on milyonlarca yaşamla ödedi.

Öyleyse bu mücadeleler, böylesine korkunç bir bedel pahasına sömürgeciliğin meşruiyetini paramparça etti ve halklara kendi kaderlerini, başka güçlerden ve emperyalist müdahalelerden bağımsız bir şekilde belirleme hakkı verdi. Mücadele bütün bir yüzyıl boyunca sürdü. Güney Afrika son on yıl içinde eski beyaz yönetime son vermeyi başardı. Emperyalist güçler Rus Devrimi'nden önce sömürgeciliği haklı çıkarmaya ya da meşrulaştırmaya hemen hiç gereksinim duymamıştı; ancak I. Dünya Savaşı'ndan sonra Milletler Cemiyeti (BM'nin önceki hali) "manda" sistemi kurmak durumunda kaldı; bu sistem sayesinde büyük güçler, kendi kendini yönetmeye henüz "hazır" olmadığını düşündükleri bölgeleri "yönlendirebileceklerdi". Sömürgeciliği gizlemeye yönelik bu tip faaliyetler de sözde "yönlendirilenler" tarafından ateşli bir şekilde protesto edildi. En sonunda, emperyalizm yüzyılın ikinci yarısında üçüncü dünyayı doğrudan yönetmekten vazgeçmek zorunda kaldı.

Emperyalist güçler, tıpkı dünyanın bazı yerlerinde o zaman kadar denemiş oldukları şekilde, dolaylı yönetim sistemini, yani yeni sömürgeciliği (*neo-colonialism*) büyük ölçüde süsleyerek ve genişleterek, yeni duruma ayak uydurdu; bu elbette şaşırtıcı bir şey değil. Hatta bazı durumlarda çeşitli ayarlamalar yoluyla daha da etkili bir sömürge düzeni sağlandı. Ne var ki doğrudan yönetim *seçeneğinin* avantajlarını hiçbir şekilde elde edemediler. ABD Vietnam'a asker gönderip ülkeyi etkili şekilde işgal ettiğinde bile, uğruna savaştığını iddia ettiği bir kukla rejimi kurmak zorunda kaldı.

Günümüzde ise ABD, dünyadaki rakipsiz üstünlüğünün keyfini çıkararak, bazı ülkelerde *sömürge benzeri* düzenlemeler yapmanın hiçbir sakıncası olmayacağını düşündü. Eski Yugoslavya'daki çatışmaların sonucu başka nasıl açıklanabilir ki? Bosna yönetiminin başına yetkili bir temsilci getirildi, üstelik bu kişi Bosnalı değildi; bölgeyi savunan askerler yabancıydı (yani Avrupalılarla Amerikalılar); ayrıca polis, yargıçlar, hapis-

hane görevlileri, hatta merkez bankası yetkilileri: Hepsi ama hepsi yabancıydı. Bölgenin yerel polisi BM tarafından finanse edilmiş ve eğitilmişti. Seçimler ise Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE) tarafından düzenleniyor ve denetleniyordu.

1999'da NATO Yugoslavya'ya saldırdıktan sonra, Bosna senaryosu bu kez Kosova'da uygulandı. ABD, Afganistan işgaliyle bu ülkede de sömürge benzeri bir düzen kurdu. Ve şimdi, ABD, aşağıda da göreceğimiz gibi, Irak'tan başlayarak Ortadoğu'nun çeşitli bölgelerine kadar uzanan planlar yapıyormuş gibi görünüyor.

Yeni sömürgeleştirme misyonunu haklı çıkarmak

Öyleyse yeni bir sömürgeciliği savunan kişiler ve "kuramcılar"ın birdenbire ortaya çıkması rastlantı olamaz. Söz konusu kişilere Amerikan basınından örnekler: *Wall Street Journal* editörü Max Boot, *Washington Post* köşe yazarı Sebastian Mallaby, *Newsweek* köşe yazarı Charles Krauthammer ve *Atlantic Monthly* yorumcusu Robert Kaplan. Amerikan öğretim görevlilerinden örnekler: Johns Hopkins Üniversitesi dış politika uzmanı Charles Fairbanks, Harvard İnsan Hakları Politikası Profesörü Michael Ignatieff, Harvard Üniversitesi Olin Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Başkanı Stephen Peter Rosen ve Georgetown Üniversitesi Jeopolitik ve Küresel Adalet Profesörü G. John Ikenberry. İngiltere'den örnekler ise şöyle: Başbakan Tony Blair'ın dış ilişkiler danışmanı Robert Cooper, Financial Times (Londra) ekonomi başyorumcusu Martin Wolf ve tarihçi Paul Johnson.[1]

1 Bkz. Cooper, "The Post-Modern State", in Mark Leonard (der.) *Reordering the World: The Long-Term Implications of September 11*, Foreign Policy Centre, London (Cooper'a ait bölüm için bkz: www.epuget.com); Wolf, "The Need for a New Imperialism", *Financial Times*, 9/10/01; ve Paul Johnson, "Colonialism and the war against Piracy", *Wall Street Journal*, 10/10/01.

Cooper'ın yaptığı (ve Wolf'un da taklit ettiği) kuramsal açıklamada ise aynen şunlar anlatılıyor: Gelişmiş ülkeler Afganistan gibi "Gelişimini tamamlamamış" ülkelerin tehdidi altında. Gelişmiş ülkeler, gelişimini tamamlamamış ülkelerin ulusal egemenliğini dikkate almayabilir, çünkü "gelişimini tamamlamamış dünya, zayıf ülkelerden oluşmaktadır. Böyle ülkeler Weber'in 'gücün tekel tarafından meşru şekilde kullanılması' ölçütüne sahip değildirler..." Cooper bu kategoriye net olarak belirtmediği şu bölgeleri katıyor: "Çeçenistan dahil eski Sovyetler Birliği'nin bazı bölgeleri... Uyuşturucu üretimi yapan başlıca bölgeler... Kısa bir zaman öncesine kadar Afganistan'da gerçek anlamda egemen bir yetkili yoktu; Burma ve Güney Afrika'nın bazı bölgeleri için de geçerliydi bu durum... Afrika ülkelerinin tamamı risk altında. Dünyadaki hiçbir bölge tehlikeden uzak değil..."

Böylesine zayıf rejimler dünyanın en güçlü ülkeleri için nasıl olur da tehdit oluşturabilir? Cooper bu tuhaf sorunun üstesinden şu şekilde geliyor: Böyle rejimler "postmodern [gelişmiş] dünya için tehlike oluşturabilecek devlet dışı aktörlerin üsleri haline gelebilir... Bu devletler var olan devletlerin tahammül edemeyeceği kadar tehlikeli hale gelirse, savunmacı bir emperyalizmden söz etmeye başlayabiliriz..."

İşin ilginç yanı, sömürgeciliği haklı çıkaracak şey, zayıf devletlerdeki güvenlik koşullarına ek olarak, bu devletlerin gelişmiş ülkeler tarafından desteklenen *ekonomik* politikaları izleme konusunda zayıf kalmasıymış gibi görünüyor. Cooper'a göre "sömürgeciliğe duyulan gereksinim, on dokuzuncu yüz-

---

Boot, Brzezinski, Kaplan, Ikenberry ve Rosen için bkz. John Bellamy Foster, "The Rediscovery of Imperialism", *Monthly Review*, November 2002. Philip S. Golub, "The Dynamics of World Disorder: Westward in the Course of Empire", *Le Monde Diplomatique*, İngilizce basım, Eylül 2002. Krauthammer ve Fairbanks için bkz. "It Takes an Empire', Say Several US Thinkers", Emily Eakin, *New York Times*, 1/4/02; Boot ve Kaplan bu eserde de anılmaktadır.

yıldaki kadar büyük boyutlarda. Küresel ekonomiye dahil edilmeyenler kısırdöngü içine girme riskiyle karşı karşıya. Zayıf devlet düzensizlik demek, bu da yatırımların azalması anlamına geliyor." Yani kaos. Cooper "etkin ve iyi yönetilmiş ihracat istikrarının ve özgürlüğün yer aldığı, yatırıma ve büyümeye elverişli bir dünyadan" söz ediyor. Martin Wolf'a göre ise "zayıf devlet" için diğer etkenlerin yanı sıra "belli gruplara hizmet edecek etkisiz ekonomik politikalar; mali sistemin krize girmesi, yüksek mali açıklar, enflasyon ve ithalata karşı fiyat koruması söz konusudur."

Wolf'a göre, "Zayıf devlet kurtarılacaksa, dürüst hükümetin en gerekli katmanları (hepsinden önemlisi *güç mekanizması*) dışarıdan getirilmelidir... *Kaosla başa çıkmanın en etkili yolu ve geçmişte de en çok kullanılmış olanı sömürgeciliktir.* Ama bugün ambalajın daha iyi yapılması gerekiyor: Öyleyse gerekli olan, insan haklarının ve kozmopolitan değerlerin kabul edebileceği türden, yeni bir emperyalizmdir."[2]

Mevcut sömürge savunucularının merkezi ABD'dir. Orada söz konusu olan "savunmacı bir emperyalizm" değildir. Aksine, imparatorluk *pozitif bir görevdir.* Charles Krauthammer cesurca davranarak yeni bir imperyum"dan söz ediyor. Kaplan'ın kitabı *Warrior Politics* [Savaş Politikaları] "Amerika'nın hafif emperyalist etkisi altında dünyanın uzak yerlerine refah götürme" seferinden söz ediyor. Kaplan'a göre, "İmparatorluğun pozitif bir yanı var. İmparatorluk, bazı yönleriyle, düzenin en iyi huylu hali." Ikenberry de Amerika'nın "emperyalist hedeflerini ve bunları gerçekleştirme yollarını" "iyi huylu" şeklinde yorumlu-

2 Blair Ekim'deki İşçi Partisi toplantısında şöyle konuşuyor: "Bu yalnızca bireysel özgürlük gibi dar bir anlamda özgürlük savaşı değil, her bireyin kendi potansiyelini sonuna kadar kullanabilmek için gerek duyduğu, derin anlamda bir ekonomik ve sosyal özgürlüğün savaşı... Aç, ezilmiş, yokluk içinde, cahil, muhtaç insanların savaşı; Kuzey Afrika'nın çöllerinden Gaza'nın yoksul bölgelerine, Afganistan'ın dağlarına kadar tüm insanlar: Bu savaş onların da savaşı."

yor. Önceki Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinski ise çok daha cesur. Ona göre ABD'nin imparatorluğunu muhafaza etmek için asıl olarak yapması gereken *gizlice iş çevrilmesini önlemek ve tebaa arasındaki bağımlılığı sağlamak, kendisine bağımlı olanları uysallaştırmak ve korumak, barbarların bir araya gelmesini ise engellemek.*"

İmparatorluğa sahip olmanın en önemli gereklerinden biri onun size ait olduğunu duyurabilme yeteneğidir; bu yüzden de Amerikalılar, doğal olarak, sürekli karşılaştıkları engellemelerden bunalmış durumda. Krauthammer şöyle diyor: "İnsanların ağzından artık 'imparatorluk' kelimesi duyulmaya başlıyor. Roma İmparatorluğu'ndan beri tarihte hiçbir ülke kültürel, ekonomik, teknolojik ve askeri anlamda bu denli baskın olmadı." John Bellamy Foster'ın dediği gibi, geçmiştekinden tamamen farklı olarak, "emperyalist" kelimesi artık solu değil, ABD entelektüelleri ve siyasi güç odaklarının açıkça kucakladığı "emperyalist" ya da "yeni emperyalist" misyonları çağrıştırıyor. ABD'nin bu misyonları, *New York Times* ve *Foreign Affairs* gibi prestijli yayın organlarında tekrar tekrar yer alıyor. "İmparatorluk" ve "emperyalizm" kelimeleri yeniden akademik bir saygınlık kazandı: Johns Hopkins Üniversitesi dış ilişkiler uzmanı Charles Fairbanks ABD'yi "oluşma sürecindeki bir imparatorluk" olarak tanımlıyor; Harvard Üniversitesi Olin Stratejik Araştırmalar Enstitüsü başkanı Stephen Peter Rosen ise şöyle yazıyor: "Hedefimiz [Amerikan ordusunun hedefi] bir düşmanla savaşmak değil, emperyalist bir konum kazanmak ve emperyalist düzeni sağlamaktır."

Bunların böyle apaçık bir şekilde söylenmesi insanın tüylerini ürpertiyor. *Wall Street Journal*'dan Max Boot, Afganistan ve Irak'ın askeri işgalinin gerekliliğinden söz ettiği "The Case for American Empire" ("Amerikan İmparatorluğu") adlı makalesinde, İngiliz Emperyalist tarihinin mirasına gönderme yapı-

yor: Bugün Afganistan ve diğer sorunlu ülkeler, bir zamanlar binicilik kıyafetleri giyip geniş kenarlı şapkalar takan, kendilerine de tamamen güvenen İngilizlerin zamanında oluşturduğu aydın yabancı yönetimin benzerlerine muhtaç" Tarihçi Paul Johnson ise doğrudan bir imparatorluğu şu şekilde eleştiriyor aynı gazetede:

> "Amerika ve müttefikleri, en azından geçici bir süre, burnunun dikine giden terörist devlet yalnızca askeri olarak işgal etmekle değil, aynı zamanda da yönetmekle uğraşmak durumunda kalabilirler. Sonunda Afganistan'a ek olarak Irak, Sudan, Libya, İran ve Suriye de bu durumun bir parçası haline gelebilir. Uluslararası hukuka [yani ABD'nin istediklerine] uygun davranan demokratik rejimler mümkün olan noktalara yerleştirilecekler; ancak bazı durumlarda Batının siyasi varlığı kaçınılmaz görünüyor."

ABD süper güç politikasının savunucularına göre, Amerikan askeri ülkeyi işgal ettikten sonra burada bulunan "terörist devlet" varlığını muhtemelen sürdüremeyecek. Hani bu devletler "burnunun dikine gitmeye" devam edecekti? Burada ifade edilmemiş olan şey şudur: Söz konusu ülkenin *halkı* direnmeye devam edebilir, böylece Amerikan askeri yönetimi de "kaçınılmaz" hale gelir.

ABD'nin benzeri düzenlemeleri meşrulaştırmak için uluslararası yasal organlar yaratmaya çalıştığı apaçık ortada. Yukarıda sözü edilen türden meşhur kurumlara mensup "entelektüeller" yalnızca zamana ya da yöneten sınıfın çıkarlarına özgü durumu yansıtmakla kalmıyor: Aynı zamanda üst düzey yetkililer ve politikacılarla yapılan görüşmeleri de gösteriyor. Belki de bu durum görüşleri arasındaki tesadüfi gibi görünen benzerliği açıklıyor. Wolf "Bir tür BM himayesi geçici olarak yürürlüğe konabilir" diyor. Boot, Milletler Cemiyeti "manda" sisteminin yeniden uygulanmasını istiyor, John ise şöyle konuşuyor:

> "Bence dönem ortasına ilişkin en etkili çözüm, savaş arası dö-

> nemlerde sömürgeciliğin "saygın" bir türü olan eski Milletler Cemiyeti manda sistemini yeniden uygulamak olacaktır. Suriye ve Irak bir zamanlar manda sisteminin en iyi örneklerindendi. Sudan, Libya ve İran uluslararası sözleşme çerçevesinde özel rejimler haline getirildiler. Komşularıyla barış içinde yaşayamayan ve uluslararası topluluğa gizliden gizliye savaş açan ülkeler tam bağımsızlık bekleyemez. Amerikalıların önderliğindeki girişim, Güvenlik Konseyinin daimi üyelerinin çeşitli düzeylerdeki desteğiyle, terörist devletleri sorumlu bir denetime tabi tutan yeni bir BM mandası türü oluşturmak zor olmayacaktır."

Geçen yıl içinde ABD'nin yaptıklarına şöyle bir bakmak Wolf, Boot ve Johnson'la birlikte "kendilerine has" mevcut ve resmi düşünme tarzlarını doğruluyor.

Afganistan

Buradaki mevcut rejim ABD önderliğindeki işgalin ardından işbaşına getirildi. Devletin geçici başkanı bizzat ABD tarafından görevlendirildi (tabii ki büyük bir Amerikan şirketinde ve daha sonra da CIA'da çalışarak rüştünü ispat ettikten sonra). Devlet bütçesi dış yardımlardan oluşuyor. 29 Ocak'ta IMF'nin para ve dövizden sorumlu müdür yardımcısı, ülkenin para birimini bırakıp, "geçici bir süre için" dolar kullanmasını önerdi. Ülkenin merkez bankasını IMF ve Dünya Bankası yönetiyor. Ülkedeki okullarda okutulan kitaplar bir Amerikan üniversitesinde hazırlanıyor. Ülkedeki medya işlemlerinin yürütülmesine ise BBC yardım ediyor.

> Başkentin güvenliğini Amerika önderliğindeki uluslararası bir güç sağlıyor. *Times of India* (21/12/01) gazetesi ABD ve kuyruğu Birleşik Krallığın bu gücün "BM sözleşmesi Madde VII uyarınca açık uçlu bir mandaya sahip olmayı, böylece şiddete yönelik operasyonlar ve tutuklamalar yapabilmeyi ve nefs-i müdafaa dışındaki durumlarda da güç kullanımına başvurabilmeyi"

talep ettiğini yazdı. Washington ayrıca BM mandasındaki gücün ABD ordusu Merkezi Kumandası (Centcom) altında faaliyet göstermesini istiyor. Böyle bir durum gücün faaliyetlerini Afganistan'daki ABD askeri kampanyasını büyütmek için yürütmesini sağlayacak. Washington bu kampanyayı El Kaide ve Taliban bölgenin denetimini kaybettikten sonra da sürdürmeyi planlıyor. ABD ve İngiltere, Rusya ve Fransa'nın olumlu baktığı kısa süreli şartlar yerine açık uçlu haklar istiyor..... Abdullah [tayin edilen dışişleri bakanı] BM Güvenlik Konseyine, uluslararası gücün yalnızca nefs-i müdafaa amaçlı güç kullanımına izin verecek Bölüm VI'e tabi olması gerektiğini söyledi. Ancak ABD baskısı altında Karzai Abdullah'ı etkisiz bıraktı ve daha sıkı olan Bölüm VI mandasına razı olarak güce (İngiltere'nin tek taraflı olarak beyan ettiği gibi) büyük rahatlık sağladı."

Mart 2002'de ABD'nin yeni Afgan ordusu bütçesine yardım edeceği ve bu ordunun eğitimini üstleneceği açıklandı. Bu güç için gerekli düzenlemeleri ise ABD Merkezi Komutası genel kurmay başkanı yaptı.

Bu sırada ABD ülkenin çeşitli kısımlarında savaş operasyonlarına, ülkenin sözde hükümetini dikkate almaksızın devam ediyordu. 4 Aralık 2001'de ABD Dış İlişkiler Konseyi Başkanı Richard Haass şöyle söyleyecekti: "Yeni geçici yetkililer işlerine devam ederken savaşı sürdürmemizin hiçbir mahsuru olmadığı görüşündeyim."

ABD 20 Aralık'ta, bölgedeki önde gelen savaş yanlılardan birinin verdiği bilgilere dayanarak, Karzayi'nin göreve başlama törenine katılmak üzere Kabil'e giden, ve Karzayi yanlısı yaşı ilerlemiş köylülerden oluşan bir konvoyu bombaladı. Patlamadan kurtulan köylüler iki köy arasında kalan bir tepeye kaçıştı, bombardıman uçakları ise geri dönerek iki köyü birden bombaladı. Ölü sayısı: 42.

29 Aralık'ta ABD uçakları Kala Niyazi köyünü, bir BM sözcüsüne göre 52 köylüyü katlederek bombaladı. Bunun üzerine

Savunma Bakanı Muhammed Fahim ABD bombardımanının durdurulmasını istedi. Afganistan'ın doğusundaki yaşlı köylüler yüzlerce köylünün öldürüldüğünü söyledi. Ne var ki ertesi gün, geçici hükümetin başında bulunan Hamit Karzayi bombardımanı desteklediğini belirtti. ABD Afganistan elçisi sivillerin ölmesine çok üzüldüğünü ("Kusursuz savaş olmaz"); ancak bombardımanın hedeflere ulaşılana dek süreceğini söyledi.

30 Ocak'ta ABD özel güçleri bir bölgedeki 16 rejim yetkilisini öldürdü ve 27'sini esir aldı. Afgan 'hükümeti' (buna hükümet denebilirse tabii) kurbanların kendi yetkilileri olduğunu ve ölenler arasında bölge polis şefinin de bulunduğunu belirterek bombardımanı kınadı; ancak Pentagon bu hedeflerin meşru olduğunu söylemekle yetindi.

ABD uçakları 1 Temmuz 2002'de, belli ki Uruzgan bölgesinde bulunan Kakarak'taki bir düğüne Taliban liderlerinin katıldığından şüphelenerek, dört köyü bombaladı: 60 masum köylü katledildi, bir gecede bütün aileler öldürüldü. Sabahleyin ise Amerikan güçleri köye girerek evlere saldırı düzenledi, kadınların ve erkeklerin ellerini bağladı ve halkın kurbanlara yardım etmesine, onları hastaneye götürmesine ve giysileri yanmış çıplak ve ölü vücutların üstünün örtülmesine izin vermedi. Elbette askerler, ABD ordu arşivleri için ölü vücutları kameraya aldılar ve kadınlar da dahil olmak üzere hemen hepsinin fotoğrafını çektiler. (Bkz. Marc W. Herold, "The massacre at Kakarak" [Kakarak Katliamı], *Frontline*, 16/8/02)

Kakarak'ta yapılanlar Karzayi rejimini baskı altına soktu. Yüzlerce Afgan (yarısı kadın) cinayetleri protesto etmek için Kabil'de yürüdü: Eşi benzeri görülmemiş bir hareket. Karzayi Afganistan'daki müttefik güçlerin başında bulunan Korgeneral Dan K. McNeill'la bir araya geldi. Afgan dışişleri bakanı hava saldırılarıyla ilgili bir karara varmak amacıyla Afgan "hükümeti"nin harekete geçmesini istedi.

Bu istekler cevapsız kaldı, Pentagon yaptıklarını savunmaya devam etti ve ABD saldırılarına devam etti. Kakarak'tan kurtulanlardan birinin söylediği gibi: "Karzayi Amerikalılar için çalışan bir trafik polisi."

Mevcut rejimin ne kadar izole ve bağımlı olduğunun "Başkan" Karzayi'nin Temmuz'da eski korumalarının görevine son verip yerlerine Amerikan askerlerini almasından daha çarpıcı bir göstergesi olamaz. "Böyle bir hamlenin siyasi bedeli ağır olabilir, evet; ancak bu bedel, nasıl olursa olsun, başkanı kaybetmek kadar ağır olmayacaktır" diyor Batılı bir diplomat (üstelik bu diplomat Karzayi'yi "kaybedecek" olanın kendi ülkesi olduğunu gizlemeye de gerek duymuyor). Karzayi yalnız değil: Bazı bakanlar da ABD'li korumaları görevlendirdi. ABD Ağustos'ta şöyle bir açıklama yaptı: Karzayi'yi koruma sorumluluğu ABD Dışişleri Bakanlığı diplomatik güvenlik servisince, en azından bir yıl süreyle üstlenilecektir.

Karzayi'ye bir parça olsun meşruiyet kazandırmak amacıyla yapılan bir girişim ise yeni hükümeti belirlemek için bir *loya jirga* kurmak oldu; Afganistan'daki kabileler ve toplulukların delegelerinden oluşan geleneksel bir meclis ya da parlamentoydu bu. Delegeler, zorluk çıkarabilecek her türlü etkeni önlemek amacıyla dikkatle seçildi. Ne var ki bu olayda 60-70 kadar delegenin protesto amaçlı yürüyüşü engellenemedi. Bazı delegeler katılımcıların "seçilmiş" delegelerin sayısının açıklandığı üzere 1550 değil, 1700 olduğunu; bu fazladan 150 delege arasında ise savaş yanlılarının ve bu kişilerin adamlarının bulunduğunu söyledi. "Kabilelere mensup çoğu delege... bu olayı etkileyen 'dış etki'den kaygı duyduğunu ifade etti. *Amerikan elçisi Zalmay Halilzad'ın*, meclisin açılmasını 24 saat geciktiren yoğun kulis çalışmalarından sonra, eski kralın hükümete karışmayacağını *söyleyen ilk kişi olduğunun* hepsi farkındaydı. Kralın kararı, Karzayi'nin başkanlık için önemli bir rakibi olmadığını

gösteriyordu. Kadın İşleri Bakanı Sima Samar dün şöyle konuştu: 'Buna demokrasi denemez. Güç odakları her şeye önceden karar verilmiş.'" (*Independent*, 12/6/02)[3]

Pakistan

Cooper'a göre Afganistan'da sömürgeci güçlerin ele geçirmeye hak kazandığı "kaos" ortamında bir ülke bulan ABD şanslıydı. Pakistan'daki durum ise çok farklıydı; ancak orada da ABD'nin yaptıkları Brzezinski'nin "teba" dediği kişileri yöneten emperyalist gücün yaptıklarından farklı değil. Elbette yeni bir gelişme değil bu; ancak 11 Eylül'den beri durum kötüye gitmekte:

> "Powell 11 Eylül'ün hemen ardından, Powell, ABD bu bölgede El Kaide'yi ele geçirecek olursa, Pakistan'ın çok önemli bir rol üstleneceğine karar verdi. Powel ve Armitage, Pakistan için yedi taleplik bir liste hazırladı: Sınırdaki El Kaide etkinliklerini durdurun, silah sevkıyatını engelleyin ve Bin Ladin'e herhangi bir şekilde lojistik destek vermekten vazgeçin; hava sahasını kullanma ve iniş hakları, Pakistan askeri üslerine serbest giriş, ani istihbarat ve göç bilgileri; 11 Eylül saldırılarını kınayın ve *ABD'ye, dostlarına ve müttefiklerine karşı teröre verilecek her türlü desteği denetleyin, Taliban'a benzin sevkıyatını durdurun* [böylece yaklaşık yedi milyon kişi aç kalsın] ve Afganistan'a gidip Taliban'a katılmak isteyen Pakistanlı gönüllüleri durdurun; Taliban'la diplomatik ilişkileri kesin, Bin Ladin'i ve El Kaide ağını yok etmek için ABD'ye yardım edin." (*Times of India*, 21/11/02, Bob Woodward'ın yazdığı yeni bir kitaba dayanmaktadır).

---

3 Halilzad; Karzayi gibi Afganistan doğumlu bir ABD vatandaşı, Teksas petrol şirketi UNOCAL'ın çalışanı. Şirket Türkmenistan'dan Afganistan'a, oradan da Pakistan'a ve belki de Hindistan'a uzanacak bir doğal gaz boru hattı inşa etmek amacıyla 1998 yılına kadar Taliban'ın Afganistan'ı fethetme planlarına bütçe sağladı ve bu planları destekledi. Halilzad şimdi ise Ortadoğu ve Güneybatı Asya özel ABD elçisi. Elbette *loya jirga'ya* seçilmiş bir delege olarak değil; vali olarak faaliyet gösterdi, en azından böyle denebilir...

ABD karşıtı teröre verilecek her türlü desteğin denetlenmesine yönelik direktif, başka anlamlarda egemenliğin teslimiden farklı olarak, Pakistan siyasi hayatının ele geçirilmesine neden oldu. 7 Ekim'de Amerikan hava saldırıları başlarken, Pakistan Afganistan'a yapılan saldırıya karşı üst üste gerçekleşen protestolarla çalkalanıyordu. Pakistan hükümetinin cevabı çok sert oldu. 9 Ekim'de Kuçlak'ta polis 3 eylemciyi ateş ederek öldürdü, 12 Ekim'de Karaçi'deki eylemcilere göz yaşartıcı gazla karşılık verildi; 14 Ekim'de Jakobabad'daki binlerce eylemciye açılan ateş 14 can aldı, ve bundan ABD güçleri sorumluydu (Pakistan hükümeti varlıklarını reddetse de...); 15 Ekim'de Pakistan Powell'ın ziyaretine karşı yapılan protestolara tanık oldu, 23 Ekim'de hükümet, halkın üssü çevreleme teşebbüsünü engellemek amacıyla Jakobabad'ı kapatmak durumunda kaldı; 24 Ekim'de Karaçi, Kabil'de ABD'nin bombalarından birinin patlaması sonucunda ölen 35 Harkat militanının cenazesine tanıklık etti; Fransız Haber Ajansı aynı şehirde yapılan 26 Ekim'deki yürüyüş için 50.000 kişinin seferber olduğunu belirtti. Bu arada Taliban için "her türlü desteğin denetlenmesi"ne yönelik Amerikan direktifini harfiyen uygulayan Müşerref Afganistan'daki ABD işgaline muhalif önemli siyasi liderler de dahil olmak üzere ülke çapında binlerce kişinin tutuklanmasını sağladı.

Ekim 2001'de Amerikan kuruluşu Gallup'un yaptığı ankete göre Pakistanlıların yüzde 83'ü Taliban'ı destekliyor; yüzde 82'si Usame Bin Ladin'i terörist değil *mücahit* olarak görüyor; ve yüzde 75'i de Müşerref'in ABD'ye Pakistan üslerini kullanma izni vermesine karşı çıkıyor. (*Asian Age*, 16/10/02) Başka bir deyişle Müşerref vatandaşlarının büyük çoğunluğunun görüşlerini denetlemek (baskı altına almak) durumunda kaldı.

Pakistan ABD'nin terörle sözde savaşına yardım etmek için ABD'li güçlerin tedariklerini bu bölgeden sağlamalarına ve tesislerini eğitim, ortak tatbikat ve diğer operasyonlar için kullanmalarına izin veren bir "savunma" anlaşması imzaladı. ABD

Afganistan işgali sayesinde Pakistan'da artık dört üsse sahip: Jakobabad, Şemsi, Delbendin ve (deniz kıyısındaki) Peşni. Üstelik Pakistan'ı resmen işgal etmemesine rağmen...

Pakistan'ın polis, güvenlik ve istihbarat örgütlerinin tamamı ABD'nin emrine veriliyor ve yeni efendilerine ne kadar sadık oldukları kontrol ediliyor. 3 Aralık'ta, CIA Başkanı George Tenet'in ziyaretinin hemen ardından, Pakistan Adalet Bakanı Şahida Cemil; ABD, AB ve Japonya'nın Pakistan güvenlik güçlerine "profesyonel eğitim" sağladığını ve modern eğitim tesisleri kuracağını belirtti. Asya Kalkınma Bankası ise "güvenliğe ve yasalara ilişkin" reformlar için *350 milyon* dolarlık özel kredi verme taahhüdünde bulunmuştu. *Times of India* (6/12/01): "Tenet'in ziyareti *cihad* unsurları ve örgütlerinin daha etkili şekilde izlenebilmesi için Pakistan'da daha kapsamlı ABD istihbaratına ve yasa uygulamalarının varlığına olanak tanıyacak. FBI başlıca Pakistan hava alanlarında, *cihadilerin* ve teröristlerin hareketini denetlemek için konuşlandı bile."

Bir Amerikan haber kanalına göre, Pakistan, Afganistan sınırında El Kaide militanlarının sıcak takibi için ABD ile gizli bir anlaşma imzaladı. Söz konusu anlaşma ABD askerlerinin El Kaide askerlerini olay yerinde avlamasını ve Pakistan sınırları içinde bu kişilere ateş açabilmesini sağlayacak. (*Times of India* 21/12/01) Pakistan basını Nisan'da, ABD askerlerinin ülke sınırları içinde faaliyet gösterdiğini yazdı. Bu haber Pakistanlı yetkililer tarafından inkâr edildi. Bir dışişleri sözcüsü Müşerref'in "Pakistan'da iletişim amacıyla görevlendirilmiş bazı (Amerikalı) yetkililer" sözleriyle "FBI mensuplarını" kastettiğini söyledi. Bu sırada ABD'de yetkililer ABD özel operasyon güçlerinin Pakistan'da El Kaide ve Taliban'ın izini sürdüğünü kabul etti.

Geçmişte Pakistan ordusu bile kuzeybatı sınırındaki kabilelere ait bölgeleri denetlemiyor, bu bölgelerin denetimini kabilelere bırakıyordu. Ancak ABD şimdi tam tersinin yapılmasını buyuruyordu. Mayıs'ta Pakistan gazetesi *The News* Pa-

kistanlı yetkililerin ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Christina Rocca'dan kabilelere ait bölgelere doğrudan saldırı yapılmamasını rica ettiğini belirtti. Bunun yerine Pakistan askerlerinin kullanılması öneriliyordu. Eylül 2002'ye ait bir rapora göre şimdi "ABD teşkilatlarının desteğiyle" Pakistan ordusu bu bölgelere operasyonlar düzenliyor, El Kaide ve Taliban mensuplarını avlıyor.

Bölgedeki ABD varlığı arttıkça, İslami militanlar saldırılarını Pakistan'daki yabancılara yöneltti. Bu da ABD teşkilatlarının varlığına daha da genişletmesi için kullanıldı. 19 Mart'ta öldürülenler arasında Amerikan diplomat ailelerinden iki kişinin de bulunduğu İslamabat kilisesinin bombalanmasından, Karaçi'de 9 Mayıs'ta Fransız denizaltı mühendislerinin (Amerikalı yok) ölmesiyle sonuçlanan bombalamadan ya da Karaçi'deki ABD konsolosluğunun önündeki bir arabada patlayan bombadan sonra, bu olaylarla ilgili istihbarata FBI doğrudan dahil edildi, olay yerinde teftiş yaptı ve Pakistan polisiyle birlikte şüphelileri sorguladı.

Hatta artık yalnızca "istihbarat"la değil, *şüphelileri izleme ve Pakistan sınırları içerisinde tutuklama* gibi faaliyetlerde de bulunuyorlar. 14 Eylül 2002'de önde gelen El Kaide liderlerinden olduğu söylenen Remzi bin al-Şibh, ortak bir FBI-CIA-Pakistan operasyonu sonucunda tutuklandı. Bir polis şefi şöyle dedi: "FBI ve Pakistan istihbaratı sorguluyor onları. *FBI ve Pakistan ISI olay yerine baskın düzenleyip* iki şüpheliyi tutukladı; ancak daha sonra binada bulunan diğer şüphelilerle çatışma yaşanınca polisin yardımına başvuruldu." (*Asian Age*, 15/9/02) Sonra da Remzi bin al-Şibh ABD'ye teslim edildi ve Guantanamo üssündeki toplama kampına götürüldü. Aynı kaderi birkaç ay önce bir başka El Kaide mensubu, Ebu Zübeydah da paylaşmıştı.

Yine geçmişte, Pakistan Remzi Yusuf'u (Dünya Ticaret Merkezinin 1993'te bombalanması olayındaki şüphelilerden) ve Aimal Kasi'yi (1993'te ABD'de iki CIA çalışanını vuran kişi)

herhangi resmi bir talepte olmaksızın teslim etti. Oysa bu durum Pakistan'da hukuki bir süreci gerektiriyordu. Ancak fiili trafik çok daha yoğun. 19 Haziran'da Uluslararası Af Örgütü, Pakistan'ın ABD önderliğindeki terörle savaş uğruna yüzlerce insanı tutuklayarak ve sınırdışı ederek kendi yasalarını ve insan haklarını ihlal ettiğini belirtti. Örgüt Pakistan'ın "nedensiz tutuklama faaliyetlerinde bulunduğunu ve şüphelileri ülkelerine geri göndererek olası işkenceye ve idama maruz bıraktığını" yazdı. "Hukukun egemenliği hiçe sayıldı. Tutuklulara yapılanlar ne Pakistan hukukuna ne de uluslararası hukuka uygun. İnsan haklarına hiçbir şekilde önem verilmiyor. Kim nerede tutuluyor, belli değil. Tutukluların aileleri ve avukatlarıyla bağlantısı kesildi, resmi bir açıklama da yapılamadı."

Sınırdışı edilecek kişilerin listelerini Pakistan'ın yapmadığı apaçık ortada. Bütün bunlar Amerikan teşkilatlarının direktifinde, hatta bu teşkilatlar bizzat oradayken yapılıyor. Pakistan hükümetinin yardımıyla Pakistan'dan bu tür kişileri kaçıran ABD onları yasal bir cehennemde, Guantanamo toplama kampında, korkunç koşullar altında tutuyor ve kim bilir hangi işkence yöntemleri uyguluyor. ABD bazılarının işine yaramadığını fark ettiğinde onları çöpe atılacak kâğıtlar gibi Pakistan'a geri gönderecek ve terörle ilgilerinin olmadıkları şeklinde bildirimde bulunacak. ABD bazı Pakistan vatandaşlarını benzer şekilde sınırdışı etti, çünkü bu kişiler Müslüman'dı. *Pakistan bu kişileri gık demeden kabul ediyor,* kendi vatandaşlarının egemenliği ya da temsili söz konusu bile değil.

ABD Pakistan hukuki sisteme karşısında sabırsız davranıyor, buna yargı da dahil. 20 Kasım 2002'de bir Pakistan mahkemesinin Lashkar-e-Toiba liderlerinden birini, hukuka uygun olmadan tutuklandığı gerekçesiyle serbest bırakması ABD dışişleri vekili sözcüsü Philip Reeker'dan şöyle bir uyarı gelmesine yol açtı: "Pakistanlı yürütme organları, tıpkı dünyadaki bütün yürütme organları gibi, terör suçlarından sorumlu her-

kesin adalete teslim edilmesini sağlamalıdır." Herhalde gerekli değişiklikler güvenliğe ve yasalara ilişkin reformlar için ayrılan 350 milyon dolarlık paketin etkisiyle yapılacaktır.

ABD yalnızca Pakistan yönetimini değil, buna ek olarak Pakistan toplumunu da yeniden şekillendirmeyi planlıyor. Amerikan karşıtı askeri eğitim kurumları olarak gördüğü medreselerin yeniden düzenlenmesi ya da kapatılmasını talep etti. 1 Şubat'ta şunları söyleyen ise ABD'li bir yardım kuruluşu değil, ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice'dı: "Pakistan gibi yerlerde, eğitim sistemlerini geliştirmeleri için hızlı bir program uyguluyoruz."

'Reform' siyasi sistemi de etkiliyor. Müşerrefin düzmece seçimi (keyfi olarak dağıtabileceği bir parlamento için) beklenmedik bir sonuç yarattı. Müşerref yanlısı Pakistan Müslüman Partisi (Kaid El Azam) seçimde çoğunluğu elde edemedi; buna karşılık Müttahida Meclis El Amal (MMA) İslami partiler koalisyonu (bu parti Afganistan işgali sırasında tutuklanan kişilerce yönetiliyordu) ABD karşıtı bir platformu destekleyerek çok sayıda sandalye elde etti. Hiçbir parti çoğunluk sağlayamadığından MMA hükümeti kurma görevini, başka bir partiyle koalisyon yapmak kaydıyla hak etmişti; ancak ABD müdahalesi buna engel oldu:

> "Üç hafta boyunca perde arkasında devam eden yoğun pazarlıklar Başkan General Pervez Müşerref'in Pakistan Halk Partisi'ni bölüp PML önderliğindeki hükümet için destek almasını sağladı... General Müşerref, Pakistan gazetelerine göre, tıpkı diğerleri gibi MMA'nın etkisini küçümsemiş, Amerikalılara da oyların yüzde sekizinden fazlasını alamayacağını söylemişti. Beklenmedik sonuçlar ise MMA liderleri için sürpriz oldu, grup hükümetin kurulmasında başrol oynayacaktı. General Müşerref'in MMA'yı koalisyon hükümetine katmaya yönelik ilk hamlesi ABD tarafından engellendi; liderlerinin Amerikan karşıtı beyanları Washington'ın gözünden kaçmamıştı çünkü. Üç hafta-

lık yoğun müzakerelerin nedeni PPP'nin de MMA'yla anlaştığı noktaların bulunmasıydı. Konuya ilişkin raporlara göre Butto ABD'li yetkililerle görüşmek üzere davet edildi; ancak toplantılardan sonra ittifaka katılmadı." (Seema Mustafa, *Asian Age*, 21/11/02)

Filistin

Yeni moda sömürgeci yaklaşım Filistin'e ilişkin ifadelerde aynen gözlemlenebilir. 25 Haziran'da Amerikan Başkanı, Filistinlilere, Filistin devletinin başında bulunan Yaser Arafat'ın görevine son vermeleri için açıkça çağrıda bulundu, aksi takdirde kendilerine ait bir devlete ulaşamayacaklarını da sözlerine ekledi: "Barış için yeni ve farklı bir Filistin lideri gereklidir; bir Filistin devleti ancak bu şekilde dünyaya gelebilir. Filistin halkına sesleniyorum: Terörle ilişkisi olmayan liderler seçin.... Filistin halkının yeni liderleri, yeni kurumları, komşularıyla yeni güvenlik düzenlemeleri söz konusu olduğunda, ABD yeni bir Filistin devletinin kurulmasını destekleyecektir." İki gün sonra, Bush maddi yardımın da Arafat'ın alaşağı edilmesine bağlı olduğunu belirtti: "Filistinlilere güveniyorum, ne demek istediğimizi anladıklarında, doğru kararı vereceklerdir... Sizi temin ederim, saydam olmayan, yozlaşmış bir topluma para yardımında bulunmayacağız, diğer ülkelerin de bizim gibi davranacağını düşünüyorum."

ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell de ABD'nin bu şekilde davranacağını onayladı: Çözüme giden yolda "ilk adım Filistin yönetiminde reform olmalıdır. İleri gitmek ancak böyle bir reformla mümkün olacak, sonra da terör denetim altın alınabilecektir." Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice Filistinlileri yapacakları seçime ilişkin olarak ciddi şekilde uyardı: "ABD demokratik süreçlere saygı göstermektedir; ancak terörle ilgilenmeyen bir yönetim gelirse... Böyle bir değişiklik söz konusu olana dek [yani ABD'nin istediği şekilde], uluslararası yar-

dım yoluyla faal olarak yardım edeceğimiz bir değişiklik olana dek, barış için gerekli ilerlemeyi sağlayamayacağız."

Powell tüm "iyi kalpliliğiyle" Arafat'ı gerçek anlamda yetki sahibi bir başbakandan daha üst düzeyde yer alan temsili (ancak yetkiye sahip olmayan) bir yönetici olarak görmeyi "çok ama çok arzu ettiğini" söyledi; bu düşünülmeden söylenmemişti: Daha sonra Filistin baş müzakerecisi Saeb Erekat, Powell ve Rice'ın Washington'daki bir toplantıda Filistin parlamentosunun böyle bir formülün uygulanmasını önerdiğini açıkladı. Erekat şöyle konuştu: "Görüşmeler bizi çok şaşırttı. Amerikan tarafı seçim yasasını değiştirmekten söz ediyor." Ayrıca ABD'nin zaman kazanmak amacıyla oy sayma mekanizmasını geciktirmeye çalıştığını söyledi.

Bütün bunlar Arafat'ın yıllardır ABD'yle uzlaşmasına ve İsrail terörüne sessiz kalmasına rağmen yaşanıyor. Hatta cevap olarak Arafat çaresizce Bush'un sözlerinin kendisiyle ilgisi olmadığını söyledi ve Powell'a uzun bir mektup yazarak başlattığı 100 günlük "demokratik reform programını" açıkladı. Powell kendisiyle görüşmeyi reddetmekle yetindi. "Reform" programı CIA başkanı tarafından Haziran'da "Filistin güvenlik hizmetlerini düzeni yeniden sağlayabilecek bir kurum haline getirmek" amacıyla bölgeye yapılan bir ziyaret sırasında hazırlanmış gibi görünüyor. (*Times of India* 4/6/02)

Arafat ilk adım olarak kabinesinde değişiklikler yaptı; ancak ABD bunları küçümsedi, önemsemedi. Bir Dışişleri bakanlığı yetkilisi "Dikkate alınmıyoruz. Yapılması gerekenler yarım kalmış oluyor." (*Asian Age*, 31/10/02) Washington, en sevdiği kişilerden olan içişleri bakanı Abdel-Razzak al-Yahya'nın görevden alınmasına kızdı.

Daha da Büyük Planlar

Filistinliler bugün, Ortadoğu'nun gelecekte yaşayacaklarının somut örneği. Amerika'nın bölgeye ilişkin planları işliyor. *Was-*

hington Post'taki bir habere göre Bush yönetimi "Ortadoğu'da ekonomiye, eğitime ve siyasete ilişkin reformlar yapmaya" yönelik bir projeye hayata geçirmeyi planlıyor. Politik eylemci ve gazeteci yetiştirmek için bütçe ayrılacak. *Post,* 11 Eylül saldırılarının Ortadoğu'da "demokrasi yaratma" programlarına sıcak bakan yönetim bünyesindeki savunuculara büyük olanak sağladığını yazdı. "Ortadoğu'ya bakışımızdaki parametre değişikliği işte budur, artık orası da ulaşılmaz değil," diyor üst düzey bir dışişleri yetkilisi. "Bu ülkelerdeki statüsko bizi de ilgilendiriyor." ("U.S. to Seek Mideast Reforms; Programs Aim to Foster Democracy, and Education," [ABD Ortadoğu'da Reforma Gidiyor, Programlar Demokrasi ve Eğitime Yönelik Olacak] 21/8/02)

Bu yazının diğer bölümlerinde de belirttiğimiz gibi, Bush yönetiminin başkan yardımcısı Cheney'nin liderliğindeki baskın kesiminin, bölgeyi yeniden şekillendirmeye yönelik planları var:

> "Bush yönetimi Irak'a savaş açma konusunu müzakere ederken, gruptaki en milliyetçi kişiler de Ortadoğu için, Saddam Hüseyin'in alaşağı edilmesini (ki bu bölgenin geçireceği dönüşümdeki ilk adım olacak) öngören temizlik planlarını savunuyor.
>
> "Cheney Ağustos'ta yaptığı bir konuşmada yönetimin rejim değişikliğine ilişkin düşüncelerinden bazılarını açıkladı. Hüseyin'in alaşağı edilmesinin 'bölgeye sayınakla bitmez faydalar' sağlayacağını ve ABD'nin İsrail-Filistin barışına yönelik girişimlerini son derece olumlu etkileyeceğini öne sürdü. Cheney Dış Savaş Gazileri ulusal konvansiyonuna şunları söyledi: 'En büyük tehditler ortadan kalktığında, bölgedeki özgürlük düşkünü halklar sürekli barışı sağlayabilecek değerleri savunma şansına sahip olacak." ("Iraq War Hawks Have Plans to Reshape Entire Mideast", *Boston Globe*, 10/9/02)

Söz konusu (ve Amerikan basınında yer alan) öneriler ara-

sında şunlar var: *İran ve Suriye'nin işgali* (ABD'ye boyun eğmemiş iki rejim), ABD askeri üssüne sahip bir müttefik olan Suudi Arabistan'ın ele geçirilmesi ve liderleri bölgedeki en sağlam ABD uşakları olan ülke: *Mısır.* Bu arada *İsrail, işgal edilen bölgelerdeki Filistin halkını sınır komşusu Ürdün'e göndermeyi ciddi şekilde planlıyor.* Ürdün Amerikan mandasındaki Haşimi Monarşisi tarafından yönetiliyor. Ayrıca ülke, ABD'nin Irak'a saldırmak için kullanacağı rotalardan biri olabilir. Ürdün'e rüşvet olarak ise Irak yönetiminde temsili bir statü verilebilir (Irak Haşimi ailesinin üyelerinden biri tarafından yönetiliyordu; ancak söz konusu kişi 1958'de alaşağı edildi).

Söz konusu önerileri bu kitabın çeşitli yerlerinde tartıştık. Ve bunlar nihai karar değil, yalnızca öneri. *Doğrudan emperyalist işgalin etki alanının büyük oranda arttırılmasını* vurgulamak için burada önerilerden söz ediyoruz.

Elbette bölgede "demokrasi"yi sağlamak gibi bir kılıf uyduruluyor bunlara. Bush'un oldukça cesur bir şekilde ve bıkıp usanmadan ifade ettiği gibi "Irak'ta rejim değişikliği yapmak bu hükümetin belirlenmiş politikasıdır." Condoleezza Rice'a göre ABD böylelikle "birleşik, demokratik bir devlet" olan Irak'ın yeniden inşasına kendini "tamamen adayabilir"

Rice "Demokrasi" kelimesini elbette Amerikan askeri diktatörlüğü anlamında kullanıyor; tıpkı *New York Times*'da (11/10/02) yer alan dikkate değer bir makalede belirtildiği gibi:

> "Beyaz Saray Japonya'nın savaş sonrası işgali modelinden esinlenen ayrıntılı bir plan yapıyor; böylece ABD Saddam Hüseyin'i ele geçirirse Irak'a Amerika önderliğinde askeri bir hükümet getirecek. Bugün bunu söyleyenler yönetimdeki üst düzey yetkililer. Plana göre, Irak liderleri savaş suçları mahkemesinde yargılanacak; seçimle iş başına gelmiş sivil bir hükümete geçiş süreci ise aylar ya da yıllar sürebilecek.
>
> "İlk aşamada *Irak Amerikalı askeri bir kumandan tarafından yönetilecek:* Büyük olasılıkla Basra Körfezi ABD birlikleri ku-

mandanı General Tommy R. Franks ya da kurmaylarından biri tarafından...

"Yönetim işgal planları yaparken, Hüseyin hükümeti sonrasındaki Iraklı muhalif güçlerin oynayacağı rolü hesaplıyor. Şimdiye dek ülke içinde ve dışındaki Iraklı muhaliflerin bir devlet kuracağı düşünülüyordu; ancak tam denetimi ne zaman sağlayacakları bilinmiyordu. Bugün yönetim ilk kez ABD önderliğindeki koalisyon güçlerinin yapacağı uzun süreli bir işgali gündemine aldı.

"Yetkililer Taliban'ın yenilmesinden sonra Afganistan'ın maruz kaldığı kaos ve iç savaş ortamının tekrarlanmasını önlemek istiyor. Bush'un danışmanları Irak'ın tam denetimini ele geçirmek isterken, ABD önderliğindeki güçler de asıl hedeflerine ulaşmayı amaçlayacak: Kitle imha silahlarını bulmak ve yok etmek.

"Üst düzey bir yetkiliye ABD baskısının Hüseyin'e karşı bir darbeye yol aşması halinde ne olacağı soruldu; cevap şöyleydi: 'Çok iyi olur.' Yetkili Amerikan ordusunun, yalnızca kitle imha silahlarını yok etmekle kalmayıp anarşiye karşı da... ülkeye girip buranın güvenliğini sağlayabileceğini sözlerine ekledi.

"Koalisyon güçleri Irak'ı yönettiği sürece dünyanın ikinci büyük petrol rezervini, yani toplam rezervin yüzde 11'ini elinde tutmuş olacak."

"İdari yetkililer Afganistan'da uygulanan modelden uzaklaştıklarını söyledi: Bir an önce, Iraklılar tarafından yönetilecek geçici bir yönetim oluşturmak. Pentagon'daki en önemli isimlerden bazıları bu yaklaşımı benimsiyor; ancak Dışişleri, Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) ve de Beyaz Saray temkinli. İdari bir yetkili şöyle konuştu: "Ülke sınırları dışında bulunan grupların içeriye ne şekilde etki edebileceğini bilmiyoruz. Ayrıca Iraklılar arasında da farklılıklar olacaktır, bu erken süreçte de kaos ya da anarşi istemiyoruz.

Ortadoğu, Güneybatı Asya ve Kuzey Afrika'dan sorumlu başkanı özel asistanı Zalmay Halilzad Cumartesi yaptığı konuşmada şöyle dedi: " Koalisyon, halkın özgürlüğüne kavuşturulmasından sonra Irak'ın savunması ve güvenliğinden sorumlu

olacaktır. Niyetimiz Irak'ı işgal etmek değildir. Ancak silahsızlanma görevini yerine getirip Irak'ı demokratik bir geçiş sürecine ve *zamanla da demokrasiye kavuşturmak için* ne gerekiyorsa yapacağız."

"Üst düzey bir yetkili, Iraklılar, belki de danışmanlardan oluşan bir konsey aracılığıyla Amerika liderliğindeki bir orduya ve sonra da sivil yönetime destek vereceklerdir, şeklinde konuştu. Amerika liderliğindeki hükümet ancak bu geçiş sürecinden sonra Iraklılara yetkiyi geri vereceğini, Irak silahlı güçlerinin 'sayısının azaltılacağını', hükümeti denetleyen Baas Partisi'nin önde gelen yöneticilerinin de görevine son verileceğini belirtti. 'Bürokrasi çoğunlukla yeni idare kapsamında gerçekleşecek' diye de ekledi."

Ancak bu yeni sömürgeci görevin gerçekleştirilmesi üç nedenden ötürü sekteye uğrayacaktır.

Birincisi, önceki sömürgeci düzende dolduğu gibi, mevcut görev üçüncü dünya ülkelerinin sahip olduklarının ele geçirilmesinin yanı sıra, diğer sömürgeci ülkelerin saf dışı bırakılmasını da amaçlıyor (bunu da daha önce belirtmiştik).

İkincisi, James K. Galbraith'in belirttiği gibi, "İmparatorlukların da yumuşak karnı olmasının nedeni var. Eğer muhalifiniz varsa savaşa yızgılısınız demektir: durmadan, kararlı bir şekilde, yılmadan." Galbraith ABD'nin mevcut refahının "dünyanın çeşitli yerlerinde savaşmayı sürdürecek finansal ya da maddi olanağa sahip olduğumuz anlamına gelmediğini" belirtiyor. Bush savaş olmasa bile askeri bütçeyi yılda 400 milyar dolara çıkarmak için uğraşıyor. Bu rakam mevcut GSYİH'nın yüzde 4'ünden biraz daha fazla. Bir parçacık savaşçık (mesela Irak civarlarında) bu rakamı 100-200 milyar dolar arttırabilir. Ortadoğu'da ya da Güney Asya'da çıkabilecek ve söz konusu nükleer cephaneliklerin denetimi için yapılacak büyük bir savaşın maliyeti ise çok daha fazla olacak ve böyle bir savaş çok uzun zaman alacaktır." ("The Unbearable Costs of Empire",

[İmparatorluğun Dayanılmaz Bedelleri] *American Prospect*, 18/11/02) Ucu görünmeyen ciddi bir ekonomik krizin tam ortasında böyle bir durum Amerikan ekonomisini önemli ölçüde etkileyebilir.

Üçüncüsü, Amerikan imparatorluğu yayıldıkça ve maddi varlığı dünyada daha çok hissedildikçe, direnişin söz konusu olduğu noktalara odaklanmakta ve sayısı her geçen gün artan direnişlerle başa çıkmada gitgide daha da zorlanacaktır. *Christian Science Monitor*'daki (9/10/02) bir yazı durumu şu şekilde ele alıyor:

> "ABD Washington'un 'terörle savaş'ını büyütme hazırlıklarını hızlandırdıkça, ABD güçlerine yapılan saldırılar ABD'nin gitgide daha da fazla konuşlandırdığı askerlerin risk altında olduğunu gösteriyor.
>
> "ABD güçleri Kuveyt ve Afganistan'dan, Güney Kore ve Filipinler'e kadar El Kaide ve destekçilerinin Amerika'ya karşı savaşa devam etme sözlerini, kısmen de olsa, doğrulayan şekillerde hedef alındı.
>
> "ABD güçleri, Irak'a saldırmadan bile, önemli müttefikler sayılabilecek ülkelerde bile gitgide artan tepkilerle karşılaşıyor. Afganistan'ın doğusunda, özellikle de eskiden Taliban'ın ve El Kaide'nin kalesi sayılan Khost'ta operasyonlarına devam eden ABD güçleri sık sık roket ve silahla yapılan saldırılara maruz kalıyor.
>
> " (Afganistan'la ilgili durumda çok önemli bir ABD müttefiki olan) Pakistan sınırında operasyonlarını sürdüren ABD'li askerlerin de geçtiğimiz aylarda roket saldırılarına maruz kaldığı bildirildi.
>
> "Manila hükümetinin Ebu Seyyaf gerillalarına karşı verdiği mücadeleyi desteklemek için geçen bahar Filipinlerde ABD birlikleri konuşlandırıldı... Geçen hafta bir motorsiklet sürücüsü tarafından yapılan bombalama eylemi bir Amerikan askerini ölümüne ve 23 kişinin yaralanmasına yol açtı. Olay Manila'nın 500 mil güneyindeki Zamboanga şehrinde ABD ve Filipin as-

kerlerinin işgal ettiği askeri kampın yakınlarındaki bir açık hava lokantası-karaoke barın hemen önünde gerçekleşti.

"37.000 ABD askerinin konuşlandırıldığı Kore'de, duruma kızan kişilerden oluşan grup bir Amerikan askerini kaçırdı ve üniversiteye ait bir sahada halktan özür dilemeye zorladı. Geçen Haziran gerçekleşen bu olayda grubu asıl kızdıran şeyin ABD'ye ait zırhlı bir aracın iki Koreli kızı yanlışlıkla ezmesiydi.

"ABD güçleri eskiden SSCB'nin bir parçası olan Gürcistan, Özbekistan, Kırgızistan ve hatta Cibuti ve Yemen'de asker konuşlandırmak için operasyonlarını arttırdıkça bu tip olaylara daha sık rastlanıyor."

Tarih tekerrür etmez, edemez; çünkü aktörler ve siyasi durum, tarihi gelişmeler doğrultusunda, değişmiştir. Sömürgecilik karşıtı büyük mücadelelerin bugünlere kadar dayanan mirası, boyun eğmeyi (örgütlenmeleri ne kadar zayıf da ols

a) kabul etmeyen dünya halkının anti-emperyalist bilincidir.

Ek

ABD'NİN YIRTIP ATTIĞI SAYFALAR

Sızdırılan bilgilere göre Alman ve Amerikan şirketleri Saddam'a silah sağladı

(Tony Paterson, The Independent *[İngiltere], 18/12/02)*

Bağdat'ın BM'ye verdiği sansürsüz raporda kitle imha silahlarını geliştirmesini sağlayan Batılı şirketlerin açıklandığı iddia ediliyor. Bir Alman gazetesinde dün çıkan habere göre, Irak'ın BM Güvenlik Konseyi'ne verdiği 11.000 sayfalık raporda 150 yabancı şirketin adı geçiyor; Saddam Hüseyin'in kitle imha silahları programını destekleyen bu şirketler arasında Amerika, İngiltere, Almanya ve Fransa'da yer alan şirketler de bulunuyor. Berlin'in sol görüşlü yayın organı *Die Tageszeitung* gazetesi iki hafta önce beş daimi Güvenlik Konseyi üyesine verilmeden, ABD'li yetkililerce incelenen orijinal Irak dosyasının bir kopyasını gördüğünü belirtiyor. Dosyanın gözden geçirilmiş hali dün Güvenlik Konseyi'nin geri kalan 10 üyesine sunuldu. İngiliz yetkililer dosyada yer alan şirketlerin listesini doğruladılar. 80 Alman ve 24 Amerikan Şirketi 1975'te başlatılan silah programları için donanım ve teknik bilgi sağladı, ayrıca Bağdat'ın konvansiyonel silah programına destek, bazı konularda geçen yıla kadar devam etti.

Raporu kimin sızdırdığı bilinmiyor; ancak söz konusu kişi Iraklı olabilir. Bağdat; Amerikan, Alman, İngiliz ve Fransız

şirketlerinin, İran Devrimi'nin Arap dünyasına sıçramasından korkulan dönemde Irak'ı bir emniyet sübabı olarak gördüğünü ve bu ülkenin kitle imha silahları geliştirmesine doğrudan yardım ettiğini kanıtlayarak ABD'yi ve müttefiklerini zor durumda bırakmak istiyor.

Gazetede yazanlar şöyle: "1975 ve sonrasında Saddam Hüseyin'in nükleer, kimyasal ve biyolojik kitle imha silahları geliştirmeye yönelik programına yardım etmek için söz konusu şirketlerin eksiksiz kompleksler, inşaata yönelik donanımlar, temel malzemeler ve teknik bilgiler sağladığı kanıtlanıyor. Bu şirketler ayrıca roketler ve eksiksiz konvansiyonel silah donanımları da sağlamış." Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi (yani ABD, İngiltere, Rusya, Fransa ve Çin) yabancı şirketlerin durumla ilgisi olduğunun açıklanmasına birçok kez karşı çıktı; ancak 1991-1998 yılları arasında ülkeyi ziyaret eden silah denetçileri bu yönde çok sayıda bilgi elde etti. BM söz konusu şirketlerin Irak'la ilgisinin olduğunun açıklanmasının yine bu şirketlerle yapılması gerekebilecek işbirliğini tehlikeye atacağını iddia etti.

Irak'ın Kitle İmha Silahları Programını Destekleyen Amerikan Şirketleri

[A - nükleer; K - kimyasal; B - biyolojik; R - roketler (füzeler)]

1. Honeywell (R,K)
2. Spektra Physics (K)
3. Semetex (R)
4. TI Coating (A,K)
5. UNISYS (A,K)
6. Sperry Corp. (R,K)f
7. Tektronix (R,A)
8. Rockwell)(K)
9. Leybold Vacuum Systems (A)
10. Finnigan-MAT-US (A)
11. Hewlett Packard (A.R,K)
12. Dupont (A)

13. Eastman Kodak (R)
14. American Type Culture Collection (B)
15. Alcolac International (C)
16. Consarc (A)
17. Carl Zeis -U.Ss (K)
18. Cerberus (LTD) (A)
19. Electronic Assiciates (R)
20. International Computer Systems
21. Bechtel (K)
22. EZ Logic Data Systems,Inc. (R)
23. Canberra Industries Inc. (A)
24. Axel Electronics Inc. (A)

"Elinizde gerçekten değerli bir kitap var.

Bu kitapta, ABD'nin Irak'a, Ortadoğu'ya, giderek, bütün dünyaya yönelik hakimiyet saldırısının arkaplanı, bu saldırganlığın temel nedenleri ve dinamikleri anlatılıyor. Kitabı hazırlayan araştırma grubu, tarihsel bağlamı ve uluslararası konjonktürü içinde, sadece ABD'nin dünya hakimiyetine yönelik emperyalist planlarını açığa çıkarmakla kalmıyor, Irak'ın işgaline giden sürecin çok boyutlu bir tablosunu resmediyor. Kitapta, Amerikan saldırganlığının bu ülkeye özgü ekonomik/politik dinamiklerinden kapitalizme özgü yapısal nedenlerine; emperyalistler arası güç ilişkilerinden sömürgeci güdülerin sonuçlarına; uygulamaya konulan yöntemlerden uluslararası tepkilere, pek çok unsur dengeli bir bütünsellikle ele alınıyor."

Haluk Gerger

KİTAP
2006

Yordam Kitap

ISBN 978-9944-122-09-2